

Kallelse/Ärendelista

Sammanträde med Kommunfullmäktige,

onsdag 10 oktober 2018

Tid: Kl 18:00

Plats: Folkets hus, Festsalen, Kungsgatan 15 Vänerns borg

Lars-Göran Ljunggren
Ordförande

Kristin Lindblom
Sekreterare

Förhinder för ordinarie ledamot att delta vid sammanträdet anmäls till Kristin Lindblom, 0521 - 72 26 05, kristin.lindblom@vanernsborg.se

I anslutning till kommunfullmäktiges sammanträde inbjuds ledamöter, ersättare och tjänstemän till en enkel måltid.

Notera att kompletterande handlingar läggs ut i ärende 1-6 på kommunens hemsida när kommunstyrelsen fattat beslut i respektive ärende.

Ledamöter

Lars-Göran Ljunggren (S)
Niklas Claesson (M)
Anna-Karin Sandberg (MP)
Lutz Rininsland (V)
Morgan Larsson (MBP)
Orvar Carlsson (KD)
Bo Carlsson (C)
Marie-Louise Bäckman (KD)
Reidar Eriksson (S)
Marianne Ramm (V)
Stefan Kärbling (V)
Per Sjö Dahl (MP)
Marianne Karlsson (C)
Gunnar Lidell (M)
Mikael Andersson (S)
Madelaine Karlsson (S)
Marie Dahlin (S)
James Bucci (V)

Ersättare

Bengt Holmqvist (M)
Lisbeth Brodin (M)
Kerstin Andersson (L)
Bo Dahlberg (S)
Eva Lindgren (V)
Ingvar Håkansson (C)
Christin Slättmyr (S)
Kjell Nilsson (S)
Tor Wendel (M)
Tomas Öberg (S)
Anette Taimory (KD)
Magdalena Hansson (MBP)
Gunnar Bäckman (KD)
Angelica König Cassel (S)
Magnus Kesselmark (V)
Emir Terzic (V)
Piotr Gabrys (M)
Zdenko Petrusic (S)

Kommunfullmäktige

KALLELSE

2018-10-10

Madelaine Johansson (S)
Peter Göthblad (L)
Lena Eckerbom Wendel (M)
Mats Andersson (C)
Annalena Levin (C)
Joakim Sjöling (S)
Tove af Geijerstam (L)
Adam Frändelid (V)
Henrik Josten (M)
Benny Augustsson (S)
Kenneth Borgmalm (S)
Birgitta Persson (S)
Irma Fredriksson (M)
Jeanette Dahlbom (M)
Marika Isetorp (MP)
Bengt Rydholm (MBP)
Kurt Karlsson (SD)
Cecilia Skenhall (SD)
Anders Wiklund (MP)
Henrik Harlitz (M)
Bengt Wallin (L)
Johanna Juntti (S)
Jonathan Axelsson (M)
Filip Jakobsson (M)
Anders Strand (SD)
Jennifer Strand (SD)
Ola Wesley (SD)
Maria Abrahamsson (S)
Dan Åberg (M)
Merja Niemi (S)
Kenny Sandhøj (SD)
Anneli Guilotte (S)

Gunnar Henriksson (L)
Gunilla Bogren (MP)
Christer Bogren (MP)
Kate Bernhardsson (S)
Anton Lidell (M)
Gunnar Johansson (MBP)
Henrik Jansson (C)

Övriga närvarande

Katrin Siverby, kanslichef
Kristin Lindblom, kommunsekreterare

2018-10-10

	Ärendelista	Dnr	Sida
1	Delårsrapport augusti 2018	2018/12	4 - 65
2	Förslag till korrigerig av samhällsbyggnadsnämndens driffram 2018 avseende gatuenheten och fastighetsenheten	2018/200	66 - 71
3	Begäran om tilläggsanslag för socialnämnden 2018	2018/224	72 - 77
4	Yttrande över remiss gällande ändringar avseende regleringen av marktjänster vid flygplatser	2018/221	78 - 151
5	Redovisning av motioner hösten 2018	2018/31	152 - 156
6	Redovisning av medborgarförslag hösten 2018	2018/16	157 - 160
7	Jonathan Axelsson (M) med avsägelse från uppdrag som ledamot i kommunfullmäktige	2018/287	161
8	Interpellation till kommunstyrelsens ordförande gällande långsiktig strategi för kommunens simhallar	2018/232	162 - 164
9	Interpellation - Ansvar för dröjsmål att behandla en motion	2018/267	165 - 166
10	Fråga till Kommunstyrelsens ordförande - Hur styrs den här kommunen egentligen?	2018/279	

Tänk på allergiker och använd inte produkter som ger upphov till stark doft, t.ex. parfym eller rakvatten.

Kommunfullmäktiges sammanträden är offentliga.

Handlingar i de ärenden som ska behandlas finns tillgängliga på kommunkansliet, Södergatan 16 A, Vänersborg, samt på kommunens bibliotek. Kallelsen finns också på kommunens digitala anslagstavla som nås via: www.vanersborg.se/kf.

Övriga handlingar, så som meddelanden och sent inkomna ärenden, läggs ut på ledamöternas bord vid sammanträdet start.

Kommunfullmäktiges sammanträde sänds via Trollhättans Närradio på 90,6 Mhz med början kl 17.30

2018-09-24

§ 102

Delårsrapporter 2018

KS 2018/12

Beslut

Kommunstyrelsens arbetsutskott noterar informationen.

Sammanfattning av ärendet

Ekonomichef Thomas Sannemalm informerade om nämndernas delårsrapporter. Delårsrapporterna från kommunens nämnder redovisas på kommunstyrelsens sammanträde 2018-10-03.

Ordförandes sign

Justerandes sign

Justerandes sign

Utdragsbestyrkande

Delårsrapport Augusti 2018

Vänersborgs kommun

WÆNERS

BORGH.

anno.: 1661

Innehållsförteckning

Övergripande målavstämning	3
Finansiell analys.....	8
Finansiella rapporter	15
Barn- och utbildningsnämnden	22
Byggnadsnämnden	26
Kommunstyrelsen	28
Kultur- och fritidsnämnden	32
Miljö- och hälsoskyddsnämnden	35
Samhällsbyggnadsnämnden	36
Socialnämnden	42
Överförmyndarnämnden	47
AB Vänersborgsbostäder	48
Fastighets AB Vänersborg	50
Kunskapsförbundet Väst	51
Hunnebergs Kungajakt- och Viltmuseum AB.....	54
Vattenpalatset Värneparken AB.....	56
Nätaktiebolaget Biogas Brålanda.....	57
Norra Älvsborgs Räddningstjänst.....	58
Fyrstads Flygplats AB	60

Framsida,
Bild: Anton Holgersson, Karta/Gis

Övriga foto: Jerry Lövberg

Övergripande målavstämning

Vision

Vänerns kommun - attraktiv och hållbar i alla delar, hela livet

Kommunfullmäktige fastställde kommunens vision i december 2013. Visionen omfattar alla kommuninvånare och beskriver en framtida idealbild och en gemensam färdriktning.

Kommunfullmäktiges inriktningsmål

Inriktningsmålen är fullmäktiges övergripande viljeinriktning som ordnas under fem områden: invånare, samhällsutveckling, ekonomi, verksamhetsutveckling och medarbetare. Kommunfullmäktige tolkar visionen och preciserar den till inriktningsmål. Under året görs delårsrapporter april och augusti och årsredovisning.

Den övergripande målavstämningen är en sammanfattning av hur de politiska inriktningsmålen infrias och hur kommunen närmar sig visionen.

Områden	Inriktningsmål	2016	2017	T2 2018
Invånare	Fler invånare upplever livskvalitet, välbefinnande och trygghet	◆	◆	◆
	Fler invånare ska bli delaktiga i utbudet av kultur, idrott, rekreation och föreningsliv	◆	●	◆
	Fler invånare ska vara nöjda med kommunens service och hur behov och förväntningar tillgodoses	◆	◆	●
	Fler invånare anser att kommunen har en öppen dialog med invånare, företag och föreningar	■	■	◆
Samhällsutveckling	Kommunens attraktionskraft ska öka inom näringsliv, regional- och statlig förvaltning, utbildning, kultur och turism	●	●	◆
	Fler attraktiva och energieffektiva boenden i hela kommunen	◆	●	●
	Fler mötesplatser som är till för alla i hela kommunen	●	◆	◆
	Det ska vara enklare för företag att etablera sig och verka i kommunen	◆	●	◆
Ekonomi	Nämnderna ska hantera beslutade budgetmedel rationellt och effektivt, så att de gör mesta möjliga nytta för kommuninvånarna utifrån de uppgifter som kommunfullmäktige delegerat till dem	◆	◆	◆
	Kommunens tillgångar och skulder ska förvaltas på ett betryggande och effektivt sätt	●	●	◆
	Vänerns kommun ska i alla sammanhang ha en välskött ekonomi. All verksamhet ska bedrivas i en anda av god ekonomisk hushållning och i enlighet med kommunfullmäktiges beslut om finansiella mål och ramar	◆	◆	■
Verksamhetsutveckling	Medarbetarnas delaktighet, innovationskraft och kompetens ska stödjas och utvecklas	◆	◆	●
	Verksamheten ska i ökad grad utformas så att den inkluderar alla	●	◆	◆
Medarbetare	Vänerns kommun upplevs i högre grad som en attraktiv arbetsgivare	◆	◆	◆

Målavstämning

Invånare

Fler invånare upplever livskvalitet, välbefinnande och trygghet

◆ Uppnås delvis

Tryggheten inom verksamheterna är generellt hög, där både elever i skolan och brukare inom äldreomsorgen känner sig trygga (runt 90 procent). I SCB medborgarundersökning 2017 angav drygt 90 procent att de är nöjda med det liv de lever och kommunens Nöjd Region-index 2017 är på samma nivå som riket och kommuner i Västra Götaland. Den upplevda tryggheten hade ett lägre index (48) än Västra Götalands kommuner (57) och riket (56). För att öka upplevelsen av trygghet har trygghetsbelysning installerats och intill gångbanor har buskage röjts bort.

Skolorna arbetar tillsammans med Elevhälsan med att utveckla lärmiljön för att eleverna ska känna sig trygga i skolan. Ett prioriterat område är rastmiljön, då det är under rasterna som eleverna oftast upplever sig otrygga. Andelen elever i åk 9 som är trygga i skolan var högre än riksgenomsnittet och kommuner i länet.

Det pågår flera åtgärder kopplade till Miljöprogram 2030, såsom att förbättra utemiljöerna i förskolan genom fokus på utformning av solskydd.

Fler invånare ska bli delaktiga i utbudet av kultur, idrott, rekreation och föreningsliv

◆ Uppnås delvis

Under sommaren har det genomförts cirka 100 kostnadsfria sommarlovsaktiviteter för barn och ungdomar i åldersgruppen 6-15 år. Aktiviteterna planerades utifrån ungdomarnas egna önskemål. Deltagandet var något lägre än förra året men beror till största del på att inomhusaktiviteterna inte lockat lika många deltagare.

Antalet besökare till Aqua Blå ökade uppskattningsvis med mer än fem procent vilket beror på ett starkare program med en helt ny festivalscen på Fisktorget. Deltagandet vid Sommarscen har uppskattningsvis ökat. Detta antas bero på en kombination av brett utbud, marknadsföring och bra väder. Antal besökare till Schools out var 550 personer och ökade med 22 procent. Publikantalet till Polstjärnepriset ökade med 14 procent jämfört med föregående år.

Antalet besökare till huvudbiblioteket har ökat och antalet elever i musikskolan ligger relativt konstant jämfört med samma period förra året. Antalet besökare till konsthallen och Vänersborgs museum har minskat med 20 procent vardera. Antalet besökare till ungdomsverksamheten har minskat med 47 pro-

cent jämfört med samma period förra året. Detta beror främst på att fritidsgården Timjan haft stängt under perioden samt att Ungdomshuset inte redovisat besöksantalet.

Fler invånare ska vara nöjda med kommunens service och hur behov och förväntningar tillgodoses

● Uppnås

SCB:s medborgarundersökning visade att fler invånare var nöjda med kommunens service jämfört med 2016, och låg på samma nivå som riket. Indexet låg på 55 år 2017 jämfört med 53 år 2016. SKL:s kvalitetsmätning KKiK visade att andelen som upplevde ett gott bemötande vid kontakt med kommunen var 70 procent.

Andelen elever i åk 9 som är nöjda med sin skola var bland de högsta i landet, och andelen nöjda brukare inom äldreomsorgen uppgick till omkring 90 procent.

Förvaltningarna har fortsatt arbetet med att tillgodoses behov och förväntningar. Antalet e-tjänster för digitala tjänster och processer har ökat. Bygglovs-handläggarna har ökat sina telefontider samt har en handläggare stationerad i Brålanda en gång per månad.

Fler invånare anser att kommunen har en öppen dialog med invånare, företag och föreningar

◆ Uppnås delvis

I SCB:s medborgarundersökning 2017 ligger Nöjd-Inflytande-Index kvar på en låg nivå. Kommuninvånarna har gett lägre betyg för möjligheter till kontakt och förtroende än genomsnittet. Invånarna angav att dialogen med invånare, företag och föreningar har försämrats.

Förskolan och skolan arbetar med olika forum för att öka barnens inflytande.

Samhällsutveckling

Kommunens attraktionskraft ska öka inom näringsliv, regional- och statlig förvaltning, utbildning, kultur och turism

◆ Uppnås delvis

Antalet nyregistrerade företag ökade under 2017. Resultatet ligger på ungefär samma nivå som kommuner i Västra Götaland och riket, medan Trollhättan och Uddevalla minskade marginellt under samma period. Marknadsföringsmaterial och en film för Wargön Innovation- och industripark har tagits fram. Det lanserades under invigningen av Wargön Innovations test- och demoanläggning med förhoppning att locka fler intressenter och etablerare.

Antalet lediga tjänster ökade under andra tertiet jämfört med samma period föregående år (31,7). Ungdomsarbetslösheten har minskat och uppgick i

juli till knappt elva procent. Arbetslösheten bland nyanlända och utrikesfödda har också minskat något men är fortsatt hög, och uppgick i juli 2018 till drygt 30 procent.

Skolans resultat ligger under riksgenomsnittet. Andelen elever i åk. 6 som klarar kunskapskraven i matematik var 85 procent, jämför med rikets 88,8. Andelen behöriga till yrkesprogrammen i årskurs 9 var 73,8 procent, jämfört med rikets 80,5. Meritvärdet för elever i åk 9 var 193,7, i jämförelse med rikets 217,7. Samtliga siffror är för 2017. Barn- och utbildningsförvaltningen prognostiserar en liten ökning av meritvärdet och andelen behöriga till yrkesprogram för 2018.

Antalet gästnätter fortsatte att öka under 2017, och ökade med drygt 20 procent i jämförelse med 2016. Prognosen för 2018 visar på en minskning.

Fler attraktiva och energieffektiva boenden i hela kommunen

● Uppnås

Det pågår byggnationer för fler bostäder i flerfamiljshus. Vänersborgsbostäder har i september startat kontraktprocessen av 52 nya hyresrätter på Holmängs Hage.

Detaljplaner för bostadsbebyggelse tas fram enligt Bostadsförsörjningsprogrammet. För närvarande finns det inga kommunala småhustomter till försäljning i Vänersborgs tätort - men 250 personer står i tomtkön.

Antal solcellsanläggningar ökade från 32 stycken år 2016 till 48 stycken år 2017. För bygglovspliktiga solceller har ingen ökning noterats, däremot har energirådgivare haft mycket rådgivning kring sole och intresset verkade öka under andra tertiet.

Fler mötesplatser som är till för alla i hela kommunen

◆ Uppnås delvis

I slutet av perioden återinvigdes Hallevibadet som har varit stängt för renovering.

En aktivitetspark på Sjövallen kommer att erbjuda aktiviteter för olika åldrar. Parken ska färdigställas under hösten.

Det ska vara enklare för företag att etablera sig och verka i kommunen

◆ Uppnås delvis

För att underlätta företagens kontakt med kommunen utvecklas konceptet "en väg in", där 30 tjänstemän som möter företagare har påbörjat eller genomfört utbildningen Diplomerad företagslots. Vänersborg är en av de kommuner som utbildar flest lotsar. För femte året i rad förbättrar kommun sitt resultat i Svenskt näringslivs undersökning kring företagsklimatet. I poäng räknat når kommunen resultatet 3,31 i jämförelse med 3,12 för 2017. Årets resultat är

kommunens bästa sedan första mätningen år 2002. Ranking släpps i höst.

Nöjd Kund Index (NKI) uppgår till 71, vilket är ett bra resultat. Resultatet är en negativ utveckling för NKI över tid (index 75 år 2016). Serveringstillstånd är det myndighetsområde som ges högst betyg (87), medan bygglov ges lägst betyg (51). För ett förbättrat resultat har översyn av samhällsbyggnadsprocessen diskuterats samt utveckling av kundcentra, e-tjänster och tjänstegarantier.

Näringslivsutvecklarna har besökt lokala företag två gånger varje månad.

Ekonomi

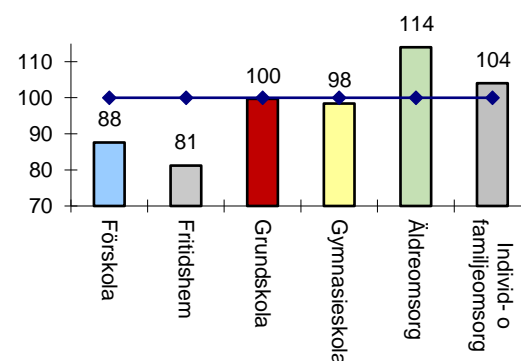
Nämnderna ska hantera beslutade budgetmedel rationellt och effektivt, så att de gör mesta möjliga nytta för kommuninvånarna utifrån de uppgifter som kommunfullmäktige delegerat till dem

◆ Uppnås delvis

Strukturkostnadsavvikelser beräknas utifrån kommunens förutsättningar, när verksamheten bedrivs vid en genomsnittlig ambitions-, effektivitets- och avgiftsnivå. Avvikelsen visar om kommunens faktiska nettokostnader var högre eller lägre än vad som kan förväntas utifrån strukturen. Avvikelser över 100 innebär att kommunen hade en kostnadsnivå som var högre än vad kommunen borde ha, och under 100 visar en kostnad som var lägre än vad den borde vara.

Diagrammet nedan visar att förskola och fritidshem hade lägre kostnader. Brukarbedömningar för förskolan visade att över 90 procent upplevde att undervisningen var bra. Grundskolan hade värdet 100 och hade därmed ingen kostnadsavvikelse. Grundskolans resultat visade att andelen elever i åk. 6 som klarar kunskapskraven i matematik, andelen behöriga till yrkesprogrammen i årskurs 9 samt meritvärdet för elever i åk 9 var lägre än riksgenomsnittet.

Diagram: Strukturkostnadsavvikelse per verksamhet.

Gymnasieskolan låg under 100 och hade alltså en lägre kostnad och andelen elever med examen eller studiebevis inom fyra år minskade till strax över 81 procent. Avvikelsen för Äldreomsorgens kostnad var 14 procent högre, vilket var den högsta avvikelserna bland jämnstora kommuner. Brukarbedömningarna för äldreomsorgen visade en hög andel nöjda brukare, strax över 90 procent. Individ- och familjeomsorgen hade högre strukturkostnad och 89 procent av brukarna var nöjda med verksamheten.

Nettokostnaden för musikskolan ökade och var högre än riksgenomsnittet, samtidigt som andelen elever i musikskolan var högre (+10 procent) än riket. Nettokostnaden för biblioteket var mycket lägre än riket och besöksantalet var lägre (-2,2 besök/inv) jämfört med riket.

Kommunens tillgångar och skulder ska förvaltas på ett betryggande och effektivt sätt

◆ Uppnås delvis

Kommunens skulder förvaltas enligt fastställd finanspolicy.

Kostnaden för rapporterad skadegörelse på kommunens egendom minskade till 457 tkr för perioden januari till augusti 2018, i jämförelse med 490 tkr för samma period 2017. Den vanligaste skadegörelse sker på skolfastigheter.

Underhållet av kommunens fastigheter har inte utförts enligt årets underhållsplan. Fastighetsenheten har påbörjat arbetet med att ta fram nya drift- och underhållsplaner, vilka säkerställer och tydliggör det ekonomiska behovet över tid.

Vänersborgs kommun ska i alla sammanhang ha en välskött ekonomi. All verksamhet ska bedrivas i en anda av god ekonomisk hushållning och i enlighet med kommunfullmäktiges beslut om finansiella mål och ramar

■ Uppnås inte

Tre av nio nämnder prognostiserar underskott mot budget.

Socialnämnden prognostiserar ett underskott gement mot budgetram. De ökade kostnaderna är främst inom Individ- och Familjeomsorgen med externa placeringar gällande barn och unga, externa placeringar enligt LSS för ungdomar som väljer att gå i skola på annan ort, samt enskilda som behöver avancerad vård och omsorg.

Kultur- och fritidsnämndens underskott beror på att kostnader för underhåll och drift av idrotts- och fritidsanläggningar överstiger budgeterad nivå. Övertagande och fortsatt drift av Hallevisbadet i kommunal regi har inneburit uppstartskostnader. Även Miljö- och hälsoskydds-nämnden prognostiserar underskott.

Verksamhetsutveckling

Medarbetarnas delaktighet, innovationskraft och kompetens ska stödjas och utvecklas

● Uppnås

Resultatet i personalenkäten visar att medarbetarnas upplevelse om hur deras kompetens och idéer tillvaratas har förbättrats sedan 2015. Resultatet är 73 på en hundrogradig skala år 2017 jämfört med 70 år 2015. Ett stickprov under andra tertialet visar ett positivt resultat, 76 av 100.

I avgångsenkäten uppgav de svarande att en orsak som skulle fått dem att stanna kvar var om deras kunskap tillvaratagits bättre. Detta är oförändrat sedan 2016.

Lärarna upplever i högre grad en hållbar arbetsbelastning visar senaste personalenkäten. Arbetet har fortsatt för att öka andelen personal med lärarlegitimation, som var samma som riket, 72,3 procent.

Kultur- och fritidsförvaltningen ser över sin senaste omorganisation för att kunna vidta åtgärder för att bättre tillvarata personalens kompetens och idéer.

Verksamheten ska i ökad grad utformas så att den inkluderar alla

◆ Uppnås delvis

Frånvaron i åk F-6 har minskat under våren, medan frånvaron ökat i åk 7-9. Under hösten fortsätter arbetet med Elevhälsan för att sänka frånvaron.

För att nå fler grupper med kulturarrangemang har Sommarscen genomförts för barn på kommunens sommaröppna förskola och fritids samt på äldreboenden. Sommarscen har även haft en medvetenhet kring representation (exempelvis kön och etnisk bakgrund) vid bokningar av artister och den visuella marknadsföringen. Bland sommarens kulturarrangemang finns bl.a. svensk och afrikansk folkmusik, teater med teckenstöd, olika dansuttryck som Street dance och swing samt böcker på olika språk.

Fritidsbanken invigdes i februari och ger alla möjlighet att låna fritids- och idrottsutrustning utan kostnad.

Medarbetare

Vänersborgs kommun upplevs i högre grad som en attraktiv arbetsgivare

◆ Uppnås delvis

Attraktivt arbetsgivarindexet för perioden uppgick till 97, vilket är samma som 2017 års resultat. Tre strategiska områden prioriteras för att förbättra resultatet: Personalansvaret, sänka korttidssjukfrånvaron samt sänka långtidssjukfrånvaron.

I personalenkäten ställs frågor kring chefens ledarskap för att undersöka hur närvarande chefen upplevs bland de anställda. Resultatet har totalt sett förbättrats jämfört med mätningen 2015.

Förvaltningarna arbetar intensivt för att säkerställa att varje verksamhet har bättre förutsättningar för ett närvarande ledarskap, både fysisk närvaro samt personalgruppernas storlek. Under andra tertialet minskade genomsnittet till 21,4 medarbetare per chef.

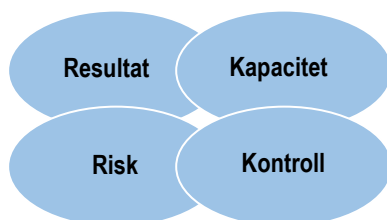
Finansiell analys

Utgångspunkter

Den finansiella analysen utgår från följande fyra aspekter som är viktiga att beakta.

Vilken balans har kommunen haft mellan kostnader och intäkter under året och över tiden? Finns det varningssignaler? Hur utvecklas investeringarna?

Finns det några risker som kan påverka kommunens resultat och kapacitet? Hur är kommunen exponerad finansiellt?

Vilken finansiell motståndskraft har kommunen på lång sikt? Vilken betalningsberedskap finns?

Vilken kontroll har kommunen över den ekonomiska utvecklingen? Hur väl följs upprättade planer?

Avsikten med analysen är att identifiera eventuella finansiella problem och att klargöra om kommunen har en god ekonomisk hushållning.

Sammanställd redovisning

Den sammanställda redovisningen är upprättad enligt rekommendationer från Rådet för kommunal redovisning, RKR. I Vänersborgs koncern ingår, förutom kommunen, Kunskapsförbundet Väst (KFV), AB Vänersborgsbostäder (ABVB) och Fastighets AB Vänersborg (FABV). För ytterligare upplysning, se redovisningsprinciper.

för material minskade med 3 mkr och avskrivningskostnaderna ökade med 3 mkr. Sammantaget ökade nettokostnaderna med 92 mkr.

Delårsresultatet för augusti var 22 mkr bättre än budgeten för perioden. Nämndernas budgetavvikelse var positiv och uppgick till 11 mkr. Finansförvaltningen hade också en positiv avvikelse på 11 mkr, vilket förklaras av ett betydligt bättre finansnetto än budgeterat.

Resultat och kapacitet

Koncernens delårsresultat positivt

Det sammanställda resultatet för koncernen t.o.m. augusti uppgick till 65 mkr. Av koncernens resultat stod kommunen för 38 mkr, Kunskapsförbundet Väst för 4 mkr, AB Vänersborgsbostäder för 21 mkr och Fastighets AB Vänersborg för 2 mkr.

Låga resultatprognoser i koncernen och kommunen

Koncernens resultat prognostiseras till 24 mkr, där kommunen står för 11 mkr, ABVB för 11 mkr och FABV för 2 Mkr. Kommunens prognos uppgår till 11 mkr vilket är 65 mkr sämre än resultatet för 2017 och 13 mkr sämre än budgeten 2018.

Kommunens delårsresultat är positivt

Kommunens resultat för augusti 2018 uppgick till 38 mkr, vilket motsvarar 2,4 % av periodens skatter och generella statsbidrag.

Kommunens resultatmål uppnås inte

Finansiellt mål för kommunen

□ Årets resultat bör uppgå till minst 1 % av skatter och generella statsbidrag. Långsiktigt bör resultatet uppgå till 2 %.

Resultatet motsvarande period föregående år var 66 mkr. Verksamhetens nettokostnader är 92 mkr högre. Skatteintäkter och generella statsbidrag är 61 mkr högre. Finansnettot är 4 mkr bättre.

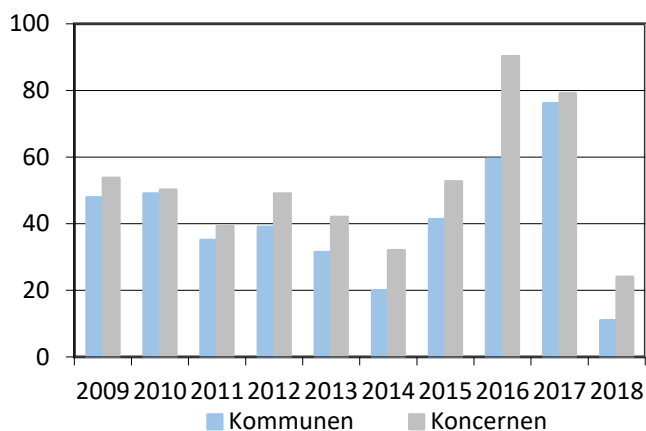
Årets prognostiserade resultat på 11 mkr motsvarar 0,5 % av skatter och generella statsbidrag. Med denna prognos nås inte årets finansiella resultatmål.

Intäkterna uppgick till 395 mkr för perioden, vilket var 17 mkr mindre än för motsvarande period 2017. Minskningen förklaras främst av minskade bidrag från Migrationsverket. Kostnaden för personal uppgick till 1 180 mkr, en ökning med 32 mkr. Ökningen förklaras i huvudsak av årets löneökningar. Köp av tjänster uppgick till 558 mkr, en ökning med 45 mkr, där köp av huvudverksamhet ökade med 12 mkr. Bidragen ökade med 5 mkr varav ekonomiskt bistånd ökade med 4 mkr jämfört med samma period föregående år. Kostnader

Enligt Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) ska, som tumregel, årets resultat uppgå till minst 2 % av skatteintäkter och generella statsbidrag för att god ekonomisk hushållning ska anses vara uppnådd.

Prognosen för kommunen utgår från nämndernas prognoser med tillägg för finansförvaltningens poster. I jämförelse med utfallet för augusti är nämndernas prognoser överlag negativa.

Årets resultat 2009 - 2018

Nämnderna prognostiserar ett underskott på 27 mkr, vilket är en försämring med 34 mkr jämfört med bokslut 2017. Socialnämnden prognostiserar ett underskott på - 38,7 mkr, kultur och fritidsnämnden -0,9 mkr och miljö- och hälsoskyddsnämnden -0,1 mkr. Kommunstyrelsen och samhällsbyggnadsnämnden prognostiserar överskott på 9,6 mkr respektive 1,5 mkr. Barn- och utbildningsnämnden prognostiserar nollresultat. Övriga mindre nämnder prognostiserar också nollresultat eller överskott.

Arbetsgivaravgifter, pensioner och intern finansiering prognostiseras ett sammanlagt överskott på 3 mkr gentemot budget.

Skatteintäkterna och de generella statsbidragen prognostiseras enligt budget.

Finansnettot prognostiseras till 11 mkr lägre än budget. Överskottet förklaras av högre intäkter än budgeterat bl.a. beroende på utdelning från Kommuninvest. Även kostnaderna ger budgetöverskott eftersom eftersläpning av planerade investeringar gör att upplåningen blir lägre än budgeterat.

Vid en avstämning mot det lagstadgade balanskravet enligt kommunallagen kan följande avräkning, utifrån helårsprognosen, göras:

Balanskravsutredning, Mkr	2016	2017	2018
Årets resultat enligt resultaträkning	59,4	62,0	11,0
Avgår realisationsvinster	-2,9	-0,2	-8,0
Förändring av resultatutjämningsreserv	0,0	0,0	0,0
Justerat resultat	56,5	61,8	3,0

Enligt balanskravsutredningen kommer kommunens resultat för 2018 att uppgå till 3 mkr. Vänersborgs

kommun kommer därmed att uppfylla balanskravet.

Ökade nettokostnader

Mellan 2017 och 2018 beräknas nettokostnadsökningen bli 6,8 % i koncernen och 6,1 % i kommunen.

En förutsättning för en långsiktigt hållbar ekonomi är att nettokostnaderna inte ökar snabbare än de intäkter kommunen får genom skatter och generella statsbidrag.

Procent	2016	2017	2018
Skatte- och statsbidragsutveckling	6,1	5,4	3,5
Nettokostnadsutveckling	5,0	5,3	6,1

Nettokostnaderna prognostiseras till 2 377 mkr, vilket är en ökning med 6,1 % jämfört med 2017. Skatteintäkterna och de generella statsbidragen prognostiseras till 2 388 mkr, vilket är en ökning med 3,5 %. Nettokostnadsutvecklingen är därmed betydligt högre än skatte- och statsbidragsutvecklingen vilket försämrar kommunens ekonomi.

Investeringar i bostäder, skola och VA

Nettoinvesteringarna t.o.m. augusti uppgick till 134 mkr, vilket är 16 mkr högre än vid samma tidpunkt föregående år. Enligt prognoser från förvaltningar och bolag kommer årets nettoinvesteringar för koncernen att uppgå till 510 mkr, vilket är mer än dubbelt så högt som avskrivningskostnaderna. Av investeringarna står kommunen för 245 mkr, ABVB för 248 mkr, Fastighets AB för 14 mkr och KFV för 3 mkr.

Enligt fullmäktiges beslut uppgår investeringsbudgeten till totalt 540 mkr för 2018. Nämnderna beräknar att investera för totalt 245 mkr vilket är 30 mkr högre än 2017.

Nettoinvesteringar Nämnd, Mkr	Prognos	Budget	Budgetavvikelse	Netto utfall aug
Barn- och utbildningsnämnden	4,5	5,2	0,7	2,5
Byggnadsnämnden	0,6	0,5	-0,1	0,1
Kommunstyrelsen	5,2	5,9	0,7	0,1
Kultur- och fritidsnämnden	1,1	1,1	0,0	0,4
Samhällsbyggnadsnämnden	227,6	521,4	293,8	128,4
Socialnämnden	6,3	6,3	0,0	2,8
Summa kommunen	245,3	540,4	295,1	134,3
Bolagen	510,0	813,4	303,4	307,0
Totalt koncernen	755,3	1 353,8	598,5	441,3

Till och med augusti har samhällsbyggnadsnämnden investerat för 128 mkr, varav 11 mkr avser VA längs

Vänerkusten. Övriga investeringar är förskolan i kv Hönan 18 mkr, Tegelbruksvägens gruppboende 14 mkr och Mulltorps skola 10 mkr, samt flera mindre investeringar.

Investeringarna i ABVB består till största delen av nybyggnation på Holmängs hage och om- och tillbyggnad av Niklasbergsvägen 1 för socialnämndens räkning.

Nämndernas investeringsprognoser uppgår till 245 mkr. Några av de största investeringarna under året kommer vara:

- Förskolan i kvarteret Hönan 30 mkr
- VA längs Vänerkusten, 43 mkr
- Boenden inom socialnämnden, 18 mkr

Avvikelsen mot budget på 295 mkr består bl.a. av 166 mkr avseende fastighetsinvesteringar, 36 mkr gällande VA-investeringar och 73 mkr avseende exploatering.

Investeringsvolym i kommunen	2016	2017	2018
Nettoinvesteringar, Mkr	175,2	214,5	245,3
Investeringsvolym/nettokostn, %	8,2	9,6	10,3
Egenfinansiering %	107,0	100,0	46,7

Investeringsvolymen i förhållande till nettokostnaderna ökar under 2018. Som en jämförelse var den genomsnittliga investeringsnivån i Västra Götaland och Hallands kommuner 12 % av nettokostnaderna under 2017.

Finansiellt mål för kommunen

□ Årets investeringar (exkl. exploatering och VA/renhållning) ska finansieras inom ramen för avskrivningar och årets resultat.

Målet anger om investeringarna kan finansieras med egna medel, utan att nya lån behöver tas upp. I kommunens mål exkluderas VA, renhållning och exploateringsverksamheterna.

Om målet överstiger 100 % har målet uppnåtts. I prognosen uppgår nyckeltalet till 47 % vilket innebär att målet inte uppnås.

Finansiellt mål för kommunen

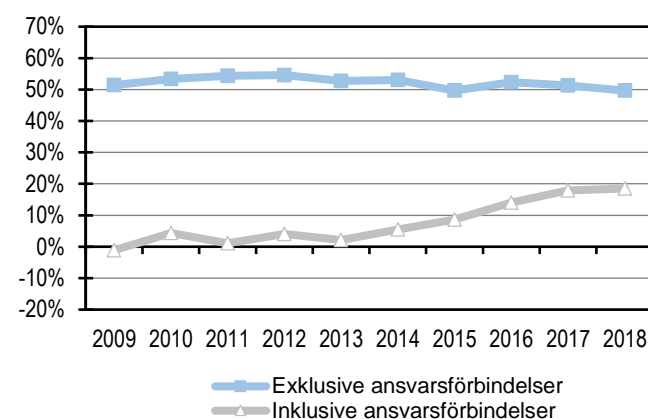
□ Soliditeten bör förbättras.

Soliditet är ett finansiellt nyckeltal som anger hur stor del av tillgångarna som är finansierade med eget kapital. Nyckeltalet används för att beskriva kommunens finansiella styrka på lång sikt. En förändrad åldersstruk-

tur kommer att medföra en kraftig ökning av efterfrågan på kommunal service. En förbättrad soliditet gör kommunen bättre rustad att möta de finansiella påfrestningar som följer av denna utveckling och är därmed förenlig med god ekonomisk hushållning. Koncernens soliditet uppgick till 34 % i bokslutet 2017 och enligt prognosen för 2018 försämras soliditeten till 32 %.

För kommunen var soliditeten föregående år 51 % exklusive kommunens ansvarsförbindelse för pensionsåtaganden som inte är skuldförda. I augusti uppgår soliditeten till 53 % och i årsprognosen till 50 % för kommunen. Försämringen kan kopplas till det låga resultatet. Kommunens mål om förbättrad soliditet uppnås därmed inte.

Soliditetsutveckling för kommunen 2009-2018

Soliditeten inklusive ansvarsförbindelsen uppgick till 18 % i bokslutet för 2017 och till 20 % per augusti och för prognosen till 19 % 2018. Den förbättrade soliditeten inklusive ansvarsförbindelsen för pensioner förklaras av att ökade pensionsutbetalningar minskar ansvarsförbindelsen.

Risk och kontroll

Likviditetsmålet uppnås

Koncernens kassalikviditet i bokslutet för 2017 uppgick till 59 %, men beräknas minska till 45 % i bokslutet för 2018. Kommunens kassalikviditet minskar, från 68 % föregående år, till 52 % enligt prognosen för 2018.

Finansiellt mål för kommunen

□ Kassalikviditeten bör vara minst 50 %.

Med målet om en kassalikviditet på minst 50 % menas att likvida medel, inklusive kortfristiga placeringar, tillsammans med kommunens checkkredit på 200 mkr bör vara minst 50 % av kortfristiga skulder. Måttet används för att spegla kommunens betalningsberedskap på kort sikt.

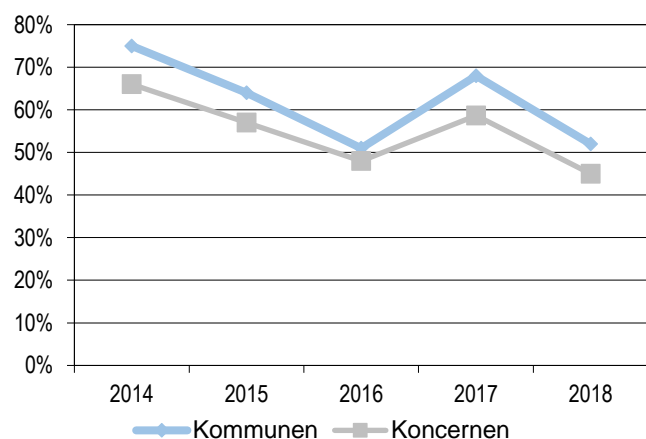
Kassalikviditeten redovisades i bokslutet 2017 till 68 %. De likvida medlen redovisades i delårsbokslutet

augusti 2018 till 282 mkr och de kortfristiga skulderna till 470 mkr. Kassalikviditeten uppgick därmed till 60 % i delårsbokslutet.

Sedan våren 2015 råder minusränta eller negativ ränta vilket innebär att räntesatsen sätts under noll. För att undvika negativ ränta på de likvida medlen har 100 mkr placerats kortfristigt samtidigt som checkkrediten uppgår till 200 mkr. Den kortsiktiga betalningsförmågan upprätthålls dock då den kortfristiga placeringen snabbt kan omvandlas till likvida medel och genom utnyttjandet av checkkrediten.

I takt med att årets planerade investeringar genomförs, sjunker likviditeten, vilket innebär att kommunen måste finansiera investeringarna med lån. I prognosen räknar kommunen med att uppta nya lån med 20 mkr fram till årsskiftet. I prognosen för 2018 beräknas då kassalikviditeten uppgå till 52 %. Enligt prognosen för 2018 uppnås därmed målet om en kassalikviditet på minst 50 %.

Kassalikviditet 2014-2018

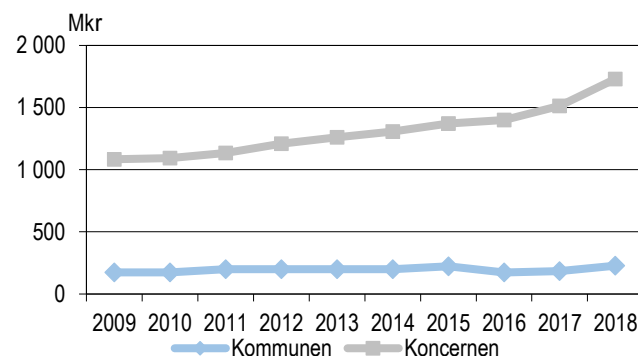

Låneskulden ökar

Koncernens låneskuld beräknas uppgå till 1 731 mkr vid årets slut, vilket är en ökning med 218 mkr, det är framförallt ABVB men även kommunen och som ökar sin låneskuld.

Kommunens låneskulden uppgick i snitt till 196 mkr mellan 2013-2017. När investeringarna genomförs kommer kommunen behöva låna ytterligare 20 mkr och dessutom utnyttja checkkrediten med 23 mkr med nuvarande prognos. Kommunens låneskuld uppgår då till 228 mkr, vilket är en ökning med totalt 43 mkr jämfört med 2017.

Låneskuld 2009-2018

Nämndernas budgetföljsamhet varierar

Budgetföljsamhet och prognossäkerhet i verksamheten är viktiga delar för att upprätthålla en god ekonomisk hushållning. Tabellen visar budgetavvikelse per nämnd i bokslutet för 2017 och den budgetavvikelse för helåret som nämnden prognostiserar i delårsbokslutet i april och augusti 2018.

Nämnd, Mkr	Bokslut 2017	Prognos april 2018	Prognos aug 2018
Barn- & utbildningsnämnd	-2,1	0,0	0,0
Kommunstyrelse	23,9	5,8	9,6
Kultur- och fritidsnämnd	-0,8	-0,8	-0,9
Samhällsbyggnadsnämnd	-1,3	-3,3	1,5
Socialnämnd	-14,3	-26,6	-38,7
Övriga nämnder	1,1	1,1	1,7
Summa	6,5	-23,8	-26,8

Nämnderna redovisar i sina augustiprognoser ett sammanlagt underskott mot budget på 27 mkr för 2018.

Barn- och utbildningsnämnden prognostiserar överskott för förskola/pedagogisk omsorg med 1,0 mkr. Grundskolan prognostiserar underskott med 2,2 mkr vilket bl.a. förklaras av ökade kostnader för hyror av nya moduler och tillfällig lokaler. Nämnd och administration prognostiserar överskott med 1,1mkr. Totalt en budget i balans.

Kommunstyrelsen prognostiserar ett sammantaget överskott på 9,6 mkr gentemot budget. Av överskottet avser 5,4 mkr den politiska verksamheten, vilket avser förfogandeanslaget. Kommunledningskontoren prognostiserar sammantaget ett överskott på 2,7 mkr. Övriga anslagsbindningsnivåer prognostiserar mindre överskott.

Kultur- och fritidsnämndens prognos är ett underskott

på 0,9 mkr gentemot budget. Underskottet avser arena/fritid.

Samhällsbyggnadsnämnden prognostiserar överskott med 1,5 mkr. Överskottet uppstår främst inom fastighetsenheten och beror på försäljning av mark/tomter.

Socialnämnden prognostiserar ett sammantaget underskott om 38,7 mkr för hela nämnden. Det är individ- och familjeomsorg som står för det största underskottet med hela 27,1 mkr. Det är framförallt HVB för barn och ungdomar samt familjehemsgruppen som visar underskott. Försörjningsstödet prognostiserar överskott. Av underskottet avser 13,3 mkr verksamheten omsorg om funktionshindrade. Det är framförallt kostnader för köpta platser LSS och SoL som överskrider budget. Vård och omsorg prognostiserar underskott med 0,6 mkr det är framförallt inom hemtjänsten som underskott uppstår.

Vad gäller övriga nämnder så prognostiserar miljö- och hälsoskyddsnämnden ett underskott på 0,1 mkr, medan byggnadsnämnden prognostiserar ett överskott mot budget med 1,2 mkr.

Sammanfattande slutsatser

Kommunens beslutade Mål- och resursplan för 2018 innebar ett budgeterat resultat på 24 mkr. Det prognostiserade resultatet uppgår till 11 mkr vilket är 13 mkr sämre än budget.

En måttlig ökning av skatter och generella statsbidrag i kombination med en kraftig ökning av kommunens nettokostnader mellan 2017 och 2018, sätter press på kommunens ekonomi och gör att resultatet faller från historiskt höga nivåer 2016-2017 till ett prognostiserat resultat på strax över noll i år. Nettokostnadsökningen förklaras till stor del av socialnämndens stora prognostiserade budgetunderskott, där särskilt utvecklingen av placeringar av barn och unga är oroande.

Enligt prognosen kommer kommunen klara ett av fyra finansiella mål. Det mål som nås är kassalikviditeten, vilket klaras med hjälp av ökad upplåning. Med nuvarande resultat- och investeringsprognos nås inte övriga finansiella mål vilket är oroväckande. Samtidigt kan det konstateras att 2018 års beslutade budget inte möjliggör att de två finansiella målen avseende investeringar och soliditet kan nås.

Den sammanvägda bedömningen för 2018 är att verksamheten, ur ett finansiellt perspektiv, inte kommer att kunna bedrivas inom ramen för god ekonomisk hushållning.

Uppföljning på anslagsbindningsnivå

	Månadens riktpunkt:						67%		8	
	Prognos	Budget-	Netto-	Period.	Budget-	%	Bokslut	Budget-	Period.	Budget-
	helår	diff	budget	nettoutfall	diff		netto	diff	nettoutfall	diff
	2018	helår	2018	aug-18	aug-18		2017	helår	2017-08	2017-08
Byggnadsnämnden	15 287	1 200	16 487	8 345	2 646	51	14 531	807	9 335	890
Kommunfullmäktige	2 547	0	2 547	1 386	312	54	2 184	5	1 292	167
Miljö- & hälsoskyddsnämnden	7 193	-100	7 093	4 674	54	66	6 611	111	4 157	324
Revisionen	1 032	200	1 232	396	425	32	1 015	193	-179	984
Valnämnden	428	200	628	-205	624	-33	257	211	16	296
Överförmyndarnämnden	6 065	200	6 265	3 991	186	64	4 811	-174	3 797	-706
Summa	32 552	1 700	34 252	18 587	4 248		29 409	1 153	18 418	1 957
Barn & utbildningsnämnden										
- Nämnd och administration	4 495	1 200	5 695	2 797	1 000	49	4 130	973	2 833	569
- Förskola	238 579	1 000	239 579	156 658	3 062	65	224 160	3 924	149 761	2 443
- Grundskola, särskola, fritidshem	521 290	-2 200	519 090	341 823	4 237	66	505 977	-7 022	333 895	-4 657
Summa	764 364	0	764 364	501 278	8 298	66	734 267	-2 125	486 489	-1 647
Kommunstyrelsen										
- Styrelsen	12 665	5 400	18 065	6 061	5 982	34	11 512	19 006	7 309	5 901
- Kommunledning	90 151	2 700	92 851	57 151	4 750	62	76 030	3 691	41 315	17 005
- Räddningstjänst/försäkringar	35 964	500	36 464	23 933	376	66	32 209	3 358	21 732	1 980
- Gymnasium	178 084	500	178 584	116 300	2 756	65	170 417	-2 709	113 557	-1 752
- Komvux	29 458	500	29 958	19 648	323	66	27 800	555	18 532	372
Summa	346 322	9 600	355 922	223 093	14 187	63	317 968	23 902	202 445	23 506
Kultur- och fritidsnämnden										
- Nämnd, Bibliotek & Kultur	42 070	0	42 070	27 168	879	65	30 219	1 031	19 890	944
- Arena o Fritid	53 726	-900	52 826	36 665	-1 447	69	51 593	-632	34 379	-1 072
- Musik och ungdom	15 587	0	15 587	10 606	-214	68	27 325	-1 221	18 423	-1 020
Summa	111 383	-900	110 483	74 438	-782	67	109 137	-822	72 692	-1 149
Samhällsbyggnadsnämnden										
<i>Skattebaserad verksamhet</i>										
- Nämnd och administration	6 505	500	7 005	3 574	1 096	51	6 487	353	3 911	316
- Gator och vägar, Park m m	62 627	0	62 627	39 770	1 982	64	65 664	477	40 113	648
- Fastighetsenheten	4 158	6 000	10 158	-11 995	18 767	###	10 288	1 424	-5 248	16 723
- Städ-/Kost-/Serviceenheter	4 269	-2 300	1 969	1 952	-639	99	2 970	-1 232	2 016	-857
<i>Taxebaserad verksamhet</i>										
- Renhållningsverk	700	-700	0	338	-338		446	-446	351	-351
- VA-verksamhet	2 000	-2 000	0	3 147	-3 147		1 918	-1 918	-296	296
Summa	80 259	1 500	81 759	36 785	17 721	45	87 773	-1 342	40 847	16 774
Socialnämnden										
- Nämnd och administration	35 472	700	36 172	22 933	1 182	63	32 561	5 361	21 374	3 907
- Vård och omsorg	505 307	-600	504 707	345 117	-8 645	68	490 259	-1 303	324 756	-119
- Individ- och familjeomsorg	163 086	-27 100	135 986	108 897	-18 240	80	142 245	-9 378	93 878	-5 300
- Omsorg om funktionshindrade	238 640	-13 300	225 340	156 469	-6 243	69	215 340	-10 328	142 204	-5 530
- AMA	59 050	1 600	60 650	41 001	-568	68	53 892	1 394	34 432	1 093
Summa	1 001 555	-38 700	962 855	674 417	-32 514	70	934 296	-14 253	616 644	-5 949
S:a nämndsverksamhet	2 336 435	-26 801	2 309 635	1 528 598	11 157	66	2 212 850	6 512	1 437 535	33 492
Verksamhetskostnader finansen										
Pensioner interna pålägg mm	40 896	2 594	43 490	26 120	2 873					
-varav regl. Va & RHs resultat	2 700			3 485						
S:a verksamhetens nettokostnader	2 377 331	-24 207	2 353 125	1 554 718	14 031					

Nyckeltal	Jan	Feb	Mar	Apr	Maj	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
Antal utbetalda löner, år 2016	3 959	3 974	3 977	4 358	4 115	4 210	4 456	4 532	4 348	4 378	4 219	4 242
Antal utbetalda löner, år 2017	4 266	4 368	4 379	4 636	4 404	4 557	4 728	4 653	4 478	4 312	4 255	4 261
Antal utbetalda löner, år 2018	4 304	4 274	4 252	4 653	4 301	4 388	4 611	4 531				
Sjukfrånvarotimmar i % av tillgänglig arbetstid												
Kommunen totalt, år 2016	8,0	10,2	9,0	8,6	7,8	6,9	6,2	6,6	7,8	8,9	9,3	9,4
Kommunen totalt, år 2017	9,3	9,7	8,8	8,4	7,3	6,5	5,6	6,1	8,1	7,9	8,1	8,5
Kommunen totalt, år 2018	8,9	10,5	9,2	8,4	8,0	7,5	6,2					
varav kvinnor	9,7	11,5	10,1	9,1	8,7	8,4	6,9					
män	6,1	6,9	5,9	6,3	5,4	4,8	4,0					
Antal arbetslösa, inklusive i åtgärder												
Kommunen totalt, år 2016	1 984	1 953	1 915	1 863	1 794	1 804	1 811	1 837	1 863	1 884	1 926	1 937
Kommunen totalt, år 2017	1 909	1 888	1 876	1 833	1 777	1 796	1 787	1 799	1 738	1 709	1 661	1 696
Kommunen totalt, år 2018	1 689	1 699	1 641	1 587	1 513	1 527	1 514	1 512				
Antal öppet arbetslösa, kommunen tot	727	713	668	606	570	630	655	653				
Antal personer i arbetsmarknads- åtgärder, kommunen tot	962	986	973	981	943	897	859	859				
Antal utförda hemtjänsttimmar för personer i eget boende, per vecka												
År 2016	3 826	3 773	3 774	3 746	3 720	3 707	3 661	3 653	3 704	3 582	3 923	3 994
År 2017	4 060	4 116	4 152	4 126	4 115	4 196	4 218	4 343	4 154	4 232	4 342	4 189
År 2018	4 357	4 180	4 291	4 427	4 462	4 321	4 253	4 311				
Utbetalt försörjningsstöd under månaden, Tkr												
År 2016	2 374	2 587	2 730	2 694	2 583	2 607	2 679	2 603	2 569	2 763	2 995	2 890
År 2017	2 575	2 369	3 134	2 492	2 837	2 702	2 701	2 345	2 678	2 640	2 917	3 058
År 2018	3 116	3 001	3 442	2 966	3 300	2 911	3 259	3 097				
Antal placeringar i HVB och familjehem den 15:e i månaden												
År 2016	115	120	129	132	133	133	138	131	139	140	139	123
År 2017	122	117	111	114	118	115	110	106	105	101	100	98
År 2018	106	103	101	103	102	98	102	102*				
- hem för vård eller boende (HVB)	24	24	23	23	19	18	23	23*				
- familjehem	82	79	78	80	83	80	79	79*				
Totalt inskrivna i barnomsorg den 15:e i månaden, barn 1-5 år												
År 2016	2 116	2 159	2 181	2 217	2 235	2 232	2 130	1 825	2 018	2 079	2 096	2 122
År 2017	2 140	2 174	2 194	2 218	2 245	2 239	2 144	1 863	1 993	2 025	2 040	2 058
År 2018	2 123	2 170	2 185	2 210	2 253	2 261	2 152	1 945				
Totalt inskrivna i skolbarnomsorgen 15:e i månaden, barn 6-13 år												
År 2016	1 919	1 886	1 878	1 851	1 856	1 769	1 662	1 883	2 054	2 064	2 045	2 029
År 2017	2 018	2 013	1 995	1 984	1 967	1 931	1 759	1 995	2 149	2 150	2 107	2 101
År 2018	2 054	2 031	2 018	1 984	1 864	1 900	1 723	1 912				
Totalt inskrivna i grundskolan den 15:e i månaden												
År 2016	4 685	4 708	4 720	4 747	4 774	4 773	4 773	4 797	4 834	4 840	4 849	4 891
År 2017	4 886	4 883	4 874	4 877	4 876	4 875	4 875	4 930	4 933	4 937	4 933	4 939
År 2018	4 944	4 950	4 959	4 954	4 949	4 961	4 961	4 957				

*) Nyckeltalet är preliminärt

Finansiella rapporter

Resultaträkning, mkr	Kommunen							Koncernen			
	Not	Prognos 2018	Budget 2018	Budget diff	Bokslut 2017	Aug 2018	Aug 2017	Prognos 2018	Bokslut 2017	Aug 2018	Aug 2017
Verksamhetens intäkter	1,4	621	620	1	621	395	412	973	961	628	632
Verksamhetens kostnader	2,4	-2 907	-2 885	-22	-2 774	-1 889	-1 815	-3 158	-3 007	-2 045	-1 956
Avskrivningar	3	-91	-88	-3	-88	-61	-58	-138	-128	-92	-88
Verksamhetens nettokostnader		-2 377	-2 353	-24	-2 241	-1 554	-1 462	-2 323	-2 174	-1 508	-1 412
Skatteintäkter/gen.statsbidrag	5	2 388	2 388	0	2 308	1 591	1 530	2 388	2 308	1 591	1 530
Finansnetto	6	0	-11	11	9	2	-2	-41	-54	-18	-25
Resultat före extraord. poster		11	24	-13	76	38	66	24	83	65	92
Extraordinära poster		0	0	0	0	0	0	0	-3		0
Perioden/Årets resultat		11	24	-13	76	38	66	24	79	65	92

Kassaflödesanalys, mkr	Kommunen					Koncernen				
	Not	Prognos 2018	Bokslut 2017	Aug 2018	Aug 2017	Prognos 2018	Bokslut 2017	Aug 2018	Aug 2017	
DEN LÖPANDE VERKSAMHETEN										
Periodens/Årets resultat		11	76	38	66	24	79	65	92	
Justering för övriga ej likviditetsp. poster	7	96	81	59	64	145	122	90	82	
Medel från verk. före förändr av rörelsekap		107	157	97	130	169	201	155	174	
FÖRÄNDRING RÖRELSEKAPITAL										
Ökning (-) minskning (+) förråd		-1	0	-1	0	-1	0	-1	0	
Ökning (-) minskning (+) kortfristiga fordringar	9	5	-16	4	-11	11	-36	5	12	
Ökning (+) minskning (-) kortfristiga skulder	13	27	71	-68	-17	59	80	-66	-41	
Medel från den löpande verksamheten		138	212	32	102	238	245	93	145	
INVESTERINGSVERKSAMHETEN										
Investering i materiella anläggningstillgångar		-245	-215	-134	-118	-510	-347	-307	-214	
Investering i finansiella anläggningstillgångar		0	0		0		0		0	
Försäljning av anläggningstillgångar (tomtfs)		8	0	8	0	8	0	8	0	
Försäljning av anläggningstillgångar		0	0		1		0		1	
Försäljning av finansiella anläggningstillgångar		0	0		0		0		0	
Anläggningsavgifter och investeringsbidrag		10	42	10	4	10	43	10	4	
Medel från investeringsverksamheten		-227	-172	-116	-112	-492	-304	-289	-209	
FINANSIERINGSVERKSAMHETEN										
Ökning (+) långfristiga skulder	11,1	43	75	23	0	218	176	133	57	
Minskning (-) långfristiga skulder (amortering)	11,1	0	-63	0	0		-63	0	0	
Ökning (-) långfristiga fordringar och placeringar		0	0	0	0		0	0	0	
Minskning (+) långfristiga fordringar och placeringar		0	0	0	0		0	0	0	
Medel från finansieringsverksamheten		43	12	23	0	218	113	133	57	
Periodens /Årets kassaflöde		-47	52	-61	-10	-37	54	-63	-7	

Balansräkning, mkr	Not	Kommunen				Koncernen			
		Prognos 2018	Bokslut 2017	Aug 2018	Aug 2017	Prognos 2018	Bokslut 2017	Aug 2018	Aug 2017
Anläggningstillgångar	8	2 048	1 894	1 958	1 825	3 794	3 422	3 629	3 326
Omsättningstillgångar	9	300	362	298	295	364	421	355	311
Tillgångar		2 348	2 256	2 256	2 120	4 158	3 843	3 984	3 637
Ingående eget kapital		1 155	1 079	1 155	1 079	1 290	1 211	1 290	1 213
- därav avsatt till resultatutjämningsreserv		50	50	50	50	50	50	50	50
Periodens/årets förändring		11	76	38	66	24	79	65	92
Eget kapital		1 166	1 155	1 193	1 145	1 314	1 290	1 354	1 305
Avsättningar	10	244	233	243	233	272	259	271	255
Långfristiga lån	11	228	185	208	185	1 731	1 513	1 646	1 458
Övriga långfristiga skulder	12	143	143	142	104	154	153	153	114
Kortfristiga skulder	13	567	540	470	453	687	628	560	505
Skulder		938	868	820	742	2 572	2 295	2 358	2 077
Eget kapital, skulder och avsättningar		2 348	2 256	2 256	2 120	4 158	3 843	3 984	3 637

Ansvarsförbindelser:

Pensionsåtaganden t.o.m 1997-12-31	731	754	739	781	731	754	739	781
Övriga ansvarsförbindelser		1 268	1 379	1 214	19	19	19	20
Ställda panter					126	126	126	125

Jämförelsetal, övergripande	Kommunen				Koncernen			
	Prognos 2018	Bokslut 2017	Aug 2018	Aug 2017	Prognos 2018	Bokslut 2017	Aug 2018	Aug 2017
Invånare, antal**		39 151	39 296	38 988				
Personal								
Antal anställda (tillsv.- och visstidsanställda)*		3 599	3 633	3 576				
varav kvinnor		2 856	2 882	2 819				
varav män		743	751	757				
Sjukfrånvaro*		7,9%	8,1%	7,8%				
för kvinnor		8,8%	8,9%	8,7%				
för män		5,1%	5,5%	4,9%				
Pensionsavgångar*			60	39				
varav med sjukersättning			1	1				
Finansiella mål								
Periodens resultat/skatter & generella statsbidrag	0,5%	3%	2%	4%	1%	3%	4%	6%
Soliditet, eget kapital/tillgångar								
exkl pensionsåtaganden	50%	51%	53%	54%	32%	34%	34%	36%
inkl pensionsåtaganden	19%	18%	20%	17%	14%	14%	15%	14%
Kassalikviditet, likvida medel inkl checkräknings- kredit/kortfristiga skulder	52%	68%	60%	68%	45%	59%	50%	61%
Årets res & avskr (exkl expl va rh)/investeringar	47%	100%	94%	127%		-		91%

* Uppgifter för aug är julisiffror.

** Uppgifter för aug är junisiffror.

Redovisnings- och värderingsprinciper

Kommunens redovisning upprättas enligt kommunallagen och enligt kommunala redovisningslagen samt följer anvisningar och rekommendationer från Rådet för ko Kommunens redovisning upprättas enligt kommunallagen och enligt kommunala redovisningslagen samt följer anvisningar och rekommendationer från Rådet för kommunal redovisning, RKR. I vissa fall, där praxis inte är enhetlig, görs vissa avsteg från rekommendationerna från normgivande organ. Dessa avsteg kommenteras nedan, under respektive rubrik. Kommunen följer också ett antal övergripande principer, såsom principen om pågående verksamhet, objektivitetsprincipen, försiktighetsprincipen, matchningsprincipen samt principen om öppenhet. Detta ger sammantaget en rättvisande bild av kommunens ekonomiska resultat och ställning på bokslutsdagen.

Anläggningstillgångar

Med anläggningstillgång menas tillgång som är avsedd för stadigvarande bruk eller innehav. För att klassas som anläggningstillgång ska värdet vara över ett halvt basbelopp, d.v.s. över 22 750 kr. Värdet av anläggningstillgången är anskaffningsvärdet med gjorda avskrivningar över anläggningstillgångens nyttjandeperiod.

Avskrivningar beräknas på anskaffningsvärdet. Avskrivningstiderna baseras på anläggningstillgångarnas beräknade nyttjandeperiod och sker med rak nominell metod, d.v.s. linjär avskrivning. Avskrivning av färdiginvesterade anläggningstillgångar påbörjas tertialvis.

Avskrivningstider:

Verksamhetsfastigheter	5-80 år
Fastigheter för affärsverksamhet	5-50 år
Bostäder och lokaler	5-50 år
Gator, vägar och parker	10-33 år
Fastigheter för annan verksamhet	5-80 år

Vad gäller anläggningar med komponenter som förbrukas under olika tidsperioder införs metoden succesivt. Väsentliga komponenter har fastställts för de betydande byggnaderna, gator samt Va-anläggningar.

Kommunen tillämpar huvudmetoden, vilket innebär att inga lånekostnader ingår i anskaffningsvärdet. Några immateriella anläggningstillgångar finns inte.

Klassificering av finansiella tillgångar

Vänersborg kommuns finansiella anläggningstillgångar består av aktier i kommunala bolag, andelar i förbund och i bostadsrätter. I anskaffningsvärdet ingår inga lånekostnader. Kortfristiga placeringar som kan omsättas inom 0–3 dagar redovisas som kortfristiga fordringar men betraktas som likvida medel när nyckeltal

för likviditet beräknas. Placeringsmedel är värderade till det lägsta av anskaffningsvärdet och marknadsvärdet.

Koncernkonto

Koncernens tillgångar placerade i koncernkonto redovisas som likvida medel i kommunen. De kommunala bolagens andel redovisas som kortfristig skuld i kommunen och som kortfristig fordran i respektive bolag.

Leasing

De fåtal finansiella leasingavtal kommunen har redovisas som operationella då avtalens värde bedöms som obetydliga. Samtliga hyresavtal för lokaler överstigande tre år klassificeras också som operationell leasing vilket är en avvikelse mot RKR 13.2.

Intäktsredovisning

Kommunen följer RKR:s rekommendation nr 18, Intäkter från avgifter, bidrag och försäljningar. Det innebär bl.a. att investeringsbidrag och anläggningsavgifter för VA redovisas som förutbetalda intäkter. De förutbetalda intäkterna redovisas bland långfristiga skulder och periodiseras över anläggningarnas nyttjandeperiod. 1/45 intäktsförs per år.

VA- och renhållningsverksamhetens resultat redovisas som förutbetald intäkt och dess egna kapital som kortfristig skuld till kollektivet. Det är första året detta sker för renhållningsverksamheten. Renhållningsverksamhetens ingående eget kapital har därmed bokats om till kortfristig skuld. Jämförelsesiffror har justerats enligt RKR:s rekommendation 14:1.

Pensioner

Pensionsskulden redovisas i överensstämmelse med Kommunal redovisningslag enligt blandmodellen. Pensionsrätt intjänad t.o.m. 1997 redovisas således som en ansvarsförbindelse. Från 2007 till 2009 samt 2012 och 2013 gjordes dock extra pensionsavsättningar, totalt 90 Mkr inklusive löneskatt. Detta för att inte ytterligare vältra över kostnaderna för pensioner intjänade före 1998 på framtida skattebetalare. Detta är ett avsteg från redovisningslagen men i linje med kommunallagens bestämmelser om god ekonomisk hushållning. Det finns inga finansiella placeringar avseende pensionsmedlen utan medlen har använts i den egna verksamheten, till investeringar m.m. Pensionskostnader och pensionsskuld för kommunen grundar sig på Skandikon pensionsadministration ABs (Skandikon), beräkningar och prognoser enligt RIPS17. Visstidsförordnanden för politiker som ger rätt till särskild avtalspension redovisas som avsättning när det är troligt att de kommer att leda till utbetalning. Kommunen har antagit bestämmelser om omställningsstöd och pensioner till förtroendevalda (OPF-KL) att gälla from denna mandatperiod. Redovisning sker enligt rekommendation.

Semesterlöneskuld

Semesterlöneskuld och andra löneskulder till personalen redovisas som en kortfristig skuld. Ingen förändring på semesterlöneskulden är bokad under året.

Tomtmark för exploatering

Tomtmark för exploatering redovisas som omsättningstillgång på nyttillkommande exploateringsområden.

Sammanställd redovisning

Enligt RKR:s rekommendation, 8.2 Sammanställd redovisning behöver endast de bolag och kommunalförbund vars omsättning och omslutning är mer än 2 % av skatteintäkter och generella statsbidrag ingå i koncernens räkenskaper. Så i koncernens räkenskaper ingår endast kommunen, Kunskapsförbundet Väst, AB Vänersborgsbostäder och Fastighets AB Vänersborg.

Skillnader i redovisningsprinciper mellan bolagen och kommunen vad gäller investeringsbidrag och en uppskrivningsfond har justerats till kommunens gällande principer. I koncernredovisningen ska intäkter och kostnader för interna tjänster redovisas under samma år. Skillnader i pensionsredovisning ska inte justeras.

Noter

Resultaträkning Mkr

Not 1 Verksamhetens intäkter	Kommunen		Koncernen	
	Aug 2018	Aug 2017	Aug 2018	Aug 2017
Föreljningsintäkter material	28	27	29	29
Taxor och avgifter	102	97	102	97
Hyror och arrenden	55	55	164	179
Bidrag	169	192	279	276
Försäljn.expl.fast & anl tillg	19	15	19	15
Övriga intäkter	23	26	35	37
Summa	395	412	628	633

Not 2 Verksamhetens kostnader	Kommunen		Koncernen	
	Aug 2018	Aug 2017	Aug 2018	Aug 2017
Löner	832	810	921	891
Pensionskostnader	75	75	81	80
Sociala avgifter och löneskatt	276	268	305	296
Anläggnings- och underhålls-material	6	6	6	6
Fastighetskostnader	75	75	147	137
Lokal och markhyror	89	65	41	43
Köp av huvudverksamhet	306	294	290	257
Övriga tjänster	108	101	124	115
Lämnade bidrag	69	64	69	64
Material	46	48	50	54
Övriga kostnader	6	4	10	9
Reaförluster och utrangeringar	1	4	1	4
Summa	1 888	1 815	2 045	1 956

I verksamhetens kostnader 2017 ingår jämförelsestörande poster på 11,3 mkr i minskad kostnad.

Not 3 Avskrivningar	Kommunen		Koncernen	
	Aug 2018	Aug 2017	Aug 2018	Aug 2017
Avskrivningar enligt plan	61	58	92	88
Nedskrivningar	0	0	0	0
Summa	61	59	92	88

Not 4 Jämförelsestörande poster	Kommunen		Koncernen	
	Aug 2018	Aug 2017	Aug 2018	Aug 2017
Återförd lösenkostnad hyresavtal	0	11	0	11
Summa	0	11	0	11

Not 5 Skatteintäkter	Kommunen		Koncernen	
	Aug 2018	Aug 2017	Aug 2018	Aug 2017
Peliminär skatteinbetalning	1 177	1 142	1 177	1 142
Slutavräkningsdifferens föreg. år	-5	3	-5	3
Prel. slutavräkning innevarande år	0	-10	0	-10
Summa	1 172	1 135	1 172	1 135

Not 5 Kommunalekonomisk	Kommunen		Koncernen	
	Aug 2018	Aug 2017	Aug 2018	Aug 2017
Inkomstutjämnning	272	277	272	277
Kostnadsutjämnning	24	15	24	15
Bidrag LSS-utjämnning	37	29	37	29
Kommunal fastighetsavgift	49	45	49	45
Generella bidrag från staten	32	29	32	29
Regleringsavgift	4	0	4	0
Summa	418	395	418	395

Not 6 Finansiella intäkter	Kommunen		Koncernen	
	Aug 2018	Aug 2017	Aug 2018	Aug 2017
Ränteintäkter	4	2	5	2
Borgensavgift	2	2	0	0
Summa	7	4	5	2

Not 6 Finansiella kostnader	Kommunen		Koncernen	
	Aug 2018	Aug 2017	Aug 2018	Aug 2017
Räntekostnader	2	4	21	25
Ränta på pensionsskuld	2	2	2	2
Summa	5	6	23	27

Kassaflödesanalys

Not 7 Justering för ej likviditetspåverkande poster	Kommunen		Koncernen	
	Aug 2018	Aug 2017	Aug 2018	Aug 2017
Justering för				
- av- och nedskrivningar	61	58	92	88
- gjorda avsättningar	14	5	16	6
- i anspråkstagna avsättningar	-4	0	-4	0
- realisationsvinster/ förluster	-7	2	-7	2
Övriga likviditetspåverkande poster	-5	-2	-7	-12
Summa	59	64	90	82

Balansräkning

Not 8 Materiella anläggningstillgångar	Kommunen		Koncernen	
	Aug	Dec	Aug	Dec
	2018	2017	2018	2017
Markreserv	11	11	11	11
Verksamhetsfastigheter	933	966	1401	1462
Fastigheter för affärsverksamhet	376	374	376	374
Publika fastigheter	193	194	193	194
Fastigheter för annan verksamhet	23	24	23	24
Bostäder och övriga fastigheter		0	1068	1056
Pågående investeringar	262	157	440	181
Summa	1 797	1 726	3 512	3 303

Inventarier	Kommunen		Koncernen	
	Aug	Dec	Aug	Dec
	2018	2017	2018	2017
Maskiner och inventarier	47	52	60	60
Bilar och andra transportmedel	11	13	17	16
Summa	58	65	77	76

Not 8 Finansiella anläggningstillgångar	Kommunen		Koncernen	
	Aug	Dec	Aug	Dec
	2018	2017	2018	2017
AB Vänersborgsbostäder	58	58	0	0
Vänerhamn AB	1	1	1	1
Fastighets AB Vänersborg	1	1	0	0
Hunnebergs Kungajakt- och Viltmuseum AB	0	0	0	0
Fyrstads Flygplats AB	2	2	2	2
Vattenpalatset Vänerparken AB	7	7	7	7
Bostadsrätter	3	3	3	3
Kommuninvest	24	24	24	24
Nätaktiebolag Biogas Brålanda	1	1	1	1
Dalslands Turist AB	0	0	0	0
Övriga andelar	0	0	0	0
Kommunasurans Syd AB	1	1	1	1
Långfristig placering - Kommuninvest	5	5	5	5
Summa	103	103	44	44

Not 9 Kortfristiga fordringar	Kommunen		Koncernen	
	Aug	Dec	Aug	Dec
	2018	2017	2018	2017
Kundfordringar	25	75	40	114
Statsbidragsfordringar	39	34	39	34
Upplupna intäkt. & förutbetalda kostnad.	103	50	137	71
Upplupna skatteintäkter	0	0	0	0
Kortfristig placering	100	100	100	100
Övriga korta fordringar	5	17	17	13
Summa	272	276	333	333

Not 9 Likvida medel	Kommunen		Koncernen	
	Aug	Dec	Aug	Dec
	2018	2017	2018	2017
Kassa	0	0	0	0
Bank	6	8	8	10
- varav gåva Dorchimont	4	5	4	5
Plusgiro (likställt med bank)	-2	58	-2	58
Sända betalningar	0	0	0	0
Summa	5	66	6	68

Not 10 Avsättningar	Kommunen		Koncernen	
	Aug	Dec	Aug	Dec
	2018	2017	2018	2017
Pensionsavsättningar				
Ing pensionsavsättningar	218	211	223	214
Förändring under året	9	6	11	7
Förändring löneskatt	2	2	3	2
Summa pensionsavsättningar	229	219	237	223
Kommunalförbundet NÄRF	14	14	14	14
Uppskjuten skatt			20	21
Totalt avsättningar	243	233	271	258

Not 11 Långfristiga lån Mkr	Kommunen		Koncernen	
	Aug	Dec	Aug	Dec
	2018	2017	2018	2017
Utnyttjad checkkredit	23	0	23	0
Lån i bank och kreditinstitut	185	185	1 623	1 513
Summa	208	185	1 646	1 513

Not 12 Övriga långfristiga skulder Mkr	Kommunen		Koncernen	
	Aug	Dec	Aug	Dec
	2018	2017	2018	2017
Anläggningsavgifter	118	117	117	117
Investeringsbidrag	24	26	36	36
Skuld lösen hyreskontrakt		0		0
Summa	142	143	153	153

Not 13 Kortfristiga skulder Mkr	Kommunen		Koncernen	
	Aug	Dec	Aug	Dec
	2018	2017	2018	2017
Skuld till bolagen i kommunens koncernkontosystem	38	74	18	34
Leverantörsskulder	46	104	72	144
Skuld till VA & RH kollektivet	4	5	4	5
Löneskuld, timanställda	9	9	9	9
Semesterlöneskuld	93	93	104	105
Upplupna sociala avg & prelskatt	86	73	94	81
Upplupna kostnad & förutbetalda intäkt.	125	86	172	140
Upplupen pensionskostnad	39	57	46	64
Förutbetalda skatteintäkter	13	14	13	14
Gåva Dorchimont	4	5	4	5
Övriga kortfristiga skulder	15	19	24	26
Summa kortfristiga skulder	470	538	560	627

Not 14 Ansvarförbindelse pensioner Mkr	Kommunen		Koncernen	
	Aug	Dec	Aug	Dec
	2018	2017	2018	2017
Pensionsförpliktelse				
Ing pensionsförpliktelse	844	881	844	881
Förändring under året	-15	-37	-15	-37
Summa pensionsförpliktelser inkl löneskatt	829	844	829	844
Avdrag för extra pensionavsättningar	-90	-90	-90	-90
Summa ansvarförbindelse	739	754	739	754

Not 15 Övriga ansvarförbindelser	Aug	Dec	Aug	Dec
	2018	2017	2018	2017
Föreningar m.fl.	5	3	3	3
Egna hem	0	0	0	0
Folkets hus	9	9	9	9
Fastighets AB Vänersborg	34	34	0	0
AB Vänersborgsbostäder	1 326	1 216	0	0
Nätaktiebolaget Biogas Brålanda	3	3	3	3
Fyrstads Flygplats AB	3	3	3	3
Privata medel	0	0	0	0
Fastigo	0	0	1	1
Summa	1 379	1 268	19	19

Barn- och utbildningsnämnden

Ordförande: Mats Andersson (C)
Vice ordförande: Tove af Geijerstam (L)
2:e vice ordförande: Joakim Sjöling (S)
Förvaltningschef: Anne-Len Kriewitz

Verksamhetsbeskrivning

Verksamheten omfattar barnomsorg, grundskola samt grundsärskola. I kommunens regi finns 29 förskolor och 10 dagbarnvårdare. Det finns 19 kommunala grundskolor och vid alla F-6 skolor utom Kumlien finns det fritidshem. Det finns två fristående aktörer inom grundskolan, flera enskilda förskolor och aktörer för enskild pedagogisk omsorg.

Resultatavstämning

Nedan redovisas nämndens förväntade resultat som ska bidra till att fullmäktiges inriktningsmål uppnås.

Invånare

Andelen elever i årskurs 5 som upplever trygghet i lärandemiljön ska öka under 2018 med 3 procentenheter

◆ Uppnås delvis

Insatser och aktiviteter är pågående. Resultat rapporteras i Tertial 3.

Tillsammans med Elevhälsan arbetar F-6 med att utveckla lärmiljön för att eleverna ska känna sig trygga i skolan. Skolorna har aktivt arbetat med att förbättra rastmiljön, då det är under rasterna som eleverna oftast upplever sig otrygga, genom att anordna trygghetsvandringar på skolgården. Några av skolorna har arbetat med språkbruket kopplat till sociala medier då man har upplevt det som ett problem. Rutinföljsamheten angående lärarens skyldighet att uppmärksamma och rapportera kränkningar har uppmärksamats och ökningen av rapporter går att härleda till en ökad rutinföljsamhet.

Andelen elever i årskurs 8 som upplever studiero i lärandemiljön ska öka under 2018 med 5 procentenheter

◆ Uppnås delvis

Insatser och aktiviteter är pågående. Resultat rapporteras i Tertial 3.

Arbetet utifrån teorigrunderna i *Att organisera för skolframgång* (Blossing), *Delaktighetsmodellen* (SPSM) och *Olika är normen* (SKL) fortlöper. Insatser och stöd från Elevhälsan riktas som direkt handledning till pedagoger för att förbättra den sociala lärmiljön för att främja elevernas studiero. I 7-9 skolorna har följande prioriterats under våren: pedagogiska ledarskapet, lektionsstruktur, trivselregler, rutinföljsamhet vid kränkningar och inkluderande lärmiljöer.

Antal föreningar som grundskolan samarbetar med i syfte att öka barnens intresse för idrott och rörelse ska öka med 100 % fram till 2019

● Uppnås

Skolorna samarbetar med föreningar och deltar i Let's Move.

Andelen elever i årskurs 8 som upplever att de får det stöd de behöver för att nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling ska öka under 2018 med 3 procentenheter

◆ Uppnås delvis

Insatser och aktiviteter är pågående. Resultat rapporteras i Tertial 3.

Samtliga enheter arbetar med att implementera *Olika är normen* för att ha mer fokus på inkluderande lärmiljöer för att främja barn och elevers kunskapsutveckling. I förskolan har fokus legat på flerspråkighet och interkulturellt förhållningssätt. Arbetet har kommit olika långt på enheterna, men arbetet fortsätter under hösten. I F-6 har fokus legat på att arbeta vidare med att utveckla arbets- och utvecklingsorganisationen för att främja utvecklingsarbetet på skolorna, vilket i sin tur ska främja elevernas kunskapsutveckling. 7-9 har arbetat extra med studieron för att främja kunskapsutvecklingen.

Andelen vårdnadshavare som är nöjda med de informationskanaler som finns mellan hem och förskola och skola ska öka under 2018 med 3 procentenheter i förskolan, årskurs 2 och årskurs 8

◆ Uppnås delvis

Insatser och aktiviteter är pågående. Resultat rapporteras i Tertial 3.

Utvecklingsarbetet för att öka tillgängligheten och kommunikationen med vårdnadshavare pågår inom alla verksamheter i syfte att öka vårdnadshavarnas insyn i skolans verksamhet. På flera av enheterna pågår arbetet för att diversifiera kommunikationen genom att inkludera digitala former av information och kommunikation. Under hösten kommer arbetet att fortsätta med upphandling av ny digital lärplattform.

Andelen elever i årskurs 8 som upplever att de har inflytande över undervisningens innehåll ska öka under 2018 med 5 procentenheter

◆ Uppnås delvis

Insatser och aktiviteter är pågående. Resultat rapporteras i Tertial 3.

Förskolan arbetar med barnråd för att öka barnens inflytande. De förskolor som ännu inte har barnråd kommer att initiera och implementera detta under hösten. F-6 har arbetat med Delaktighetsmodellen för att arbeta med elevers inflytande över undervisningen. I 7-9

har man arbetat med fokus på utveckling av undervisningen genom att aktivt utvärdera undervisningen samt intresserat sig för och diskuterat frågor som kommer upp till elevrådet. Samtliga skolor har fungerande elevråd.

Samhällsutveckling

Andelen elever i årskurs 9 som har behörighet till gymnasiet ska öka under 2018 med 3 procentenheter

◆ Uppnås delvis

Insatser och aktiviteter är pågående. Resultat rapporteras i Tertial 3.

Förskolan har under året haft starkt fokus på Läsllyftet och har i detta arbete integrerat naturkunskap, teknik och matematik som viktiga delar. Sammanfattande utvärderingar visar att utvecklingsorganisationen bidrar till ökad kunskap kring undervisningsbegreppet. Medelmeritvärdet i F-6 har ökat från 199 till 204,68 där arbetet har varit fokuserat på att organisera för ökad måluppfyllelse genom arbets- och utvecklingsorganisationen. Andelen behöriga till yrkesprogrammen i årskurs 9 har ökat med en procentenhet och andelen elever med betyg i alla ämnen har ökat med åtta procentenheter. Det är positivt är att vi har lyckats vända en nedåtgående trend.

Fler använder verksamheternas lokaler utanför verksamhetstid

● Uppnås

7-9 samarbetar med Kultur- och fritidsförvaltningen för att använda lokalerna utanför ordinarie verksamhetstid.

Ekonomi

Medelmeritvärdet i årskurs 9 ska öka under 2018 med 3 poäng

● Uppnås

Under läsåret 2017/2018 har skolorna arbetat med att organisera för ökad måluppfyllelse genom att öka elevernas förutsättningar att nå kunskapskraven. Arbetet kommer att fortsätta med Skolverkets skrift *Olika är normen* och SPSM:s *Delaktighetsmodellen*. Verksamhetschefer har under läsåret haft fyra utvecklingstillfällen tillsammans med rektorer, förskolechefer och elevhälsoteamen där fokus har varit att organisera för ökad måluppfyllelse genom att titta på lärmiljöer. Det är viktigt att fortsätta arbeta med extra anpassningar, åtgärdsprogram, elevhälsokonferenser, Västbusmöten och sträva efter att kunna vara två vuxna i klassrummen för att ge eleverna goda förutsättningar att nå kunskapskraven. Medelmeritvärdet har ökat med 11 poäng sedan föregående år, vilket är en positiv trend.

Verksamhetsutveckling

Andelen behörig, undervisande personal inom förskola, grundskola, fritidshem och grundsärskola ökar under 2018 med 3 procentenheter

◆ Uppnås delvis

Insatser och aktiviteter är pågående. Resultat rapporteras i Tertial 3.

I förskolan är målet med behörig personal uppnådd. I F-6 fortsätter arbetet med att förbättra arbetsmiljön för att attrahera och behålla behöriga lärare. Den senaste personalenkäten visar på en positiv trend gällande lärarnas upplevelse av arbetsbelastningen, vilket är positivt. Hälften av skolorna har uppnått målet med behöriga lärare. 7-9 har arbetat med att få struktur kring lektionstid för att ge tid för planering samt att ha en tydlig struktur för utvecklingsarbetet. Inför höstterminen arbetar skolorna med ett förändrat arbetssätt med närvarokoordinatorer och mobila skolteamet som stöd för lärarna för att påverka deras arbetsmiljö positivt.

Andelen elever i årskurs 7-9 med mer än 25 % frånvaro ska minska fram till 2020 med 1 procentenhet per år.

◆ Uppnås delvis

Insatser och aktiviteter är pågående. Resultat rapporteras i Tertial 3.

Förskolan har under våren arbetat med rutinföljsamhet på alla enheter. På F-6 har arbetet fortsatt med rutinföljsamhet i nära samarbete med Elevhälsoteamet. Frånvaron har under våren minskat på F-6. På 7-9 har frånvaron ökat under våren, vilket har lett till ett intensifierat arbete gällande ökad skolnärvaro inför höstens arbete. Under hösten är målet att ha 100 % rutinföljsamhet samt att rutinen är känd för all personal i syfte att sänka frånvaron. Arbetet görs i tätt samarbete med Elevhälsan. Närvarorutinen har uppdaterats inför hösten. Närvarokoordinatorer är anställda på varje 7-9 enhet. Mobila skolteamet har fått delvis nya arbetsuppgifter.

Medarbetare

Andelen medarbetare som upplever att de har en rimlig arbetsbelastning ska öka med 5 procentenheter fram till 2019

● Uppnås

I senaste personalenkäten uppger 56 % av personalen att de upplever att de har en rimlig arbetsbelastning, vilket är en uppgång med 6% från den föregående personalenkäten.

Nyckeltal/jämförelsetal

Antal barn/elever: snitt år	Bokslut 2017	Utfall 1808	Prognos 2018
Förskola, pedagogisk omsorg			
Totalt antal placeringar, barn 1-5 år	2 111	1 945	2 240
Varav barn med delad placering	26	19	20
Varav andel i enskilda alternativ %	19	19	19
Nyttjandegrad %	89	83	91
Fritidshem, pedagogisk omsorg			
Totalt antal placeringar, barn 6-13 år	2 014	1 912	2 125
Varav barn med delad placering	19	14	18
Varav andel i enskilda alternativ %	15	15	16
Nyttjandegrad %	58	60	59
Grundskola F-9			
Totalt antal elever	4 847	4 904	4 925
varav andel i enskilda alternativ %	11,0	10,6	10,6
Varav Grundsärskola	49	45	49

Antal barn och elever för bokslut och prognos avser genomsnitt av inskrivna för innevarande år, utfall anger antal barn och elever aktuell månad.

Delad placering barn 1-5 år avser barn som har plats på både enskild pedagogisk omsorg samt allmän förskola.
Delad placering för barn 6-13 år avser barn som har plats på fritidshem samt på nattverksamhet.

Ekonomi

Resultaträkning

Mkr	Prognos 2018	Budget 2018	Bokslut 2017	Utfall 1808	%	Utfall 1708
Bidrag	-92,0	-87,9	-73,8	-61,4	70	-51,7
Övr. Intäkter	-33,5	-34,0	-36,4	-22,2	65	-23,2
S:a Intäkter	-125,5	-122,0	-110,2	-83,6	69	-74,9
Personal	535,5	533,1	522,9	358,7	67	351,0
Omkostnader	352,0	350,9	318,8	224,7	64	200,1
Avskrivningar & internränta	2,3	2,3	2,7	1,5	67	1,8
S:a Kostnad	889,8	886,3	844,4	584,9	66	561,4
Nettokostnad	764,3	764,3	734,3	501,3		486,5
Nettobudget	764,3	764,3	732,1	509,6		484,8
Resultat	0	0	-2,1	8,3	66	-1,6

Barn- och utbildningsnämnden uppvisar den 31 augusti ett resultat om + 8,3 Mkr, justerat för avsättning till ökad semesterlöneskuld är resultatet 6,5 Mkr.

Prognos för budgetåret 2018 är budget i balans.

Anslagsbindningsnivå, Mkr

mkr	Prognos 2018	Budget 2018	Budget diff	Utfall 1808	%
Nämnd och administration	4,5	5,7	1,2	2,8	49
Förskola, pedagogisk omsorg 1-5 år	238,6	239,6	1,0	156,7	65
Grundskola F-9, fritidshem, pedagogisk omsorg 6-13 år, grundskola	521,3	519,1	-2,2	341,8	66
Netto	764,4	764,4	0	501,3	66

Utfall 2018-08-31

Det justerade utfallet för januari-augusti visar ett resultat om + 6,5 Mkr. Barn och utbildningsnämnden redovisade ett resultat om +11,8 Mkr för perioden januari-april 2018 (efter justering för avsättning till semesterlöneskuld som uppgick till 0,9 Mkr). För perioden januari-augusti har resultatet minskat till + 6,5 Mkr (efter justering för avsättning till semesterlöneskuld som i augusti uppgick till 1,8 Mkr).

Den procentuella förbrukningen av budget motsvarar 65,6 % efter 8 månader. Rikt punkt (som anger en jämn fördelning av årets budget) anges för perioden januari till augusti till 67 %.

Nämnd och nämnsadministration

Nämnd och nämnsadministration redovisar per 180831 ett resultat om +1,0 Mkr.

Förskola/Pedagogisk omsorg 1-5 år

Förskola och pedagogisk omsorg 1-5 år redovisar ett resultat om +3,1 Mkr per augusti.

Intäkterna inom förskola/pedagogisk omsorg är nästan i balans, en liten negativ avvikelser om 0,2 Mkr finns efter årets första åtta månader (avvikelsen motsvarar 0,6 % av förväntade intäkter). Den består främst av lägre intäkter för barnomsorg än budgeterat.

För kostnader inom förskola/pedagogisk omsorg redovisas ett resultat om +3,2 Mkr per augusti, Den procentuella förbrukningen av budget motsvarar 65,8 % efter 8 månader. Rikt punkt (som anger en jämn fördelning av årets budget) anges för perioden januari till augusti till 67 %.

Avvikelsen förklaras med:

- Fler barn i externa verksamheter än beräknat överstiger budget med 0,8 Mkr.
- Löner överstiger budget med 4,9 Mkr medan övriga kostnader ligger +8,9 Mkr mot budget. Det positiva resultatet beror främst av att medel beräknats för fler barn än vad som i realiteten varit inskrivna i verksamheten. Resultatet har sin grund i minskningen av inskrivna barn under sommaren men främst på grund av att lokaler för verksamhet har saknats och att renoveringar/ombyggnader har begränsat möjliga inskrivningar.

Grundskola/fritidshem, pedagogisk omsorg 6-13 år, grundsärskola

Grundskola/fritidshem, pedagogisk omsorg 6-13 år redovisar ett sammanlagt resultat om +4,2 Mkr efter årets första åtta månader. Resultatet fördelas enligt följande inom verksamheterna: förskoleklass +2,7 Mkr, grundskola +1,5 Mkr, skolbarnomsorg +1,5 Mkr samt grundsärskola -1,5 Mkr. Avsättning för ökning av semesterlöneskulden reglerar resultatet per augusti med -1,8 Mkr, ligger endast på grundskola.

Statsbidrag och övriga intäkter redovisar en positiv budgetavvikelse mot budget om +2,4 Mkr. Avvikelsen består av högre intäkt av statsbidrag än budgeterat.

Kostnader inom grundskola/fritidshem, pedagogisk omsorg 6-13 år, grundsärskola redovisar en avvikelse mot budget om 1,8 Mkr per augusti. Avvikelsen består av:

- Kostnader för köp av verksamhet överstiger budget med 1,5 Mkr per augusti. Det beror på att fler barn än beräknat har platser i andra kommuner, bland annat en följd av ökat antal beslut inom Socialtjänsten gällande barn som placeras utanför hemmet
- Löner inom verksamheten visar en positiv budgetavvikelse om 1,1 Mkr, men efter reglering av semesterlöneskulden (1,8 Mkr) blir avvikelsen -0,7 Mkr.
- Övriga kostnader redovisar en liten avvikelse mot budget om 2,2 Mkr, det motsvarar 1,4 % av kostnadsbudget för övriga kostnader.

Prognos 2018-12-31

Nämndens prognos för 2018 är budget i balans

Den budgetavvikelse som finns inom nämndens verksamhetsområde 180831 är nödvändig för att täcka de förväntade ökade kostnader som uppkommer under höstterminen. Flera kostnadsposter ökar under höstterminen, bland annat för fler barn och elever i verksamheten samt ökade hyror för moduler och tillfälliga lokaler. Det kommer även att bli högre kostnader för bussar, då elever i årskurs 6 bussas till högstadieskolorna för att ha språkundervisning.

Beräknad ökning av semesterlöneskulden vid årets slut uppgår till 2,7 Mkr. Budget har avsatts för ökningen och denna post förbättrar resultatet per augusti med 1,8 Mkr eftersom den inte tas i anspråk förrän i december.

Nämnd/Administration

Prognosen visar ett positivt resultat om 1,2 Mkr, vilket främst handlar om nämndens buffert för oförutsedda kostnader.

Förskola/Pedagogisk omsorg 1-5 år

Prognosen visar mot en budgetavvikelse om 1,0 Mkr, vilket motsvarar en budgetavvikelse om 0,4%.

Grundskola/fritidshem, pedagogisk omsorg 6-13 år

Prognosen visar mot en negativ budgetavvikelse om 2,2 Mkr och den avser bland annat hyror för nya modulerna på Tärnan och Brålanda skola, tillfälliga lokaler för 7-9-verksamhet på Belfragegatan (Vänerparkens skola), ökade busskostnader samt placeringar av elever i andra kommuner som görs av Socialförvaltningen.

Åtgärder

Då prognos för 181231 visar budget i balans görs inga ytterligare åtgärder utöver Barn- och utbildningsnämndens kontinuerliga arbete med översyn av intäkter och kostnader, både interna och externa, för att på bästa sätt nyttja tilldelade resurser. Ett exempel på detta är dialoger med Samhällsbyggnadsnämnden, där effektiviseringar inom städ, vaktmästeri och post har bidragit till lägre kostnader. Nämnden bevakar och eftersöker systematiskt de statsbidrag som bedöms kunna bidra till att höja kvalitén i verksamheten.

Investeringar

Mkr	Prognos 2018	Budget 2018	Budgetdiff	Utfall 1808
Barn- och utbildningsförvaltningen	4,5	5,2	0,7	2,5
Netto	4,5	5,2	0,7	2,5

Barn- och utbildningsnämndens inventariebudget används främst för att åtgärda brister enligt skyddsrondsprotokoll samt införskaffande av möbler för barn/elev- och personalutrymmen.

Den enskilt största investeringen under 2018 gäller uppstart av Vänerparkens nya förskola, värdet på dessa inventarier uppgår till 1,3 Mkr. Ytterligare större inventarieinköp har genomförts för uppstart av Vänerparkens skolans nya lokaler, 0,7 Mkr och för modulerna som utökar Tärnan och Brålanda skola kommer kostnaderna att uppgå till ca 0,35 Mkr.

Byggnadsnämnden

Ordförande: Bo Dahlberg (S)

Vice ordförande: Lena Eckerbom Wendel (M)

Förvaltningschef: Tf Gunnar Björklund

Verksamhetsbeskrivning

Nämnden fullgör kommunens uppgifter inom plan- och byggnadsväsendet och har ett övergripande ansvar för fastighetsbildning. Verksamheten styrs av ett antal speciallagar, främst plan- och bygglagen samt fastighetsbildningslagen. Enligt dessa lagar ska nämnden verka för en god byggnadskultur och en god stads- och landskapsmiljö, uppmärksamt följa den allmänna utvecklingen inom kommunen och dess närmaste omgivning samt ta de initiativ som behövs i frågor om planläggning, byggande och fastighetsbildning.

Nämnden ansvarar för prövning av dispenser och tillsyn av strandskyddsbestämmelserna i miljöbalken. Nämnden ansvarar också för mätning och kartframställning samt utveckling av geografiska informationssystem (GIS).

Byggnadsnämndens ärenden bereds av byggnadsförvaltningen. Byggnadsförvaltningen ansvarar dessutom för fysisk strategisk planering (översiktlig fysisk planering) under kommunstyrelsen.

Resultatavstämning

Nedan redovisas nämndens förväntade resultat som ska bidra till att fullmäktiges inriktningsmål uppnås.

Invånare

All planering ska skapa hållbarhet utifrån vision, miljöprogram 2030 och planer

● Uppnås

Avstämning görs i arbetet med alla detaljplaner, mot vision och Miljöprogram 2030.

Genom att möjliggöra tillgången till fler bostäder samt planera för ökad trygghet ska nämnden bidra till förbättrad position i "Nöjd regionindex" med sikte inställt på att nå genomsnittresultatet för landets kommuner.

● Uppnås

Arbete pågår med att ta fram detaljplaner för fler bostäder, t.ex. Onsjö Södra och Öxnered/Skaven.

Fler av nämndens kunder ska uppleva ökad tillgänglighet, bra bemötande och ett snabbt, tydligt och kompetent agerande i kontakter och ärenden med förvaltningens representanter

● Uppnås

Ständigt pågående process, där medarbetarna utvecklar sitt bemötande mot allmänheten/sökande. Öppettider för telefonsamtal är i stort sett hela arbetsdagen. Bygglovsenheten hjälper vägföreningar och privatpersoner med rådgivning och upplysningar, Bygglovshandläggare har expeditionstid i Brålanda 1 gång/månad.

nad. Alla handläggare har genomgått klarspråksutbildning.

Fler av kommunens invånare ska uppleva ökad tillgänglighet, bra bemötande och ett snabbt tydligt och kompetent agerande i kontakter och ärenden med förvaltningens representanter

● Uppnås

Öppettider för allmänheten har utökats. I Brålanda tas allmänheten emot av bygglovshandläggare 1 dag/månad.

Samhällsutveckling

Handläggningstiderna för inkomna ärenden till komplett ansökan för beslut ska förkortas

◆ Uppnås delvis

Arbete med enligt LEAN-metoden har påbörjats, vilket innebär att se över hela bygglovsansökningsprocessen. Arbetet med att ta fram nya rutiner och mallar har påbörjats.

En effektivare ärendeprocess från ärendestart till beslut

◆ Uppnås delvis

Ärendeprocessen för bygglov genomgår en översyn enligt LEAN-metoden. Planprocessen ses över för att öka samverkan med andra berörda förvaltningar.

Nämnden ska bidra till att uppnå målen i kommunens bostadsförsörjningsprogram

● Uppnås

Arbete med detaljplaner för bostäder pågår i enlighet med bostadsförsörjningsprogrammet. Samarbete sker med andra förvaltningar för att få detaljplanerna genomförda.

Antalet personer som använder sig av programmet "Mitt Vänersborg" för att delge synpunkter ska öka

● Uppnås

Andel besökande på "Mitt Vänersborg" har ökat något.

Tiden för handläggning mellan inkommit ärende till komplett ansökan för beslut ska förkortas, här med avseende på företag

◆ Uppnås delvis

Pågående LEAN-arbete har som syfte att förkorta handläggningstiden. Nya mallar och rutiner håller på att utarbetas.

All personal med företagskontakt ska öka sina kunskaper i hur förvaltningen ska arbeta för att förenkla för företag att etablera sig i kommunen

● Uppnås

"Förenkla helt enkelt" är ett projekt som alla medarbetare genomgår. Flertalet medarbetare är licensierade företagslotsar.

Ekonomi

Den interna handläggningstiden mellan nämnder ska förkortas

■ Uppnås inte

Några nämnder har begärt längre handläggningstid för yttra sig över detaljplaner.

Budgeten ska vara i balans

● Uppnås

Budgeten för Byggnadsförvaltningen förväntas vara i balans vid årets slut. Detta uppnås bl.a. genom att öka medarbetarnas delaktighet/förståelse för förvaltningens budget.

Verksamhetsutveckling

Fler av medarbetarna ska uppleva att deras delaktighet, innovationskraft och kompetens utvecklas och tas tillvara i arbetet på förvaltningen.

● Uppnås

APT-träffar och informationsmöte med personalen är viktiga forum där delaktighet och innovationskraft fångas upp. Kompetensen för personalen utvecklas ständigt via kurser, seminarier, studiebesök, m.m.

Förhållandena bland medarbetarna inom förvaltningen ska präglas av gott bemötande och vara fria från trakasserier och diskriminering

● Uppnås

Personalenkäten för år 2017 visade på mycket bra resultat - helt fri från trakasserier och diskriminering.

Medarbetare

Fler av förvaltningens medarbetare ska kunna rekommendera Vänersborgs kommun som arbetsgivare

● Uppnås

Vid avgångssamtal för medarbetare på Byggnadsförvaltningen uttrycker flertalet att de trivs med sin anställning i Vänersborgs kommun och rekommenderar Vänersborgs kommun som arbetsgivare.

Förvaltningen ska erbjuda ett hållbart arbetsliv där medarbetarna trivs och vill stanna kvar

● Uppnås

Möjlighet till distansarbete och friskvård på arbetstid bidrar till att medarbetarens trivs och stannar kvar. Plan- och bygglovsenheten nu är fullt bemannad, vilket ger resultat i form av att arbetsbelastningen blir rimlig - ett hållbart arbetsliv.

Ekonomi

Resultaträkning

Mkr	Prognos 2018	Budget 2018	Bokslut 2017	Utfall 1808	%	Utfall 1708
Bidrag	0,4	0,4	0,2	0,2	50	0,1
Övr. intäkter	12,3	11,8	11,0	8,8	75	7,4
S:a intäkt	12,7	12,2	11,2	9,0	74	7,5
Personal	20,8	21,5	18,4	12,5	58	12,5
Omkostnader	6,4	6,4	6,4	4,4	69	3,7
Avskrivningar /internränta	0,8	0,8	0,9	0,5	63	0,6
S:a kostnad	28,0	28,7	25,7	17,4	61	16,8
Nettokostnad	15,3	16,5	14,5	8,4	51	9,3
Nettobudget	16,5	16,5	15,3	11,0	67	10,2
Resultat	1,2	0,0	0,8	2,6		0,9

Utfall 2018-08-31

Byggnadsnämnden redovisar ett överskott på 2,6 mkr efter augusti månad. Överskottet utgörs främst av lägre personalkostnader än budgeterat. Det beror på vakanser men också oplanerade tjänstledigheter samt sjukskrivningar. Även intäktssidan har ett överskott.

Prognos 2018-12-31

Byggnadsnämnden bedöms göra ett överskott på 1,2 mkr mot budget vid årets slut fördelat på lägre personalkostnader, 0,7 mkr och intäkter utöver budget, 0,5 mkr. Skillnaden på överskottet efter augusti och prognosvärdet består av att extra personal kommer att tas in samt konsulter anlitas för arbete med fördjupad översiktsplan för Brålanda. Byggnadsnämndens verksamheter kan inte i någon större grad påverka intäktstillflödet utan är beroende av vad utomstående aktörer planerar att genomföra. Det kan leda till att de prognoser som görs avviker från det slutliga årsutfallet.

Investeringar

Mkr	Prognos 2018	Budget 2018	Budget-diff	Utfall 1808
Inventarier	0,6	0,5	-0,4	0,1
Netto	0,6	0,5	-0,4	0,1

En plotter har införskaffats, 0,1 mkr. Fotografering med ortofoton kommer att genomföras, 0,5 mkr. Investeringarna för året beräknas uppgå till 0,6 Mkr.

Nyckeltal/jämförelsetal

	Prognos 2018	Bokslut 2017	Utfall 1808
Bygglov			
Handläggnings-tid	6 veckor	5 veckor	6 veckor
Boende			
Färdigställda bostäder	100 stycken	74 stycken	21 stycken

* Handläggningstiden är ett snitt för perioden januari-augusti. Färdigställda bostäder innebär att bygglov sökts, byggnaden är uppförd och inflyttningsklar. Det gäller både enbostadshus och antal lägenheter i flerbostadshus.

Kommunstyrelsen

Ordförande: Marie Dahlin (S)
Vice ordförande: Gunnar Lidell (M)
2:e vice ordförande: Bo Carlsson (C)
Förvaltningschef: Pascal Tshibanda

Verksamhetsbeskrivning

Kommunstyrelsen är kommunens ledande politiska förvaltningsorgan med ansvar för hela kommunens utveckling och ekonomiska ställning. Kommunstyrelsen leder och samordnar planeringen och uppföljningen av kommunens ekonomi och verksamheter. Kommunstyrelsen ansvarar även för översiktlig fysisk planering samt lämnar planuppdrag till byggnadsförvaltningen. De närmare uppgifterna för styrelsen finns i kommunallagen och reglemente för kommunstyrelsen. Inom kommunstyrelsen verkar ett arbetsutskott, ett personal- och förhandlingsutskott och ett konsumentutskott.

Resultatavstämning

Nedan redovisas Kommunstyrelsens förväntade resultat som ska bidra till att fullmäktiges inriktningsmål uppnås.

Invånare

Kommunen erbjuder minst 100 praktikplatser/år för personer inom AMA:s målgrupper

● Uppnås

Under 2018 har kommunen erbjudit 176 personer praktik i form utav extratjänster och nystartsjobb. Dessa har främst erbjudits inom Socialförvaltningen och Barn- och utbildningsförvaltningen.

Integrationsarbetet leder snabbare till arbete och sysselsättning

● Uppnås

Arbetslösheten bland nyanlända och utrikesfödda har minskat under perioden och uppgick i juli 2018 till 30,6 procent, vilket är knappt sju procentenheter lägre än juli 2017. Andelen utrikesfödda som är arbetslösa eller sökande i program minskade både för dem utan arbete i mer än sex månader (-14,3 procent) och dem utan arbete i mer än 12 månader (-2,3 procent).

Kommunens utförarenhet Arbete, stöd och integration (ASI) har i sitt arbete med ensamkommande ungdomar flyttat fokus från vård och behandling till arbete och etablering. Handläggarna arbetar främst med att vägleda, stödja, integrera och matcha ungdomarna till studier och arbete.

Det ska vara tryggare att vistas ute

◆ Uppnås delvis

I SCBs medborgarundersökning är den upplevda tryggheten oförändrad sedan 2016 och fortfarande

lägre (48) än VGR (57) och riket (56).

Det har förekommit skadegörelse i områden i centrum och vid sportcentrum. Åtgärder för sportcentrum pågår och åtgärder för Skräcklan och centrum planeras, men ska föregås av trygghetsvandring för att identifiera eventuella otrygga platser.

Unga inom målgruppen 17-24 år som har arbete eller är i utbildning ska öka

● Uppnås

Ungdomsarbetslösheten har under året fortsatt att minska och uppgick i juli till 10,8 procent, vilket är knappt fem procentenheter lägre än motsvarande period 2017. Under 2017 övergick 69 unga hushåll till egen försörjning, där 67 procent gick vidare till jobb eller studier.

I augusti startade utbildningsinsatser för unga födda 1998 som inte har möjlighet att slutföra ungdomsgymnasiet. Kursen innehåller orientering kring samhälle och arbete där målet är att skapa individuella handlingsplaner som ska leda till arbete.

Nämnderna upplever ett gott stöd i sitt folkhälsoarbete

◆ Uppnås delvis

Rådet för hälsa och social hållbarhet har genomfört ett folkhälsoforum där nämndernas presidier uppgav att de var tillfreds med arbetssättet och det stöd de fick i sitt folkhälsoarbete.

Andelen invånare som lever i utanförskap ska minska

● Uppnås

Antal hushåll med ekonomiskt bistånd ökade i jämförelse med föregående år. Den utbetalda summan för juli 2018 var högre än juli 2017, och ökade med drygt 20 procent. Däremot har antal hushåll med ekonomiskt bistånd minskat (-12 procent) sedan första tertialet och uppgår till 418 stycken.

Andelen arbetslösa (18-64 år) uppgick i juli till 8,3 procent, vilket är något lägre än arbetslöshetstalen 8,4 procent (2017) och 8,7 procent (2016).

Antalet e-tjänster som myndighetsutövande nämnder tillhandahåller ska öka

● Uppnås

Under andra tertialet har IT-kontoret skapat elva interna och externa e-tjänster/processer. Totalt har myndighetsutövande nämnder nu 59 e-tjänster/digitala processer, vilka underlättar för kommuninvånare och egen personal i dialogen i och med kommunen.

Önskemål finns om fler e-tjänster/processbeskrivningar och nu testas ytterligare 4 tjänster och 13 stycken produceras.

Kommunens användning av digitala forum och verktyg ska förbättras

● Uppnås

Sedan årsskiftet finns den digitala anslagstavlan i receptionen och på hemsidan. På den finns förutom kunngörelser, kallelser och protokoll även översiktsplaner och Mitt Vänersborg. Utveckling pågår av det sociala intranätet som publicerades i december och även kartläggning samt utveckling av sociala medier.

Samhällsutveckling

Kommunens attraktionskraft inom näringslivet ska öka

◆ Uppnås delvis

För femte året i rad förbättrar kommunen sitt resultat i Svenskt näringslivs undersökning kring företagsklimatet. I poäng räknat når kommunen resultatet 3,31 (+0,2 sedan 2017).

Marknadsföringsmaterial och en film för Wargön Innovation- och industripark har tagits fram. Det lanserades under invigningen av Wargön Innovations test- och demoanläggning med förhoppning att locka fler intressenter och etablerare.

För att trygga rätt kompetens för arbetsmarknaden har en rekryteringsenkät tagits fram i samarbete med Arbetsförmedlingen och Kunskapsförbundet. Där beskriver det lokala näringslivet sitt kompetensbehov så att efterfrågan på utbildning ska tillgodoseas på ett bättre sätt.

Näringslivsutvecklarna har involverats för att förbättra planberedskap för verksamhetsområden. Berörda tjänstemän är inbjudna till möte i september

Kommunens planarbete möjliggör för minst 300 nybyggda bostäder/år till år 2022

● Uppnås

Utifrån planerade och påbörjade projekt för bostadsbyggande förväntas resultat uppnås.

Intresset hos fastighetsägare för att anlägga solpaneler ska öka

● Uppnås

Antal solcellsanläggningar har ökat från 32 stycken år 2016 till 48 stycken år 2017. För bygglovspflichtiga solceller har ingen ökning noterats, däremot har energirådgivare haft mycket rådgivning kring solel och intresset verkar öka.

Energirådgivning kan nu erbjudas till föreningar och företag, vilket förhoppningsvis ökar intresset och ger resultat.

Företagens nöjdhet om företagsklimatet i kommunen ska öka

● Uppnås

För att underlätta företagens kontakt med kommunen utvecklas konceptet "en väg in", där 30 tjänstemän som möter företagare har påbörjat eller genomfört utbildningen Diplomerad företagslots. Vänersborg är en av de kommuner som utbildar flest lotsar.

För femte året i rad förbättrade kommunen sitt resultat

i Svenskt näringslivs undersökning kring företagsklimatet. I poäng räknat nådde kommunen resultatet 3,31 i jämförelse med 3,12 för 2017. Årets resultat är kommunens bästa sedan första mätningen år 2002. Ranking släpps i höst.

Nöjd Kund Index (NKI) uppgår till 71, vilket är ett bra resultat. Resultatet är en negativ utveckling för NKI över tid (index 75 år 2016). Serveringstillstånd är det myndighetsområde som ges högst betyg (87), medan Bygglov ges lägst betyg (51). För ett förbättrat resultat har översyn av samhällsbyggnadsprocessen diskuterats samt utveckling av kundcentra, e-tjänster och tjänstegarantier.

Näringslivsutvecklarna har besökt lokala företag två gånger varje månad

Ekonomi

Genomförandetiden för ärenden från uppdrag till inlämning ska förkortas

◆ Uppnås delvis

Ingen mätning har genomförts.

Skador på kommunens egendom ska minska

● Uppnås

Kostnaden för skadegörelse på kommunens egendom minskade till 457 tkr för perioden januari till augusti 2018, i jämförelse med 490 tkr för samma period 2017. Den vanligaste skadegörelsen sker på skolfastigheter.

Samtliga kommunstyrelsekontor ska åstadkomma ett positivt ekonomiskt resultat

◆ Uppnås delvis

Av fem kommunstyrelsekontor visar fyra ett positivt ekonomiskt resultat, med undantag för Kommunkansliet. Underskottet beror på ofinansierade tjänster.

Verksamhetsutveckling

Andelen medarbetare som anser att deras kompetens och idéer tillvaratas ska öka

● Uppnås

Resultatet i personalenkäten visade att medarbetarnas upplevelse om hur deras kompetens och idéer tillvaratas har förbättrats sedan 2015. Resultatet är 73 på en hundrogradig skala år 2017 jämfört med 70 år 2015. Ett stickprov under andra tertialet visar ett positivt resultat, 76 av 100.

I avgångsenkäten uppgav de svarande att en orsak som skulle fått dem att stanna kvar var om deras kunskap tillvaratagits bättre. Detta är oförändrat sedan 2016.

En visionsbaserad värdegrund är känd och tillämpas i alla verksamheter

■ Uppnås inte

Inga aktiviteter har påbörjats

Medarbetare

Attraktivt arbetsgivarindex ska öka

Uppnås delvis

Attraktivt arbetsgivarindexet för perioden uppgick till 95, vilket är samma som 2017 års resultat. Tre strategiska områden prioriteras för att förbättra resultatet: Personalansvaret, sänka korttidssjukfrånvaron samt sänka långtidssjukfrånvaron.

Andelen medarbetare som upplever en närvarande chef ska öka

Uppnås

I personalenkäten ställs frågor kring chefens ledarskap för att undersöka hur närvarande chefen upplevs bland de anställda. Resultatet har totalt sett förbättrats jämfört med mätningen 2015.

Förvaltningarna arbetar intensivt för att säkerställa att varje verksamhet har bättre förutsättningar för ett närvarande ledarskap, både fysisk närvaro samt personalgruppernas storlek. Under andra tertiet minskade genomsnittet till 21,4 medarbetare per chef.

Ekonomi

Resultaträkning

Mkr	Prognos 2018	Budget 2018	Bokslut 2017	Utfall 1808	%	Utfall 1708
Bidrag	7,1	4,8	8,3	5,9	123	5,5
Övr. Intäkter	48,1	43,2	50,8	32,9	76	33,4
S:a Intäkter	55,2	48,0	59,1	38,8	81	38,9
Personal	64,9	61,6	63,3	42,0	68	39,9
Omkostnader	333,8	339,5	311,3	218,2	64	199,7
Avskrivningar/Internränta	2,8	2,8	2,5	1,7	61	1,7
S:a Kostnad	401,5	403,9	377,1	261,9	65	241,3
Nettokostnad	346,3	355,9	318,0	223,1	63	202,4
Nettobudget	355,9	355,9	341,9	237,3	67	225,9
Resultat	9,6	0,0	23,9	14,2		23,5

Anslagsbindningsnivå, Mkr

Mkr	Prognos 2018	Budget 2018	Budget diff	Utfall 1808	%
Kommunstyrelsen	12,7	18,1	5,4	6,1	34
Kommunledning	90,1	92,8	2,7	57,1	62
Räddningstjänst/säkerhet	36,0	36,5	0,5	23,9	66
Gymnasie-verksamhet	178,1	178,6	0,5	116,3	65
Vuxenutbildning	29,4	29,9	0,5	19,7	66
Netto	346,3	355,9	9,6	223,1	63

Utfall 2018-08-31

Det periodiserade resultatet per augusti visar ett överskott på 14,2 mkr, ett förbättrat resultat på 8,8 mkr jämfört mot föregående prognostillfälle. Kommunstyrelsens har ett resultat på + 6,0 mkr som till största delen avser kommunstyrelsens förfogande-anslag samt lägre hyreskostnader, pga. att sessionssalen inte längre är i bruk. Även kontoren inom kommunstyrelsen visar totalt ett positiva resultat på 4,7 mkr som beror på lägre kostnader för bl.a. företagshälsovård, anpassningsåtgärder, växeln samt att tjänster varit vakanta under delar av året.

Resultatet är 9,3 mkr lägre än motsvarande period föregående år, skillnaden beror på en återföring av lösenkostnad för Vänerparken som gjordes förra året.

Prognos 2018-12-31

För helåret prognostiseras ett överskott på 9,6 mkr, vilket är en avvikelse mot budget på 2,7 %. Prognosen bygger på att ytterligare medel ur förfogandeanslaget förbrukas samt att kostnader för arbetsmarknadsåtgärder och övriga tjänster är högre under resterande delen av året.

Kommunstyrelsen, politisk verksamhet

Kommunstyrelsens politiska verksamhet prognostiseras en positiv avvikelse på 5,4 mkr. Av överskottet avser 4,0 mkr förfogandeanslaget, t.o.m. augusti har 0,9 mkr tagits i anspråk. Prognosen förutsätter att ytterligare 2,5 mkr tas i anspråk av anslaget, varav 1,2 mkr är beslutade för vuxenutbildningen. Kostnader för hyror och arbetsmarknadsåtgärder beräknas bli 1,4 mkr lägre än budget.

Kommunledning

Sammantaget för anslagsbindningsnivån prognostiseras ett överskott på 2,7 mkr.

Ekonomikontoret prognostiserar ett överskott på 0,7 mkr. Överskottet avser lägre personalkostnader och intäkter för e-handelsrabatter.

IT-kontoret prognostiserar totalt ett överskott på 2,0 mkr. Kostnader för både växeln och IT-verksamheten beräknas vara lägre än budgeterat. Prognosen är något osäker beroende på de projekt som ska driftsättas och startas under hösten.

Kansliet beräknar en negativ avvikelse om -2,0 mkr, till följd av ofinansierade tjänster för systemförvaltare, e-arkiv samt del av dataskyddsbud. Även kostnader för nya ärendehanteringssystemet är högre än budgeterat.

Personalkontoret och lönekontoret prognostiserar ett resultat på totalt, 1,6 mkr plus. Lönekontoret beräknar ett underskott till följd av en tjänst utöver budget samt

konsulttjänster i samband med utveckling av lönesystemet. Kostnader för bl.a. lokalhyror samt anpassningsåtgärder beräknas vara lägre än budgeterat.

Utvecklingskontorets verksamheter prognostiserar totalt ett överskott på 0,3 mkr. Underskottet på personalkostnader för verksamheterna kommunikation och säkerhet vägs upp av att tjänster för verksamheten näringsliv och internationell samordning inte varit tillsatta hela året.

Ersättningar till Fyrstads flygplats och borgensåtaganden bedöms ge ett överskott på 0,1 mkr.

Gymnasiet

Gymnasieverksamheten prognostiserar ha ett överskott på 0,5 mkr, statsbidraget för etableringsstöd är högre än budgeterat.

Vuxenutbildningen

Prognosen för vuxenutbildningen är ett överskott på 0,5 mkr. Prognosen bygger på nu kända uppgifter och innehåller en viss osäkerhet.

Räddningstjänst och försäkringar

För räddningstjänst och försäkringar prognostiserar ett överskott på 0,5 mkr. Prognosen förutsätter att kostnader för pensionsskuldökning blir enligt erhållen kalkyl.

Investeringar

Mkr	Prognos 2018	Budget 2018	Budget-diff	Utfall 1808
Kommunledning	5,2	5,9	0,7	0,1
Netto	5,2	5,9	0,7	0,1

Av årets investeringsbudget på 5,9 mkr beräknas 5,2 mkr förbrukas. Anslaget till stödsystem för allmänna val på 0,5 mkr samt IT-kontorets investeringar på 4,0 mkr prognostiserar att förbrukas. Av anslaget på 0,6 mkr för inventarier prognostiserar att 0,2 mkr förbrukas. Anslaget för E-handelssystem, 0,8 mkr, beräknas 0,5 mkr att förbrukas under året.

Kultur- och fritidsnämnden

Ordförande: Marika Isetorp (MP)
Vice ordförande: Henrik Josten (M)
Förvaltningschef: Håkan Alfredsson

Verksamhetsbeskrivning

Kultur- och fritidsnämndens verksamhetsområden framgår av reglemente fastställt av kommunfullmäktige och omfattar arena- och fritidsverksamhet, bibliotek, evenemang och evenemangsutveckling, fornvård, föreningsbidrag, konsthall, kultur-, musik- och ungdomsverksamhet. Nämnden har också huvudmannaskap för Vänersborgs museum.

Resultatavstämning

Nedan redovisas nämndens förväntade resultat som ska bidra till att fullmäktiges inriktningsmål uppnås.

Invånare

Antalet flickor som deltar inom idrott och öppen fritidsverksamhet ska öka med 2 % jämfört med 2017.

■ Uppnås inte

Antalet och andelen flickor som deltar i den öppna fritidsverksamheten har totalt sett minskat, från 34 % till 32 % jämfört med samma period föregående år. Antal deltagartillfällen per invånare för tjejer 7-20 år har ökat från 24 tillfällen 2016 till 25 tillfällen 2017 och ligger också på samma nivå som riket.

Antal besökare till evenemang ska öka med 5 % per verksamhet jämfört med 2017.

● Uppnås

Antalet besökare till Aqua Blå ökade uppskattningsvis med mer än 5 % vilket beror på ett starkare program med en ny festivalscen på Fisktorget och en ny gemensam satsning med Folkets hus på restaurangtält med underhållning i samverkan med visfestivalen. Publikantalet vid Sommarscen har uppskattningsvis ökat från 30 besökare per evenemang till 40 besökare per evenemang. Detta antas bero på en kombination av brett utbud, marknadsföring och bra väder. Antal besökare till Schools out ökade med 22 % och publikantalet till Polstjärnepriset ökade med 14 % jämfört med föregående år.

Antal deltagare i Musikskolans verksamhet ska öka med 5 % jämfört med 2017.

■ Uppnås inte

Antalet elever i musikskolans verksamhet som helhet ligger relativt konstant jämfört med samma period förra året. Stor del av de elever som stått på kö kommer att erbjudas plats under året.

Antal invånare som är nöjda med utbudet ska öka jämfört med 2017.

● Uppnås

De nya kurserna för yngre barn (Kulturväxten) har väckt ett stort intresse och fyller ett behov som musikskolan tidigare inte kunnat tillgodose. Danspoolen har också en stadig ökning av antalet grupper och utökad

efterfrågan från Fyrbodalskommunerna. Timjan har fått fler förfrågningar om studiebesök och samarbeten jämfört med tidigare. Utbudet som levererades under *Aktivt lov* utgår från ungdomarnas egna önskemål om aktiviteter.

Mätning av invånarnas nöjdhet är planerad att genomföras under hösten.

Antal invånare som är nöjda med verksamheten ska öka jämfört med 2017.

◆ Uppnås delvis

Resultatet redovisas vid bokslut.

Fler invånare ska kunna involveras i nämndens berednings- och beslutsprocesser.

● Uppnås

Vid beslut om utdelning av idrottsledarstipendiet har invånarna haft möjlighet att nominera potentiella kandidater. 21 stycken nomineringar inkom vilket är en ökning jämfört med förra året då nio stycken nomineringar inkom.

Samhällsutveckling

Nämndens verksamheter, utbud och evenemang ska i ökad grad synliggöras.

● Uppnås

Inför sommaren producerades två stycken sommarbilagor, en för Aqua Blå och en för Sommarscen, som distribuerades till alla hushåll i Vänersborg. Personal från fritidsgårdarna besöker regelbundet skolorna för att informera om verksamheten och ett nytt informationsmaterial har tagits fram som delas ut till alla elever i åk 7.

Nämnden ska under mandatperioden aktivt verka för att kommunen etablerar en stor, bred och centralt belägen mötesplats för kultur.

◆ Uppnås delvis

Kommunfullmäktige biföll 2018-03-28 motion om att vidga uppdraget för Kvarteret Läroverket. Kultur- och fritidsnämnden har i dagsläget inget utredningsuppdrag i frågan.

Ekonomi

Arena Fritids intäkter ska öka med 2 % jämfört med 2017.

◆ Uppnås delvis

Resultatet redovisas vid bokslut.

Verksamhetsutveckling

Fler anställda ska ta del av nämndens arbete och känna trygghet med fattade beslut.

◆ Uppnås delvis

Personalens upplevelse redovisas vid bokslut.

Verksamheten ska vara tillgänglig och bedrivs så att alla invånare oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder ges möjlighet att delta.

Uppnås

Sommarscen levererade ett brett utbud med olika kulturuttryck, för olika målgrupper och på olika spelplatser runtom i Vänersborg. Förutom publika spelplatser har arrangemang genomförts för barn på kommunens sommaröppna förskola och fritids samt på äldreboenden. Invånarna har också mött kulturarrangemang i Brålanda, Nordkroken, Fyrkanten, Restad gård, Onsjö, Hunneberg och Ursand. Verksamheten har även haft en medvetenhet kring representation (exempelvis kön och etnisk bakgrund) vid bokningar av artister och den visuella marknadsföringen. Bland sommarens kulturarrangemang finns bl.a. svensk och afrikansk folkmusik, teater med teckenstöd, olika dansuttryck som street-dans och swing samt böcker på olika språk.

Medarbetare

Antalet anställda som upplever att de har ork och energi kvar efter arbetsdagen ska öka under mandatperioden.

Uppnås inte

Andelen anställda som upplever att de har ork och energi kvar efter arbetsdagen har minskat från 59 på en hundrigradig skala år 2015 till 43 år 2017. Det är också lägre än Vänersborgs kommun som helhet som år 2017 har ett resultat på 54.

Nyckeltal/jämförelsetal

Nyckeltal/jämförelsetal	Prognos 2018	Bokslut 2017	Utfall 1808
Bibliotek			
Antal utlånade media totalt	175 000	181 316	113 016
Antal timmar öppet per vecka	88	88	88
Huvudbibliotek antal besökare	177 000	161 936	113 035
Fritidsverksamhet			
Antal bidragsberättigade föreningar	27	49	27
Antal medlemmar 7-25 år	3 849	5 780	3 849
Antal deltagartillfällen	17 910	18 717	17 910
Totalt antal deltagare i aktivitet	178 328	190 219	178 328
Kultur			
Konsthallen antal besökare	4 500	6 344	3 301
Vänersborgs museum antal besökare	13 000	15 812	8 533
Musikskola			
Totalt antal elever	2 330	2 233	2 255
varav grundskola	780	761	761
varav frivilliga	1 500	1 416	1 438
varav Kunskapsförbundet	50	56	56
Ungdomshuset			
Öppet antal kvällar / år	185	191	99
Besökande i snitt / kväll	51	60	35
varav flickor i %	25	17	19
varav pojkar i %	75	83	81

Ekonomi Resultaträkning

Mkr	Prognos 2018	Budget 2018	Bokslut 2017	Utfall 1808	%	Utfall 1708
Statsbidrag	8,6	5,3	8,6	6,8	128	5,8
Övriga intäkter	17,9	17,9	17,4	11,4	64	11,5
Summa intäkter	26,5	23,2	26,0	18,2	78	17,3
Personal	44,1	42,6	41,4	29,4	69	27,6
Omkostnader	92,7	89,7	92,5	62,4	70	61,6
Avskrivning och internränta	1,1	1,4	1,2	0,8	55	0,8
Summa kostnader	137,9	133,7	135,1	92,6	69	90,0
Nettokostnad	111,4	110,5	109,1	74,5	67	72,7
Nettobudget	110,5	110,5	108,3	73,7	67	71,6
Resultat	-0,9	0,0	-0,8	-0,8	67	-1,1

Utfall 2018-08-30

Kultur- och fritidsnämnden uppvisar ett underskott på 0,8 mkr för perioden januari-augusti. Underskottet avser högre kostnader för underhåll och drift av idrotts- och fritidsanläggningar. Intäkter främst i form av statsbidrag överstiger budget och avser bland annat bidrag för sommarlovsaktiviteter och skapande skola.

Prognos 2018-12-31

Nämndens prognos för 2018 är ett underskott på 0,9 mkr, vilket främst beror på att kostnader för underhåll och drift av idrotts- och fritidsanläggningar överstiger budgeterad nivå. Övertagande och fortsatt drift av Hallevibadet i kommunal regi har inneburit uppstartskostnader samt ger en osäkerhet i prognosen.

Det tidigare prognostiserade underskottet avseende ungdomsverksamheten täcks nu av ökade bidrag och verksamheten tros kunna bedrivas inom ram, dock kvarstår osäkerheten på lång sikt då bidrag utgör en stor del av finansieringen.

Förvaltningen har i uppdrag av Kultur- och fritidsnämnden att löpande arbeta med åtgärder samt konsekvensbeskrivning för att få en verksamhet inom tilldelad budgetram för 2018.

Anslagsbindningsnivå, Mkr

Mkr	Prognos 2018	Budget 2018	Budget diff	Utfall 1808	%
Nämnd, bibl. och kultur	42,1	42,1	0,0	27,2	65,0
Fritid	53,7	52,8	-0,9	36,7	69,0
Musik	15,6	15,6	0,0	10,6	68,0
Netto	111,4	110,5	-0,9	74,4	67,0

Följande verksamheter återfinns under respektive anslagsbindningsnivå:

- Kultur- och fritidsnämnden, administration, bibliotek, kultur/allmäncultur och musikakademin.
- Fritid avser kommunens fritidsanläggningar, evenemang, fiske och fornvård samt Ungdomshuset och fritidsgård.
- Musik avser musikskola och Hjälpande händer.

Nämnd, bibliotek och kultur

Helårsprognos för nämnd, administration, bibliotek, kultur och allmäncultur är ett resultat i nivå med budget. Verksamheten har under året fått statsbidrag för lovaktiviteter under sommar och övriga lov. Arbetet med aktiviteter för detta sträcker sig över hela förvaltningen. Ny bibliotekschef har tillsatts under augusti.

Fritid

Helårsprognos för fritid är ett prognostiserat underskott om 0,9 mkr. Underskottet beror främst på underhålls- och driftskostnader för idrotts- och fritidsanläggningar, vilka inte ryms inom tilldelad budget. En översyn gällande organisationen pågår för att få till stånd en mer effektiv styrning och kontroll över denna verksamhet.

Övertagande och fortsatt drift i kommunal regi av Hallevibadet har medfört ett omfattande arbete för förvaltningen. En betydande personell insats har krävts för att åter kunna öppna badet. En stor del av förvaltningens investeringsanslag för inventarier har tagits i anspråk. Kostnader för uppstart, personal, material och förbrukningsinventarier bedöms i nuläget kunna täckas av förväntade intäkter, dock råder osäkerhet kring nivå på både intäkter och kostnader inför budget 2019.

Det tidigare befarade underskottet för ungdomsverksamheten kompenseras under hösten av erhållna bidrag dels för lovaktiviteter men även bidrag för områdesutveckling av Torpaområdet. Problematiken kring den långsiktiga finansieringen av verksamheten kvarstår dock.

Musik

Helårsprognos för musikskola och Hjälpande Händer är ett resultat i nivå med budget. Hjälpande händer har fått bidrag för den ungdomsverksamheten som bedrivs på Torpaområdet, vilket förbättrar möjligheterna till en stabil verksamhet under hösten.

Investeringar

Mkr	Prognos 2018	Budget 2018	Budget diff	Utfall 1808
Inventarier	0,6	0,6	0,0	0,0
Inventarier Arena och fritid	0,5	0,5	0,0	0,4
Netto	1,1	1,1	0,0	0,4

Årets investeringar i inventarier omfattar främst Hallevibadet. Övriga investeringar avser högtalarsystem Vänersborgs teater, utrustning musikstudio samt inventarier bibliotek. Prognosen för helåret är utfall enligt budget.

Åtgärder

Åtgärder för att få en budget i balans är att minimera kostnader för underhåll och drift vid idrotts- och fritidsanläggningar under resterande del av året och att aktivt verka för att öka intäkterna under hösten. Övrig verksamhet är återhållsam under hösten.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Ordförande: Per Sjö Dahl (MP)

Vice ordförande: Henrik Harlitz (M)

Miljö- och Hälsoskyddschef: Mikael Reinhardt

Verksamhetsbeskrivning

Nämnden styr sin verksamhet genom tillsynsplaner samlade i en verksamhetsplan. Dessutom sker lagstadgad tillsyn enligt livsmedelslagen, miljöbalken, strålskyddslagen tobakslagen m.fl. Nedanstående redovisning avser tertial 2, 2018.

Resultatavstämning

Nedan redovisas nämndens förväntade resultat som ska bidra till att fullmäktiges inriktningsmål uppnås.

Invånare

Antalet invånare som exponeras för skadligt UV-ljus och radon minskar

● Uppnås

13 av 13 förskolor är besökta i syfte att kontrollera utegårdar samt verksamheternas rutiner vid solskydd. Ett informationsmöte har hållits med förskolecheferna angående rutiner för utformning av barnens solskydd. Av flerbostadsbeståndet har 85 % klarat målet med att inte överstiga en radonhalt motsvarande 200 Bq/m³.

Ökad tillgänglighet till natur för invånare och besökare

◆ Uppnås delvis

Projektplanering pågår för att fördela beviljade projektmedel från LONA (lokal naturvårdsprojekt). Vandrings slingor planeras att anläggas på Dalbobergen.

Fler privatpersoner är nöjda med den service de får av förvaltningen

■ Uppnås inte

Med största sannolikhet kommer inte några aktiviteter genomföras för att mäta nöjdhetsgrad bland privatpersoner.

Samhällsutveckling

Nöjdheten av service bland företagare ska uppgå till minst 75 procent

■ Uppnås inte

Mätningarna är inte utförda ännu.

Ekonomi

Genomloppstiden för ärenden förkortas genom effektiva interna samverkansprocesser

◆ Uppnås delvis

En ny process gällande planremisser genomförs och kommer att utvärderas under 2019.

Taxor för externfinansierad verksamhet är i balans och åtgärder vidtas för att nå ökad kostnadseffektivitet

● Uppnås

Indexerad taxehöjning kommer att föreslås för 2019 för att täcka ökande kostnader.

Verksamhetsutveckling

Personalens kompetens ska öka utifrån behov

● Uppnås

Kurser, nätverkande och nyrekrytering sker utifrån kompetensrosorna.

Medarbetare

Förvaltningens personalomsättning är låg och nya tjänster är eftertraktade

◆ Uppnås delvis

Personalomsättningen är hög men tjänsterna är relativt eftertraktade. Det råder brist på utbildad personal vilket leder till stor rörlighet bland anställda i hela landet.

Ekonomi

Resultaträkning

Mkr	Prognos 2018	Budget 2018	Bokslut 2017	Utfall 1808	%	Utfall 1708
Intäkter	-2,8	3,0	2,5	1,8	58	1,7
Personal	8,6	8,8	7,6	5,6	64	5,2
Omkostnader	1,4	1,3	1,5	0,8	64	0,7
Kostnader	10	10,1	9,1	6,4	64	5,9
Nettokostnad	7,2	7,1	6,6	4,6	65	4,2
Nettobudget	7,1	7,1	6,7	4,7	67	4,5
Resultat	-0,1	0	0,1	0,1		0,3

Utfall 2018-08-31

Resultatet för augusti visar ett knappt överskott mot budget med 0,1 mkr. Personalkostnaderna är lägre än budgeterat till följd av lägre bemanning än planerat. Sex handläggare är också nya under året vilket kräver introduktion och lägre intäkter till en början.

Prognos 2018-12-31

Resultatet för 2018 beräknas till ett underskott på 0,1 mkr. Intäkterna och personalkostnader prognostiseras fortsatt vara lägre än budgeterat. Den nya förvaltningsorganisationen som trädde i kraft från september kommer medföra utökade omkostnader vid rekrytering som inte tagits höjd för vid tidigare gjorda prognoser. För att möta budget kommer nämnden vara restriktiv med övriga omkostnader.

Samhällsbyggnadsnämnden

Ordförande: Benny Augustsson (S)
Vice ordförande: Peter Göthblad (L)
2:e vice ordförande: Anders Wiklund (MP)
Förvaltningschef: Tf Gunnar Björklund

Verksamhetsbeskrivning

Samhällsbyggnadsnämnden ansvarar för stora delar av kommunens tekniska verksamhet, såsom drift och anläggning inom park och gata, projektering samt trafikärenden. Vidare handhas fastighetsförvaltning, städverksamhet, måltidsproduktion till skola och äldreomsorg samt en del övrig intern service, såsom tryckeri, telefoni, bilpool och vaktmästeri. Balansräkningsenheterna VA- och renhållningsverken ingår också.

Resultatavstämning

Nedan redovisas nämndens förväntade resultat som ska bidra till att fullmäktiges inriktningsmål uppnås.

Invånare

Fler områden ska upplevas trygga genom belysning, öppna ytor och att det är rent och välvårdat.

● Uppnås

Trygghetsbelysning har installerats på utsatta områden/stigar. Slyröjning sker längs utsatta stigar. Gatu-enheten och Parkenheten håller snyggt på allmänna ytor så som parker och badstränder.

Av den totala andelen livsmedelsinköp ska andelen ekologiska livsmedelsinköp öka

◆ Uppnås delvis

Under perioden januari - juli är andelen ekologiska livsmedel för Kostenheten 29,6 % vilket innebär samma nivå som för årets första månader. Det finns en köpstödlista för ekologiska livsmedel för beställarna i köken. För skolköken görs även ett köpstöd som styrning inför varje ny matsedel. Det nya e-handelsverktyget underlättar också uppföljning av ekologiska inköp.

Kommunens naturmiljöer ska vara tillgängliga för alla och invånarna ska enkelt och tryggt kunna ta sig till fritidsaktiviteter, strand- och grönområden.

● Uppnås

Det byggs bl.a. en gång- och cykelväg, samt två handikappanpassade busshållplatser, utmed Stationsvägen i Vargön. Arbetet pågår och ska vara slutfört 2018. Arbetet med att uppföra toaletter vid Sikkhalls och Nordkrokens badplatser har påbörjats.

Vägskyltning och information till invånare ska vara tydlig och enkel och kontinuerligt ses över.

● Uppnås

Kontinuerligt arbete. Extra satsning på centrala Vänersborg har skett under våren.

Konsekvensanalys ska genomföras vid större förändringar som kan tänkas påverka invånarna. Såsom exempelvis nedsläckning av kommunal belysning där kommunen inte har väghållaransvaret.

◆ Uppnås delvis

Arbetet är inte påbörjat ännu.

Åtgärder avseende gång och cykelvägar, samt kollektivtrafik ska ske enligt Mål- och Resursplanen

● Uppnås

Utbyggnad enligt Mål- och Resursplan förväntas uppnås.

Förvaltningen ska möjliggöra och underlätta förutsättningarna för evenemang i kommunen.

● Uppnås

Förvaltningen har samarbetat med Kultur och Fritidsförvaltningen angående olika projekt och evenemang som skett i kommunen i sommar. Bland annat har en Fotbolls VM-by byggts och en cykelhelg har genomförts. En konstgräsplan är lagd på Hallevi IP och samarbete har skett vid arrangemang som Aqua Blå.

Förbättra samarbetet med andra förvaltningar med målsättning att öppna upp offentliga lokaler för mer frekvent användning.

◆ Uppnås delvis

I dialog med BUF och KoF utreder förvaltningen möjligheten till att nyttja kommunens lokaler över längre tid under dygnet/veckan. Som exempel kan nämnas att Torpaskolans Aula används för fritidsändamål efter skoldagens slut. Samarbetet/utvecklingen pågår.

Förvaltningen ska bidra till utbudet av fler bra, ändamålsenliga lokaler avsedda för fritidsaktiviteter.

● Uppnås

I samarbete med KoF utformas/utvecklas flera arenor för fritidsändamål. T.ex. har konstgräs på Hallevi IP lagts, Hallevidbadet har renoverat och ny Idrotts-hall med fullstora mått 40 x 20 meter planeras att byggas vid Vänersborgs Arena/Sportcenter.

Förvaltningens kunder ska uppleva ökad tillgänglighet, bra bemötande och ett snabbt, tydligt och kompetent agerande i kontakter och ärenden med förvaltningens representanter.

● Uppnås

KoV har infört digitala brevlådor kopplat till Kivra och Mina meddelanden. Vidare hanteras förvaltningens myndighetsbrevlåda i linje med kommunens rutiner.

Mejl som inte kan besvaras av registrator eller annan person på administrationen vidarebefordras till rätt enhet omgående. Person som kontaktat myndighetsbrevlådan får också en bekräftelse om att så skett.

Utveckla möjligheterna att erbjuda invånarna fler e-tjänster för att få kontakt med förvaltningens verksamheter och tjänstemän.

● Uppnås

KoV erbjuder möjligheten till att fakturera i digitala brevlådor. Administrativa enheten arbetar bland annat för att skapa en e-tjänst rörande tillgång till kommunens beställningssystem (internt).

Förvaltningen ska bidra till att minska koldioxidutsläppen från kommunens fordonspark

● Uppnås

Gatuenheten har gått över från diesel till hvo (bränsle som är gjort på 100 % förnyelsebart material) i alla dieseldrivna fordon. Vidare ökar andelen eldrivna personbilar i kommunen.

Fler av förvaltningens och nämndens representanter ska delta i kommunala evenemang.

● Uppnås

Förvaltningen deltar kontinuerligt i olika evenemang så som t.ex. kommunens födelsedag, Aqua blå och Earth Hour, men även vid invigningar som t.ex. War-gön innovation.

Samhällsutveckling

Förbättringar, med början i stadskärnan, ska bidra till att kommunens attraktionskraft ökar

◆ Uppnås delvis

Avtal är påbörjade med andra fastighetsägare längs gågatan, ang. snöröjning och städning. Det pågår regelbundna träffar mellan Gatuenheten, Plan- och bygglovsenheten, fastighetsägare och näringsliv om utveckling av stadskärnan.

Tekniska projekterar och ska bygga en trappa vid Residensbrons nordöstra fäste i syfte att förlänga hamnstråket norrut mot Fisktorget.

Genom utökat markinnehav möjliggöra att kommunen är attraktiv för näringslivets etableringar

● Uppnås

Fastighetsenheten har kontinuerlig kontakt med näringslivskontoret gällande strategiska markköp.

Förvaltningen ska möjliggöra och underlätta så att fler bryggor och uteserveringar tillkommer i syfte att öka kommunens attraktionskraft.

● Uppnås

Kontinuerligt arbete pågår och bra dialog förs med krögare. Förvaltningen har fått bra värden i undersökning gällande krögarnas upplevelse med kontakten med kommunen. Nya bryggor på Sanden har börjat att byggas.

Förvaltningen ska arbeta för förbättrade pendlingsmöjligheter bland annat genom arbete för möjliggörande av tågstopp i Brålanda.

◆ Uppnås delvis

Förvaltningen för dialog med företagarföreningen i Brålanda om detta. Kontinuerliga möten förs med Planenheten och Trafikverket om hur vi fortskrider.

Fler attraktiva och energieffektiva boenden ska byggas

◆ Uppnås delvis

Förvaltningen säljer mark till exploitörer för byggnation av attraktiva boenden. Förvaltningen bygger dock inte bostäder själv - det ansvaret ligger på AB Vänersborgsbostäder.

Förvaltningen ska bidra till att utbudet av fler offentliga mötesplatser ökar såsom exempelvis grillplatser, ute gym, multiarenor, parker och lekplatser.

● Uppnås

Mötesplatser i den offentliga utemiljön byggs enligt tilldelade medel i Mål- och Resursplan. Dialog sker regelbundet med KoF om hur vi gemensamt kan bidra till ett ökat utbud av mötesplatser.

Förvaltningen ska bidra till att förbättra kommunens placering i rankingen enligt Svenskt näringsliv.

● Uppnås

Förvaltningen arbetar aktivt med att delge information till medborgarna angående de projekt som är igång. Bland annat genom hemsida och Facebook. Man har också utbildade företagslotsar. Utbyggnaden av e-tjänster sker kontinuerligt.

Ekonomi

Förvaltningen ska arbeta för att minska matsvinnet.

● Uppnås

Mätningar för att följa upp matsvinnet görs på samtliga skolor vid två tillfällen per år under 4 veckor vid varje tillfälle. I skolrestaurangerna på Blåsut- och Rånnums skola prövar man att mäta matsvinnet kontinuerligt och kommunicera det till eleverna för att se om det kan få effekt. Planscher som ska motivera till minskat svinn är uppsatta i skolrestaurangerna i kommunen.

Arbetsätt och arbetsformer ska utvecklas för att bidra till effektivare verksamhet.

● Uppnås

Kostenheten kommer att fortsätta utveckla användningen av kostplaneringssystemet Mashie.

Arbetslagen inom vaktmästeri är justerade vad gäller både objekt och personal utifrån neddragningar av BUN:s objekt. Utvärdering av andra arbetstider inom lokalvården gjordes sent i våras. Flertalet av lokalvårdarna tycker att det fungerat bra med nya arbetstider men arbetsformer och samarbete i lagen behöver utvecklas. Inom reception, växel, cafeteria och lokalvård i kommunhuset kommer kommande rekryteringar att utformas som pooltjänst för ett flexiblare arbetssätt inom alla områden.

Förvaltningen ska verka för alternativa och effektiva framtida återvinningsstationer.

◆ Uppnås delvis

Ny Kretsloppspark projekteras. KoV har regelbundna möte med FTI AB, (förpackning och tidningsinsamlingen) då FTI ansvarar för återvinningsstationerna.

Fastigheter, gator och ledningsnät och andra inom förvaltningen berörda tillgångar ska förvaltas på ett långsiktigt ekonomiskt optimalt sätt.

◆ Uppnås delvis

Fastighetsenheten har påbörjat arbetet med att ta fram tydliga drift- och underhållsplaner, vilka säkerställer och tydliggör det ekonomiska behovet över tid. Arbetet med att få in ökad andel golvvård i avtal fortsätter så att målet med 30 % uppnås.

Samverkan mellan förvaltningar och nämnder ska effektiviseras och öka i förvaltnings- och nämndövergripande processer.

◆ Uppnås delvis

Samarbetet mellan främst KoF och BUF har förbättrats genom dialogmöten och där avtal/uppdrag har tydliggjorts.

Nämnden ska ha full kostnadstäckning för avgiftsfinansierad verksamhet och samverkan över nämndgränser och förvaltningar ska ske för att på bästa sätt uppnå Kommunfullmäktiges mål

◆ Uppnås delvis

Full kostnadstäckning för avgiftsfinansierad verksamhet uppnås till största delen. Undantaget är Kostenhetens ersättning från BUF.

Verksamhetsutveckling

Förvaltningen ska utveckla samverkansarbetet i syfte att öka, stödja och utveckla medarbetarnas delaktighet, innovationskraft och kompetens.

● Uppnås

Interna utbildningar anordnas för att komma varandra närmre och skapa förutsättningar för mer engagemang och delaktighet. Personal är också delaktig i investeringsprojekt och inköp.

Förvaltningen ska i sina olika uppdrag öka möjligheten för alla invånare till inflytande för att på olika sätt inkluderas i samhället

● Uppnås

Tekniska har invånardialog vid mindre och större möten i samband med exploateringar och utbyggnad av va.

Förvaltningen samverkar med AME och tar emot språkpraktikanter och personer som kan behöva praktikplatser för att få t.ex. kökserfarenhet. Kostenheten tar även emot praktikanter från gymnasiet och andra aktörer som utbildar inom kostområdet. Förvaltningen syns också i olika sammanhang både på sociala medier men också vid olika arrangemang och träffar.

Medarbetare

Förvaltningen ska erbjuda medarbetarna ett hållbart arbetsliv där ohälsan minskar.

● Uppnås

Friskvård på arbetstid är införd på vissa enheter där arbetsschemat så tillåter att det införs. Personalklubben har också ett bra utbud av hälsobefrämjande aktiviteter. Fysisk och psykisk arbetsmiljö diskuteras kontinuerligt på APT, FSG, CSG med målsättningen att erbjuda ett hållbart arbetsliv.

Förvaltningen ska erbjuda anställningsförhållanden som erbjuder flexibilitet, fortbildning, utveckling och önskad sysselsättningsgrad. Allt i syfte att medarbetarna ska trivas och stanna kvar i förvaltningens verksamheter samt att nya medarbetare ska lockas till förvaltningens verksamheter.

● Uppnås

Styrande dokument anger att vi alltid ska erbjuda heltidstjänst. Några medarbetare har på egen begäran gått ner i tjänstgöringsgrad. Delar av veckoarbetstiden erbjuds "distansarbete" för några. Kurser/konferenser/utbildningar sker löpande. Sammantaget erbjuder förvaltningen ett brett spektra av aktiviteter med syfte att stimulera medarbetarna till utveckling och bättre arbetsvillkor.

Kostenheten erbjuder flexibilitet då de anställda arbetar i kök inom förskola, skola och äldreomsorg. Här finns möjlighet att byta arbetsplats. Två personer kan byta arbetsplats med varandra för att testa nya arbetsplatser. Enheten fortsätter att arbeta med möjlighet till heltid och heltid som norm.

Nyckeltal/jämförelsetal

Debiterad kvantitet renvatten

Rubricerad post har en direkt relation till intäkterna.

Måltider, städservice

Rubricerade poster är verksamheter inom kost- och serviceenheterna och har en direkt relation till det ekonomiska utfallet.

Hushållsavfall

Mängden hushållsavfall har ingen direkt relation till intäkterna. På kort sikt finns en relation till kostnaderna, då avgifterna tas ut per ton.

Nyckeltal/jämförelsetal

	Progn. 2018	Utfall 1808	Boksl 2017
Fastigheter förvalta lokaler			
Skolor och förskolor, yta kvm	102 603	102 603	102 603
Omsorgsfastigheter, yta kvm	16 901	16 239	16 239
Kontorsfastigheter, yta kvm	34 694	34 694	34 694
Fritidsfastigheter, yta kvm	53 527	53 527	53 527
Fastighetsunderhåll kr/kvm	81	81	195
Kost och service			
Måltider antal 1000-tal portioner/år	1 402	*751	1 419
Städtyta kvm per dag	99 000	99 000	99 000
Vatten			
Debiterad kvantitet renvatten, 1000-tal kbm	2 314	1 543	2 325
Avfall			
Hushållsavfall, antal ton	7 216	4 811	7 246

*Avser juni

Ekonomi Resultaträkning

Mkr	Prog 2018	Budg 2018	Boksl 2017	Utfall 1808	%	Utfall 1708
Statsbidrag	3,6	3,6	4,7	0,0		3,0
Övriga intäkter	396,6	398,9	422,3	300,3	75	327,7
Summa intäkter	400,2	402,5	427,0	300,3	75	330,7
Personal	154,5	154,5	134,3	108,6	70	102,8
Omkostnader	223,7	227,0	278,7	158,2	70	201,2
Avskr. ränta	102,8	102,8	101,7	70,3	68	67,5
Summa kostnader	480,5	484,3	514,7	337,1	69	371,5
Nettokostnad	80,3	81,8	87,7	36,8	45	40,8
Nettobudget	81,8	81,8	85,5	54,5	67	57,7
Resultat	1,5		-1,2	17,7		16,9

Anslagsbindningsnivå, Mkr

Mkr	Progn 2018	Budg 2018	diff	Utfall 1808	%
Nämnd/adm.	6,4	6,9	+0,5	3,6	52
Gatuenh/teknisk	62,5	62,5	-	39,8	64
Fastighetsenhet	4,3	10,3	+6,0	-11,9	-
Service/kostenh.	4,4	2,1	-2,3	1,9	90
VA-verksamhet	2,0	0,0	-2,0	3,1	-
Renhållning	0,7	0,0	-0,7	0,3	-
Netto	80,3	81,8	+1,5	36,8	45

Utfall 2018-08-31

Det kan konstateras att överskottet efter augusti månad på den skattefinansierade delen är drygt 21 mkr, samt inom balansräkningsenheterna ett underskott i storleksordningen 3,4 mkr.

Större delen av överskottet efter augusti månad är hänförligt till fastighetsenheten och två försäljningar. En realisationsvinst har uppstått i samband med markförsäljning vid Nabbensberg lite över 8 mkr samt en försäljning inom ett exploateringsområde, Holmängs hage 9,6 mkr. Därutöver kan sägas att drift och underhåll har haft låga kostnader under året, dels för att investeringsverksamheten är omfattande och att vädret varit gynnsamt ur driftsynpunkt. Kostenheten har ett underskott, 1 mkr då barn- och ungdomsförvaltningen inte anser sig behöva täcka dessa kostnader.

Av balansräkningsenheterna redovisar VA-verket ett underskott i storleksordningen 3,1 mkr. Driftkostnaderna för ledningsnätet har varit höga under året, ett flertal större vattenläckor har förevarit. Ett större arbete har gjorts i Forsane. Renhållningsverkets underskott efter årets andra tertial blev 0,3 mkr. Nya avtal för mottagande av hushållsavfall, grovavfall samt träavfall har ökat kostnaderna.

Prognos 2018-12-31

Nämnd/Administration

Anslagbindningsnivån innefattar nämnd/administration samt förvaltningsövergripande kostnader. Ett överskott i storleksordningen 0,5 Mkr prognostiseras. Delvis beroende på en långtidssjukskrivning.

Gatuenheten/Tekniska

Den gångna vintern har åsamkat mycket skador på kommunens vägbeläggning. Gatuenheten kommer att försöka omfördela givna medel enligt bästa förmåga inom angiven ram. Vilket då gör att underhållet blir ej i paritet med de skador som uppkommit.

Fastighetsenheten

Enheten beräknas få intäkter för mark/tomt-försäljning på ca 10 mkr utöver budgeterat värde. Enheten bedöms också ha extraordinära kostnader utöver budget samt troligtvis en ram-minskning med 5 mkr. Detta gör

att extraordinära kostnader och ramminskning blir i paritet med tomt/markförsäljning utöver budget. Extraordinära kostnader finns i samband med om- och tillbyggnad av Mulltorp skola/förskola för utrangering och fysisk rivning av byggnad samt hyra av modul åt eleverna medan byggnation pågår. Återställande av Hallevibadet i badbart skick. Sessionssalen beräknas rivas under hösten. Underhållskostnaderna är på en relativt låg nivå, då mycket av fastighetsenhetens resurser har måst koncentrerats mot investeringssidan, vilket också kan sägas stämma med komponentavskrivningens intentioner. Även driftkostnaderna har varit låga under året, förutom att energikostnaderna noggrant följs upp så har årets väder varit gynnsamt ur driftsynpunkt med lite snö och ingen sträng kyla. Ett överskott 6 mkr prognostiseras.

Med tanke på verksamhetens volym på drygt 190 mkr är prognosen svårbedömd.

Service- och Kostenheterna

Anslagbindningsnivån prognostiseras få ett underskott i storleksordningen 2,3 mkr. Serviceenheten bedömer ett förhållandevis ringa överskott i förhållande till sin omslutning 0,3 mkr fördelat mellan vaktmästeriet och städverksamheten. Inom städverksamheten har det varit svårt att tillsätta vakanta tjänster vilket gjort att korttidsvikarier har fått användas vilket då givit lägre kostnader. Vaktmästeriet har något lägre personalkostnader än beräknat.

Inom Kostenheten prognostiseras ett underskott, 2,6 mkr. Det finns inget avtal tecknat med Barn- och utbildningsförvaltningen för 2018. Av underskottet utgör 1,9 mkr uteblivna intäkter från Barn- och utbildningsförvaltningen, som det råder oenighet om. Dessa avser 1,4 tjänster ytterligare i Mariedalsskolans kök då detta blivit produktions-kök samt 0,75 tjänst vid Blåsut förskola då verksamheten bedrivs på två ställen under en ombyggnad samt kostnader för ökad hyra då investeringar gjorts i köken på Mariedal och Rösebo. Dessutom prognostiseras minskad försäljning till äldreomsorgen och förskolorna. Enheten har fortsatt hög sjukfrånvaro.

VA-verket

VA-verket förväntas få ett underskott, 2 mkr, då ränte- och avskrivningskostnader beräknas öka under året. Beroende på utvidgning av den allmänna anläggningen ökar också kostnader för el, kemikalier och slamhantering. Driftkostnaderna för vatten- och avloppsverken har varit höga under året, bl a har ställverk och filter på Skräcklans vattenverk måst repareras. Likaså har driftkostnaderna för ledningsnätet varit höga, ett större arbete har utförts i Forsane samt ett flertal större vattenläckor har förevarit. Läckornas antal beräknas öka med 50 % mot föregående år.

Renhållningsverket

För renhållningsverket beräknas ett underskott, 0,7 mkr. Nya avtal för mottagande av hushållssopor, grovavfall och träavfall beräknas ge ett underskott.

Investeringar

Mkr	Progn. 2018	Budg 2018	Budg .diff	Utfall 1808
Nämnd/adm.	-	-	-	-
Gatuenhet/tekniska	13,0	20,7	7,7	3,0
Fastighetsenhet	155,3	321,1	165,8	84,5
Service/kost	0,5	1,4	0,9	0,1
VA-verksamhet	42,5	78,1	35,6	29,9
Renhållning	6,8	17,3	10,5	2,3
Exploatering	9,5	82,8	73,3	8,6
Netto	227,6	521,4	293,8	128,4

Utfall investeringar 2018-08-31

Gatuenheten utfall fördelar sig på ett antal mindre projekt.

Fastighetsenheten har nedlagda kostnader motsvarande 84,5 mkr. Nämnas kan förskolan i kv. Hönan, 17,8 mkr, Mulltorp, 9,9 mkr, Tegelbruksvägens gruppboende, 13,6 mkr, Fridhems förskola, 10,6 mkr samt kommunhuset 11,5 mkr. Skolbyggnad, Idrottsgatan 7, 7,2 mkr samt idrottsanläggningar 7,4 mkr.

Inom VA-verksamheten avser 10,9 mkr VA längs Vänerkusten. VA Nordkroken, 9,7 mkr, Skaven blåplan, 4,2 mkr. Övriga VA-saneringar enligt blåplan 3,2 mkr.

Renhållningsverket har investerat 2,3 mkr i kretsloppsparken.

Inom exploateringen avser 6,6 mkr bostäder Öxnored norra.

Prognos investeringar 2018-12-31

Inom Gatuenheten beräknas investeringar till ett belopp av 13 mkr. Gc-väg Stationsvägen beräknas till 2,4 mkr, Fisktorget 2 mkr, Div.trafikåtg. 1,5 mkr, bryggor 2 mkr samt ny lekplats 1 mkr.

Inom Fastighetsenheten beräknas årets kostnad till 30 mkr, avseende förskolan i kv. Hönan. Årets kostnad för Mulltorps skola/förskola, 19,5 mkr, Fridhems förskola, 16 mkr, skolan Idrottsgatan 7, 18 mkr, kommunhuset, 20 mkr, idrottshall (mellan arenan och rugbyplan) 4,0 mkr, Öxnored skola, 3 mkr. Konstgräs Hallevi, Vargön, 6 mkr, övriga idrottsanläggningar 5,3 mkr. Boenden till socialförvaltningen Tegelbruksvägen, Rapsvägen (Brålanda) samt moduler 18,1 mkr.

För VA-verket vidkommande prognostiseras ett utfall i storleksordningen 42,5 mkr. VA längs Vänerkusten beräknas till 16,4 mkr, Dalslandsdelen samt 10 mkr Nordkroken. Skaven blåplan, 4,2 mkr. VA-sanering enligt blåplan 8 mkr. Sanering Kassaretorget-Sandgärdet, 2 mkr.

Renhållningsverket beräknas få kostnader motsvarande 6,8 mkr, vilket avser kretsloppsparken.

Exploateringen avser i stort sett Öxnered/Skaven.

Anslag som bedöms ej brukas under året inom fastighetsenheten. (Större projekt)

Ett flertal stora projekt är under byggnation, dock kommer, av olika skäl, inte alla anslagna medel att kunna brukas under detta år.

Medel som ej beräknas brukas under året:

Förskolan kv. Hönan 5 mkr, Mulltorp skola/förskola 4 mkr, Fridhems förskola 11 mkr, skolan Idrottsgatan 7, 29 mkr, kommunhuset 22 mkr, Öxnered skola 38 mkr, Idrottshall, mellan arenan och rugbyplan, 19 mkr samt ej hyreshöjande myndighetskrav, 10 mkr.

Ovannämnda belopp utgör 138 mkr av det totala överskottet på 165,8 mkr inom fastighetsenheten

I övrigt: Ej utnyttjad budget inom va-verksamheten beror på att posten "Blåplan Vänersnäs" har ett lågt utfall, det bedöms att ca 2 mkr förbrukas, budgeterat är 20 mkr samt att upphandlingen avseende Rörviks vattenverk är avbruten.

Inom exploateringsverksamheten finns 37,5 mkr som inte kunnat brukas då markförhållandena ej är helt utredda inom Onsjö. Öxnered norra har 17mkr i budget, ca 7,5 mkr beräknas åtgå under året. Posten Trestad Center 10 mkr som var avsedd för markköp kommer ej att användas. Den mark som först var tilltänkt visade sig efter undersökningar vara mindre lämplig för exploatering.

Socialnämnden

Ordförande: Tf Ann-Britt Fröjd (C) och Dan Nyberg (S)
Vice ordförande: Marie-Louise Bäckman (KD)
2:e vice ordförande: Ann-Britt Fröjd (C)
Förvaltningschef: Karin Hallberg

Verksamhetsbeskrivning

Socialförvaltningen är indelad i sex verksamheter och leds av en förvaltningschef samt 6 verksamhetschefer. Förvaltningen arbetar på uppdrag åt socialnämnden och har att förhålla sig till flertalet lagrum, ex vis socialtjänstlagen (SoL), lagen om vård av unga (LVU), lagen om vård av missbrukare i vissa fall (LVM), lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och hälso- och sjukvårdslagen (HSL).

Vård och omsorg (VoO) ansvarar för att ge äldre och andra i behov av vård och omsorg, en god omvårdnad och hälso- och sjukvård. Varje människa ska få möjlighet att leva och verka i sin invanda miljö under så normala levnadsomständigheter som möjligt. Insatser är individuellt utformade och ges i den enskildes hem samt i särskilt boende.

Vård- stöd och utredning (VSU) ansvarar för förebyggande verksamhet, anhörigstöd, dagverksamhet, korttidsverksamhet riktat mot äldre, biståndsbedömningar avseende LSS och SoL, riktat mot äldre, personer med funktionsnedsättning och personer med socialpsykiatrisk problematik, HSL, larmmottagning, nattpatrull samt bemanningsenhet.

Individ- och familjeomsorgen (IFO) ansvarar både för förebyggande verksamhet, individuellt inriktat utrednings- och behandlingsarbete, samt akut- och träningsboende för personer med missbruksproblematik. Till verksamheten hör även familjerättsliga uppgifter.

Omsorg om funktionshindrade (OoF) ansvarar för insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Insatser ges utifrån individuella behov, där brukaren har ett stort inflytande över insatsens utformning. Avdelningen ansvarar även för stöd enligt Socialtjänstlagen (SoL) till personer med socialpsykiatrisk problematik.

Arbete, sysselsättning och integration (ASI) insatser syftar till att erbjuda stöd till personer med en svag ställning på arbetsmarknaden som långvarigt arbetslösa, personer med funktionsnedsättning alternativt arbetshinder och personer med behov av skyddade anställningar. Verksamheten organiserar också integrationsarbete och boende för ensamkommande barn.

Administrativa avdelningens uppdrag är att stödja förvaltningsledning samt avdelningarna utifrån rollerna ekonom, personalspecialist, utredare, systemförvaltare samt kansli. Alkoholhandläggning ingår som en del i kanslifunktionen.

Resultatavstämning

Nedan redovisas nämndens förväntade resultat som ska bidra till att fullmäktiges inriktningsmål uppnås.

Invånare

Kvaliteten på nämndens verksamhet ska vara minst riksnitt i nationella jämförelser

● Uppnås

Förvaltningen har sedan tidigare mätningar goda och mycket goda resultat i brukarundersökningar och öppna jämförelser. Arbete pågår inom förvaltningens olika verksamhetsinriktningar och flertalet brukarundersökningar och öppna jämförelser genomförs under året. En närmare beskrivning gällande måluppfyllelse får därför ges vid bokslut då samtliga verksamhetsinriktningar inte fått resultat av undersökningar eller har undersökningar att genomföra under hösten. När det gäller kvalitén i våra äldreboende och i vår hemtjänst ligger vi över genomsnittet gällande kvalitét utifrån resultat som presenterats under försommaren. Bedömning görs att förvaltningen i de olika verksamhetsinriktningarna kommer nå måluppfyllelse.

Andel som når egen försörjning ökar

◆ Uppnås delvis

Under 2017 och även fortsatt under 2018 kan ses en övervältringseffekt från Arbetsförmedling (AF) och Försäkringskassan (FK). Det är en betydande andel av personer som går ur etableringen på AF som inte är självförsörjande. När det gäller FK har ersättningsnivåer sänkts eller så har personer nekats fortsatt sjukskrivning. Försörjningsstöd samverkar med AF, FK, AME (arbetsmarknadsenheten) samt sjukvården på olika sätt, bl. a via samordningsförbundet, DUA (Delegationen för unga och nyanlända till arbete) unga och DUA nyanlända. Via samordningsförbundet har på IFO:s initiativ bildats en arbetsgrupp i syfte att komma fram med en arbetsmodell i samverkan kring gruppen sjukskrivna utan rätt till sjukpenning (SGI 0). Enhetschef och 1:ar på försörjningsstöd bevakar kontinuerligt omvärlden och arbetat metodiskt med "ständiga förbättringar". 1 mars startade enheten upp med det nya verksamhetssystemet Life-Care. Nästa steg är att planera för införande av medborgartjänster. Första steget blir att införa visa-tjänster där brukare via e-legitimation kan logga in på "min sida" och följa ärendets handlägningsprocess. Nästa steg blir därefter att planera för införande av e-ansökningar.

En prioriterad uppgift för ASI är att hitta konkreta arbetsformer för att fortsätta etablera ett nära samarbete med enheten för försörjningsstöd för att i större utsträckning kunna erbjuda insatser i syfte att personer med långvarigt försörjningsstöd ska minska. En samverkansdag för socialsekreterare på försörjningsstöd och arbetskonsulenter i vägledningsteamet har genomförts. En av målsättningarna med bildandet av ASI är bl.a. att korta vägen till arbete för målgruppen nyanlända flyktingar. Detta sker dels genom överenskommelse med AF kring samverkansmodell inom DUA:n

för nyanlända, där AME och Integrationsenheten deltar aktivt i utförande av "Startpunkten", ett 5-veckors introduktionsprogram, samt genom kontakt med arbetskonsulenter inom vägledningsteamet som kan erbjuda olika kompetenshöjande insatser.

Närmare måluppfyllelse får redovisas vid bokslut.

Samhällsutveckling

Boendebehov för särskilt boende ska tillgodoses inom skälig tid, 30 dagar för äldreboende och 180 dagar inom omsorgen för LSS-boende

● Uppnås

Boendebehov inom äldreomsorgen tillgodoses med god marginal inom 30 dagar. Snitt-tiden för att få erbjudande om boendeplats på särskilt boende inom vård- och omsorg är för tiden jan-juli är 19 dagar för fys. plats och 20 dagar för demensplats. Inom omsorg- om funktionshinder bedöms behovet vara tillgodosett genom de byggnationer som möjliggjorts genom den reviderade boendeplanen. Nytt boende med inriktning LSS på Tegelbruksvägen och nyrenoverat servicehus med inriktning LSS på Idrottsgatan öppnar under september månad.

Ekonomi

God ekonomisk hushållning inom givna resurser genom effektivare och tätare uppföljningar av verksamhet, budget och personal

■ Uppnås inte

God ekonomisk hushållning genomsyrar allt arbete inom förvaltningen och vi arbetar inom alla led med att genomföra insatser, så långt det är möjligt, på hemmaplan. Varje chef har regelbundna uppföljningar med ekonom varje månad. Vi implementerar en ny budgetprognosmetod (JOTIB) i syfte att stärka chefer i deras månadsvisa prognosarbete. Ett stort fokus inom förvaltningen är att sänka sjukfrånvaro och öka hälsan på arbetsplatsen. Vi förbereder och arbetar för att fullt ut implementera hel/del - heltid som norm, och i det ta hand om övertaligheten som uppstår inom ram.

På grund av ökade volymer i form av ärenden och nivåer på behov som inte ryms inom budgetram, men har lagstöd för att insatsen ska ske, prognostiseras underskott när det gäller placeringar av barn och unga inom IFO, försörjningsstöd, externa placeringar vuxna och barn/unga inom LSS samt vuxna inom socialpsykiatri, hemtjänst och personlig assistans. Förvaltningen arbetar aktivt med att minska underskottet genom flertalet aktiviteter.

Förvaltningen har påtalat behov av en ny gemensam och integrerad prognosmodul i Raindance, vilket saknas idag. Denna modul hade underlättat arbetet och överskådligheten betydligt för chefer och ekonomerna.

Medarbetare

Sänka sjukfrånvaron till max 8,0 % per år och avdelning

◆ Uppnås delvis

Förvaltningen som helhet hade under de första månaderna 2018 en hög sjukfrånvaro relaterat till bl.a. säsongsbetonade virusjukdomar och influensa, men också en relativt hög korttidsfrånvaro under sommaren. Målsättningen för förvaltningen är att nå målet 8,0 % frånvaro. Förutsättningarna för de olika verksamhetsinriktningarna ser olika ut gällande detta då ex. vis VSU, ASI och administrationen har en lägre sjukfrånvaro än OoF, IFO och VoO. Förvaltningen arbetar intensivt med frågan om att stärka hälsan på arbetsplatserna, möjliggöra för medarbetare att återgå till arbete, följa de reviderade sjukskrivningsrutinerna och arbeta aktivt med årshjulet för det systematiska arbetsmiljöarbetet. Projekt att jobba ner korttidsfrånvaro har mer aktivt inletts under sommaren då personalspecialisterna blev fulltaliga. Arbetet är en del i ett effektiviseringspaket som Socialnämnden ytterst beslutat om. Målet är att under 2019 minska korttidsfrånvaron med en procentenhet. Enhetscheferna följer upp sjukfrånvaron bland personal, tar fram aktiviteter och arbetar med de rehabärenden som finns i nära samarbete med personalspecialist.

För perioden jan-juli var sjukfrånvaron för Vård-stöd och utredning i snitt 5,8 %, för Arbete, sysselsättning och integration 6,8 %, för Individ-och familjeomsorg 9,5 %, för Omsorg- om funktionshindrade 10,0%, för Vård- och omsorg 12,9% och för administration 0,6 %. Förvaltningen som helhet var sjukfrånvaron 9,7 % under tidsperioden.

Fler medarbetare upplever ett hållbart arbetsliv

◆ Uppnås delvis

Flertalet aktiviteter pågår inom de olika verksamhetsinriktningarna inom förvaltningen i syfte att stärka det hållbara arbetslivet, exempelvis översyn gällande schemaförläggning, samtal vid APT- möten om hälsa på arbetsplatsen, olika metoder för att skatta arbetsbelastning och mående. Översyn har genomförts gällande antal medarbetare/chef och förstärkning av antalet chefer har skett inom alla verksamhetsinriktningar. Varje verksamhet tar fram handlingsplaner utifrån den personalenkät som genomfördes under hösten 2017. Personalenkäten för förvaltningen visar att medarbetare överlag inom förvaltningen upplever sig ha en god arbetsmiljö. Närmare måluppfyllelse får göras i samband med bokslut.

Nyckeltal/jämförelsetal

	Prognos 2018	Utfall 1808	Bokslut 2017
Vård & omsorg (äldre)			
Äldreboende platser 1)	372	372	422
Korttidsplatser 2)	36	36	36
Hemtjänst, utförda timmar	226 426	150 950	218 928
Antal besök dagverksamhet	9 600	6 331	8 949
Medicinskt färdigbehandlade	1 400	1046	1 234
Antal vård dagar med betalningsansvar	440	350	671
Hem för vård och boende (HVB)			
Antal vård dagar, barn 0-21 år	7 000	4 563	7 321
Antal vård dagar, vuxna	600	421	2 276
Antal vård dagar, familjehem	22 000	15 343	33 216
Omsorg om funktionshindrade			
Antal boendebeslut enl LSS	160	157	158
Antal boendebeslut enl SoL	40	37	38
Antal boendestödsbeslut SoL	90	89	88
Antal tillgängliga bostäder egen regi	187	178	169
Köpta externa platser	20	19	19
Personer med personlig assistans, SFB	47	47	52
Personer med personlig assistans, LSS	19	19	20
Antal beslut daglig verksamhet, LSS	145	145	145
Försörjningsstöd			
Antal bidragshushåll	730	642	730
Försörjningsstöd, mkr netto	37	25	32
Flyktingverksamhet			
Antal mottagna flyktingar 3)	250	126	244
Antal mottagna ensamkommande flyktingbarn	6	3	27
Arbete, sysselsättning och integration			
Antal anvisade personer	1 800	1 178	1 641

Kommentar:

- 1) Nedläggning av Pionen och Ringhem samt Prästkragens servicehus.
- 2) Varav 3,5 platser disponeras av Trollhättan
- 3) Kommunplacerade.

Ekonomi

Resultaträkning

mkr	Prognos 2018	Budget 2018	Bokslut 2017	Utfall 1808	%	Utfall 1708
Statsbidrag	136,3	131,8	179,1	90,8	69	122,5
Övr. Intäkter	97,7	94,0	99,8	65,1	69	67,0
S:a intäkter	234,0	225,8	278,9	155,9	69	189,5
Personal	860,4	883,0	840,4	574,9	65	565,4
Omkostnader	370,4	301,3	368,6	252,2	84	238,0
Avskrivningar/Internränta	4,7	4,3	4,2	3,2	74	2,7
S:a Kostnad	1 235,5	1 188,6	1 213,2	830,3	70	806,1
Nettokostnad	1 001,5	962,8	934,3	674,4	70	616,1
Nettobudget	962,8	962,8	920,0	641,9		610,7
Resultat	-38,7	0,0	-14,3	-32,5		-5,9

Anslagsbindningsnivå, mkr

mkr	Prognos 2018	Budget 2018	Budget diff	Utfall 1808	%
Nämnd och administration	35,5	36,2	0,7	22,9	63
Äldreomsorg	505,3	504,7	-0,6	345,1	68
Individ och familjeomsorg	163,1	136,0	-27,1	108,9	80
Omsorg om funktionshindrade	238,6	225,3	-13,3	156,5	69
Arbete, sysselsättning och integration	59,0	60,6	1,6	41,0	68
Netto	1 001,5	962,8	-38,7	674,4	70

Utfall 2018-08-31

Periodiserat utfall per augusti redovisar underskott på 32,5 mkr. Det periodiserade resultatet innefattar större delen av årets kostnader för semestervikarier inom äldreomsorg och omsorg om funktionshinder.

Prognos 2018-08-31

Årsprognos för socialnämnden beräknas redovisa underskott på 38,7 mkr. Förklaringar till avvikelserna redovisas under respektive avdelnings avsnitt nedan.

Nämnd och förvaltningsgemensamt

Nämnd och förvaltningsgemensamt beräknas redovisa ett överskott på 0,7 mkr. Förvaltningschefens förfogandanslag redovisar överskott på 1,0 mkr, rehab beräknas redovisa överskott på 0,9 mkr. Färdtjänst beräknas redovisa underskott på 1,0 mkr och IT inom socialförvaltningen beräknas visa underskott med 0,5 mkr.

Äldreomsorg

Äldreomsorgen är från och med 1 januari 2017 delad i två verksamhetsinriktningar, vård och omsorg (VoO) och vård, stöd och utredning (VSU).

Vård och omsorg beräknas redovisa ett överskott på 6,5 mkr.

Hemtjänsten beräknas överskrida budget med 16,2 mkr, vilket främst är en följd av ökat antal utförda timmar.

Särskilda boenden är den verksamhet som visar störst avvikelse, här beräknas ett överskott på 22,7 mkr. Villande budget till följd av två avvecklade servicehus under 2017 genererar 24,8 mkr. Under 2018 avvecklas servicehusen Pionen och Ringhem och förväntas ge ytterligare överskott på 8,4 mkr. Överskotten reduceras med 6,0 mkr pga. återställningskostnader för Pionen och Kastanjen. Övriga särskilda boenden, allvård och demens, visar underskott 4,5 mkr, bl.a. som en följd av ett ärende med avancerade vårdinsatser. Verksamheten gemensam vård och omsorg förväntas hålla budget.

Vård, stöd och utredning beräknas redovisa ett underskott på 7,1 mkr.

Verksamhet gemensamt VSU redovisar underskott med 0,5 p.g.a. en ofinansierad tjänst inom avgiftshandläggning.

Hemsjukvård beräknas redovisa ett underskott på 4,6 mkr. Orsaken är ett antal ärenden med avancerade vårdinsatser vilka delvis balanseras upp av överskott på personal. Kommunrehab redovisar ett överskott på 0,5 mkr som en följd av vakanta tjänster.

Nattpatrullerna beräknas överskrida budget med 1,1 mkr vilket är en följd av de svårigheter som finns för hemsjukvårdens nattpatrull att rekrytera personal. Detta leder till att bemanningsföretag måste anlitas. Verksamheterna måste alltid ersätta vid frånvaro. Korttidsboendena visar ett underskott på 0,4 mkr beroende på att verksamheten har bemannat upp p.g.a. ökad vårdtyngd.

Kostnaderna för utskrivningsklara beräknas överskrida budget med 0,5 mkr. Orsaken är ett ökat antal utskrivningsklara framförallt under sommarmånaderna då organisationens beredskap för vårdplanering är begränsad.

Individ och familjeomsorg

Verksamheterna beräknas redovisa ett underskott på 27,1 mkr. Gemensamt IFO redovisar överskott på 3,5 mkr för ersättningar från socialstyrelsen och migrationsverket avseende tidigare år.

Familjestöd beräknas visa underskott på 15,2 mkr. Underskottet härrör sig till Hem för vård och boende (HVB) gällande barn och ungdomar. Familjehemgruppen beräknas visa underskott på 17,9 mkr. Vuxenstöd beräknas redovisa överskott på 1,4 mkr.

Sektionen försörjningsstöd förväntas göra överskott på 0,8 mkr kopplat till personalkostnader. Utbetalt försörjningsstöd förväntas överskrida budget med 5,0 mkr men detta underskott kommer att regleras med tidigare års uppbokade schablonersättningar från Migrationsverket.

Omsorg om funktionshindrade

Verksamheterna beräknas redovisa underskott på 13,3 mkr. Personlig assistans LSS prognostiserar ett underskott på 4,9 mkr. För köpta platser LSS beräknas ett underskott på 12,0 mkr. Orsaken till underskottet är kopplat till att lämpliga boenden inte kunnat erbjudas i egen regi samt att 15 barn går i skola på annan ort där OoF bekostar boendestödet. Köpta platser SoL boende beräknas visa underskott med 2,4 mkr då personerna inte har kunnat erbjudas lämpliga boende i egen regi.

Bostäder LSS i egen regi beräknas visa överskott på 5,2 mkr. Detta beror på att 6,5 mkr är budgeterat för Tegelbruksvägen LSS boende, detta boende beräknas kosta 2,7 mkr under 2018. Vidare finns det 3,5 mkr budgeterat för Idrottsgatans LSS boende och detta boende beräknas kosta 2,4 mkr under 2018. Övriga enheter inom boende LSS beräknas bedriva verksamheterna inom budget.

Socialpsykiatri boende beräknas visa underskott på 3,6 mkr.

Gemensam OoF beräknas redovisa överskott på 1,3 mkr. Förklaringen till detta är vakanser samt budget för hyror som beräknas öka när nya boenden tas i drift.

Arbete, sysselsättning och integration

Verksamheterna beräknas redovisa överskott på 1,6 mkr.

Arbetsmarknadsenheten beräknas ge överskott på 2,0 mkr. Verksamheten tillfördes under sommaren 2,5 mkr med anledning av kommunen anställt ett stort antal extratjänster. 1 mkr av dessa kommer inte att förbrukas. Vakanta tjänster ger ytterligare plus 1,0 mkr.

Daglig verksamhet beräknas överskrida budget med 0,4 mkr främst beroende på ökade hyror och övriga verksamhetskostnader.

Flyktingverksamhetens kostnader täcks av flykting-schablonen som utbetalas från Migrationsverket och visar därmed ett resultat enligt budget. Verksamheten ensamkommande flyktingbarn/unga beräknas bedrivas inom den ram som utgörs av de ersättningar som inkommer från Migrationsverket.

Åtgärder

Prognos minus 38,7 mkr motsvarar 4,0 % av nämndens nettobudget. De enskilt största underskotten härrör till köpta platser inom OoF och IFO, hemtjänst samt personlig assistans LSS. Det finns i dagsläget inga outnyttjade anslag som budgetmässigt kan täcka dessa underskott. Förvaltningen följer noga utvecklingen inom alla verksamheter. Flertalet enheter redovisar budget i balans och där underskott aviserats pågår arbete för att minimera eventuellt underskott. Underskotten härrör till beslut som enskilda erhållit utifrån bestämmelser i den lagstiftning som styr människors rätt till insats och rätt till skydd. Utöver detta har förvaltningen att utföra mer avancerad omsorg och vård vilket påverkar kostnaden inom VoO, VSU och OoF.

Vid resursbrist ska tvingande nivåer enligt lagstiftning och myndighetskrav prioriteras. Förvaltningen ska se till att verksamheternas innehåll och omfattning är anpassade till beslutad budgetram och vid konstaterade

budgetavvikelse ska åtgärder vidtas så att de ekonomiska ramarna hålls.

Utifrån det beräknade underskottet är flertalet processer igång inom förvaltningen utifrån flera syften, varav ett är att klara av att nå budgetbalans.

- Aktivt arbete med att sänka sjukfrånvaron inom samtliga verksamheter genom förstärkning av personalspecialisterna inom ram som i ett nära samarbete med cheferna arbetar i sjukfrånvaro- och rehabprocess.
- "Smart bemanning" inom Vård och omsorg och Vård, stöd och utredning, vilket syftar till att skapa hälsosamma scheman för medarbetarna, större kontinuitet för brukarna samt mer ekonomisk effektiva scheman. Effekten av processen bedöms som långsiktig.
- Inom Omsorg om funktionshindrade inleds arbete med att, på samma sätt som för ovanstående arbeta med schemaplanering genom att fler enheter går samman i arbetet. Även här bedöms att effekten av arbetet ses på längre sikt.
- Reviderad boendeplan som möjliggör drift inom ram av kommande äldreboende Niklasbergsvägen 1, förstärkning av underfinansierad budget för hemtjänst, nattpatrull, larmmottagning, dagverksamhet äldre, drift av nytt LSS-boende inom ram (2020), samt drift av sammanslaget korttids barn och unga inom ram. Korttids ger också möjlighet till samplanering för personalen då verksamheten kommer vara samlad i ett hus.
- Översyn av hälso- och sjukvårdsorganisationen och anpassning utifrån minskade statliga stimulansmedel.
- Kompetensutveckling pågår gällande planering av verksamhet, personalresurser och ekonomi för chefer inom Vård och omsorg, Omsorg om funktionshindrade och Vård, stöd och utredning.
- Uppbyggnad av team inom Individ- och familjeomsorgen med specialkompetens gällande våld i familjer för att stärka förmågan att möta och utreda problematiken samt arbeta med insatser. Teamet kommer arbeta i ett nära samarbete med Barnhuset i Trollhättan.
- Förebyggande arbete inom samtliga avdelningar, vilket stärks upp på familjecentralen genom samarbete inom samverkan Vänersborg och genom statliga stimulansmedel samt medel från regionens folkhälsoarbete.
- Översyn av korttids- och växelvård för äldre i syfte att stärka delaktigheten och flexibiliteten för de som har insatserna samt säkerställa så att vi använder resurserna och platserna optimalt inom äldreomsorgen. Syftet med förändrat arbetssätt är att minska antalet betaldagar.
- Avtal med Samhall gällande tvätt och inköp inom hemtjänsten, som implementeras under

hösten 2018, vilket möjliggör att undersköterskor i vår verksamhet får ägna sig åt sin omvårdande huvuduppgift, att enheterna lättare kan planera verksamheten samt att fler personer kan komma i anställning för denna arbetsuppgift genom Samhall. Detta kommer över en fyraårsperiod ge en ekonomisk besparing för nämnden.

- Uppbyggnad av boenden inom LSS och socialpsykiatri för vuxna som bidrar till att minska kostnaderna för köpta platser samt möjliggör närhetsprincipen.
- Tillskapande av fler platser inom träningsboende för personer med missbruksproblematik som möjliggör att minska antalet köpta platser samt möjliggör närhetsprincipen.
- Projektering av nytt korttids barn och unga som möjliggör att förvaltningen kan lämna två externt hyrda fastigheter och samla verksamheten inom en fastighet som möjliggör bättre samordning mellan personalgrupper.
- Arbete pågår, tillsammans med It-kontoret, för att utveckla arbetet gällande välfärdsteknik.
- Förstärkning av biståndsenhet för att möjliggöra uppföljning av insatser som ges inom verksamheterna Vård och omsorg, Vård, stöd och utredning samt Omsorg om funktionshindrade.

Flertalet aktiviteter pågår för att försöka minska prognosticerat underskott. Då några av dessa är långsiktiga processer bedöms effekten först ses senare delen av 2018 samt 2019. Bedömning görs att det prognosticerade underskottet inte kan hämtas hem under innevarande år. Socialnämnden beslutade den 19 juni 2018 att begära tilläggsanslag hos Kommunstyrelsen om 26,6 mkr för innevarande års verksamhet.

Investeringar

mkr	Prognos 2018	Budget 2018	Budget-diff	Utfall 1808
Nämnd/ Adm.	0,3	0,5	0,2	0,1
Äldreomsorg	4,5	4,5	0,0	1,8
Individ & familjeomsorg	0,5	0,5	0,0	0,3
Omsorg om funktionshindrade	0,8	0,5	-0,3	0,6
Arbete, sysselsättning & integration	0,2	0,3	0,1	0,0
Netto	6,3	6,3	0,0	2,8

2018 års investeringsbudget är 6,3 mkr. Total investeringskostnad för året beräknas till 6,3 mkr.

Vård och omsorg investerar i lässystem och larm, hjälpmedel, elcyklar och möbler.

För övriga avdelningar avser investeringarna ny- och återinvesteringar i främst kontorsmöbler och andra inventarier.

Överförmyndarnämnden

Ordförande: Madelaine Karlsson (S)
Vice ordförande: Kerstin Andersson (L)

Verksamhetsbeskrivning

I varje kommun måste det enligt lag finnas en överförmyndare eller en överförmyndarnämnd. I Vänersborgs kommun finns en överförmyndarnämnd, vilken är en kommunal tillsynsmyndighet som utövar tillsyn över förmyndare, gode män och förvaltare. Nämnden ska motverka rättsförluster för de svagaste i samhället, d.v.s. underåriga (barn under 18 år), samt de som på grund av sjukdom, psykisk störning eller liknande har en god man eller förvaltare förordnad för sig.

Resultatavstämning

Nedan redovisas nämndens förväntade resultat som ska bidra till att fullmäktiges inriktningsmål uppnås.

Invånare

Rättssäkerheten och effektiviteten i tillsynsverksamheten skall öka

● Uppnås

Genom mindre manuell hantering har felkällorna minskat. Prognosen är att effektiviteten kommer att förbättras under året. En del i detta arbete är att lägga in mallar i ärendehanteringssystemet detta arbete är pågående.

Information till och kommunikation med gode män/förvaltare skall förbättras.

◆ Uppnås delvis

Rekrytera nya gode män som representerar fler målgrupper. Regelbundna utskick med information skall ske till gode män och förvaltare.

Verksamhetsutveckling

Sårbarheten i verksamheten ska minska.

◆ Uppnås delvis

En organisationsöversyn för ökad och överlappande kompetens inom personalgruppen skall genomföras. Genomförandet är planerat till senare delen av 2018.

Ekonomi Resultaträkning

Mkr	Prognos 2018	Budget 2018	Bokslut 2017	Utfall 1808	%	Utfall 1708
Statsbidrag	0	0,1	3,3	0	-5	2,2
Övriga intäkter	0	0	0,0	0	0	0
Summa intäkter	0	0,1	3,3	0	0	2,2
Personal	5,3	5,5	7,4	3,5	64	5,4
Omkostnader	0,8	0,9	0,7	0,5	52	0,6
Kostnader	6,1	6,4	8,1	4,0	62	6,0
Nettokostnad	6,1	6,3	4,8	4,0	63	3,8
Nettobudget	6,3	6,3	4,6	4,2	67	3,1
Resultat	0,2	0	-0,2	0,2		-0,7

Utfall 2018-08-31

Resultatet i augusti visar ett överskott mot budget med 0,2 mkr.

Den största anledningen till överskottet är personalkostnader som är lägre än budgeterat då verksamheten inte varit fullt bemannad. Även omkostnaderna är lägre än budgeterat.

Intäkterna är också lägre än budget då delar av återsockta medel från tidigare år förväntas bli lägre än beräknat.

Prognos 2018-12-31

Prognosen för 2018 års resultat är ett överskott på 0,2 mkr.

Personalkostnaderna förväntas ligga fortsatt lägre än budget. Överskottet gäller framförallt anställda då verksamheten inte varit fullt bemannad. Personalkostnader för ställföreträdare ligger däremot högre än budget, 0,2 mkr. Denna kostnad är svår att prognostisera då samtliga arvodesbeslut ännu inte är fattade.

för. Det har också kommit färre nya ensamkommande barn än vad som räknades med i budget vilket motsvarar drygt 0,1 mkr mindre i intäkt

AB Vänersborgsbostäder

Ordförande: Jörgen Hellman (s)

Vice ordförande: Dan Åberg (m)

VD: Gunnar Johansson

Resultaträkning, tkr	Boksluts- prognos	Budget 2018	Budget-dif- ferens	Bokslut 2017	Augusti 2018	Augusti 2017
Verksamhetens intäkter	260 200	258 533	1 667	250 144	172 318	161 372
Verksamhetens kostnader	-165 387	-165 338	-49	-154 233	-103 520	-91 409
Avskrivningar	-43 243	-43 243	0	-35 502	-29 223	-27 276
Verksamhetens nettoresultat	51 570	49 952	1 618	60 410	39 575	42 688
Finansnetto	-40 445	-40 297	-148	-49 014	-18 937	-23 703
Resultat före extraordinära poster	11 125	9 655	1 470	11 396	20 638	18 985
Dispositioner och skatt			0	-2 572		0
Periodens/Årets resultat	11 125	9 655	1 470	8 824	20 638	18 985

Balansräkning, tkr	Augusti 2018	Augusti 2017	Bokslut 2017
Anläggningstillgångar		1 526 000	1 537 391
Omsättningstillgångar		7 621	9 145
Tillgångar	0	1 533 621	1 546 536
Ingående eget kapital		166 065	166 065
Periodens/årets resultat		18 985	8 824
Eget kapital	0	185 050	174 889
Avsättningar		17 758	20 330
Långfristiga skulder		1 283 999	1 301 000
Kortfristiga skulder		46 814	50 317
Skulder	0	1 330 813	1 351 317
Eget kapital, avsättningar och skulder	0	1 533 621	1 546 536

Verksamhetsbeskrivning

AB Vänersborgsbostäder startade sin operativa verksamhet 1995, från att tidigare bedrivits i stiftelseform sedan 1947.

Bolaget har på bolagsstämman den 7 maj 2014 fått nya ägardirektiv och beslutat om ny bolagsordning. I bolagsordningen anges numera tydligt att bolaget skall drivas enligt affärsmässiga principer vilket är i linje med Lag (2010:879) om allmännyttiga kommunala bostadsaktiebolag. Bolaget skall bland annat långsiktigt eftersträva en soliditet på 20 % och eftersträva en avkastning på 4 % av eget kapital.

I början av 2018 förvärvades 4 fastigheter i kv. Penséen i centrala Vänersborg. Bolagets plan för fastigheterna är att både riva och renovera vissa byggnader samt att möjliggöra ytterligare byggnation på fastigheterna. Renoveringsarbetet samt arbetet med att

ändra detaljplanen har påbörjats. Byggnationen på Holmängs Hage startade i mars 2018. Vårt kvarter Hässjan 2 kommer rymma 118 lägenheter med en första inflytt i oktober 2019. Åt Vänersborgs kommun bygger vi sk. särskilt boende på Niklasbergsvägen 1, vilket är sista etappen på Niklasbergsområdet. Inflyttning är beräknad till våren 2019. Avvecklingen av servicehus innebär att bolaget från och med årsskiftet tar över Pionen. Omställning och ombyggnation pågår under 2018. Verksamhet i kommunal regi kommer finnas kvar i bottenvåningen. Lägenheterna kommer att hyras ut som vanliga lägenheter till målgruppen +60.

Utfall augusti

Det redovisade resultatet hittills under året ligger väl i linje med bolagets budget. Underhållskostnader är inte

jämnt fördelade över året utan ligger tyngre under hösten men trots detta beräknas helårsresultatet bli något bättre än budget.

Jämfört med motsvarande period föregående år har bolaget ökat sina hyresintäkter med ca 11 mkr medan fastighetskostnader ökat med ca 13 mkr. Trots ökad belåning har bolagets räntekostnader sjunkit med ca 5 mkr beroende på lägre snittränta i låneportföljen.

Under första halvåret har det varit en mycket god efterfrågan på lägenheter i samtliga våra kvarter. Det saknades intäkter från 21 lägenheter per den 17 augusti 2018. Motsvarande siffra 2017 var 3st. Ökningen beror bland annat på att lägenheterna i kv. Kastanjen renoveras i samband med konvertering till trygghetsboende samt en omfattande renovering av lägenheterna i kv. Penséen som vi förvärvade i början på året. Fram till 2018-08-31 skedde 206 (209) avflyttningar vilket ger en omflyttningsfrekvens på 7,2% (7,3%)

Prognos 2018

Bolagets resultat förväntas bli något bättre än budgeterat. Det är många små positiva avvikelser som sammantaget gör att helårsprognosen visar ett något högre resultat än budget.

Jämfört med 2017 har bolaget både byggt och förvärvat nya fastigheter vilket har gjort att både hyresintäkter och fastighetskostnader ökar. Kostnaden för underhåll är högre medan räntekostnaden förväntas bli lägre. Totalt sett blir årets resultat i paritet med förra årets.

Investeringar

Årets investeringar uppgår hittills till 158 mkr, där de största projekten är nybyggnation på Holmängs Hage 41 mkr och om- och tillbyggnad av Niklasbergsvägen 1 för socialförvaltningens räkning 71 mkr. Bolaget har även förvärvat kvarteret Penséen för 16 mkr.

Totala investeringar för 2018 beräknas uppgå till 248 mkr jämfört med budgeterade investeringar på 259 mkr. Skillnaden beror framförallt på att byggstarten på Holmängs Hage blev försenad pga. överklagande.

Fastighets AB Vänersborg

Ordförande: Marie Dahlin (S)

Vice ordförande: Tor Wendel (M)

VD: Bengt-Åke Andersson

Resultaträkning, tkr	Boksluts- prognos	Budget 2018	Budget- differens	Bokslut 2017	Augusti 2018	Augusti 2017
Verksamhetens intäkter	6 803	6 803	0	6 118	4 118	4 061
Verksamhetens kostnader	-1 416	-1 416	0	-1 472	-758	-1 089
Avskrivningar	-1 821	-1 821	0	-1 746	-1 214	-1 143
Verksamhetens nettoresultat	3 566	3 566	0	2 900	2 146	1 830
Finansnetto	-215	-215	0	-165	-162	-123
Resultat före extraordinära poster	3 351	3 351	0	2 735	1 984	1 707
Dispositioner och skatt	-1 106	-1 106	0	-1 229	0	0
Periodens/Årets resultat	2 245	2 245	0	1 506	1 984	1 707

Balansräkning, tkr	Augusti 2018	Augusti 2017	Bokslut 2017
Anläggningstillgångar	57 143	31 441	44 741
Omsättningstillgångar	5 554	19 254	23 304
Tillgångar	62 697	50 695	68 045
Ingående eget kapital	23 842	33 040	22 337
Periodens/årets resultat	1 984	1 707	1 505
Eget kapital	25 826	34 747	23 842
Avsättningar	5 299	4 558	5 299
Långfristiga skulder	27 210	2 210	27 210
Kortfristiga skulder	4 362	9 180	11 693
Skulder	31 572	11 390	38 903
Eget kapital, avsättningar och skulder	62 697	50 695	68 045

Verksamhetsbeskrivning

År 1963 förvärvade dåvarande Vänersborgs stad samtliga aktier i Vallmon 4 i Vänersborg AB. Bolaget ändrade namn 1987 till Fastighets AB Vänersborg. Bolaget har till uppgift att uppföra byggnader, förvalta fast och lös egendom och utöva därmed förenlig verksamhet. Ny bolagsordning och ägardirektiv togs av Vänersborgs kommun år 2014

Bolaget äger i dagsläget fem fastigheter (inräknat nya tomten i Vargön).

Utfall augusti

Bolagets resultat uppgick per aug till 1.984 Tkr. Prognosen för helåret är ca 2.300 Tkr. De likvida medel uppgick per aug till 5.327 Tkr jämfört med 22.792 Tkr i bokslut 2017. Förändringen beror på företagets investeringar i bl.a Wargön Innovation och på Ingenjören7,8.

Investeringar och framtid

På fastigheten Ingenjören har nytt värmesystem installerats baserat på bergvärmepump. Även rivning av enplansbyggnad har färdigställts. För fastigheten Kordan planeras utbyte av uttjanta mastbelysningar samt underhållsrenovering av toaletter samt mötesrum. För Bruket 7 har slutbesiktning utförts av hela entreprenaden. Invi gning av Wargön Innovations test och demoanläggning genomfördes onsdagen den 15 augusti 2018.

Det finns beredskap för fastighetsförvärv eller försäljning om det på näringspolitiska grunder är till gagn för kommunen.

Kunskapsförbundet Väst

Ordförande: Maud Bengtsson (S)
 Vice ordförande: Kenneth Borgmalm (S)
 2:e vice ordförande: Sofia Lindholm (C)
 Förbundsdirektör: Johan Olofson

Resultaträkning, tkr	Boksluts- prognos	Budget 2018	Budget- differens	Bokslut 2017	Augusti 2018	Augusti 2017
Verksamhetens intäkter	664 695	656 417	8 278	632 944	442 636	417 558
Verksamhetens kostnader	-662 196	-650 893	-11 303	-622 208	-430 284	-401 289
Avskrivningar	-3 994	-5 304	1 310	-7 467	-2 574	-4 908
Verksamhetens nettoresultat	-1 495	220	-1 715	3 269	9 778	11 361
Finansnetto	-400	-220	-180	-164	-252	-139
Resultat före extraordinära poster	-1 895	0	-1 895	3 105	9 526	11 222
Dispositioner och skatt	0	0	0	0	0	0
Periodens/Årets resultat	-1 895	0	-1 895	3 105	9 526	11 222

Balansräkning, tkr	Augusti 2018	Augusti 2017	Bokslut 2017
Anläggningstillgångar	20 244	18 474	19 676
Omsättningstillgångar	170 832	138 095	188 148
Tillgångar	191 076	156 569	207 824
Ingående eget kapital	10 176	7 072	7 072
Periodens/årets resultat	9 526	11 222	3 105
Eget kapital	19 702	18 294	10 176
Avsättningar	15 745	9 387	11 188
Långfristiga skulder	0	0	0
Kortfristiga skulder	155 629	128 888	186 460
Skulder	155 629	128 888	186 460
Eget kapital, avsättningar och skulder	191 076	156 569	207 824

Verksamhetsbeskrivning

Kunskapsförbundet ansvarar för Birger Sjöbergsgymnasiet, Magnus Åbergsgymnasiet, Nils Ericsonsgymnasiet samt vuxenutbildningen i Vänersborg och Trollhättan. Med 2 900 elever på gymnasiet och drygt 2 300 heltidsplatser inom vuxenutbildningen är vi en av Västsveriges största utbildningsproducenter. Cirka 700 personer är anställda i förbundet och ytterst ansvarig är en politisk direktion med 14 ledamöter och 14 ersättare från medlemskommunerna.

Gymnasieskolorna omfattar 16 nationella program och några program finns i både Trollhättan och Vänersborg. Gymnasiesärskolan finns på Magnus Åbergsgymnasiet.

Inom gymnasiet har antalet nyanlända elever från andra länder ökat under flera år, både i Trollhättan och i Vänersborg och det ställer stora krav på skollledning, administration, elevhälsa och lärare.

Vuxenutbildningen finns i Vänerparken i Vänersborg och på Nils Ericsonsskolan i Trollhättan. Vuxenutbildningens skolformer:

- Grundläggande vuxenutbildning (Gruv)
- Gymnasial vuxenutbildning (Gy)
- Utbildning i svenska för invandrare (Sfi)
- Särskild utbildning för vuxna

Utöver detta bedriver vuxenutbildningen uppdragsutbildningar och utbildningar som beviljats statsbidrag, såsom yrkesutbildningar för vuxna, yrkeshögskoleutbildningar (YH) och lärlingsutbildningar.

Årets verksamhet

Kunskapsförbundets vision är den övergripande ledstjärnan och anger färdriktningen och ambitionsnivån för hela organisationen.

”En drömfabrik där alla växer och känner framtidslust.”

För att nå dit arbetar förbundet med tre mål:

1 Alla elever ska nå alla mål

Eleverna ska nå de nationella målen för utbildningen i större utsträckning och i högre grad. Skillnaderna i måluppfyllelse mellan Kunskapsförbundets utbildningar, skolhus och elevgrupper ska minska.

Resultaten från 2018 års Elevenkät, den fjärde i förbundets historia, visar att en majoritet av de kunskapsförbundselever som besvarat enkäten trivs bra och anser att Kunskapsförbundet bjuder dem goda förutsättningar att lyckas med sina studier. Eleverna på vuxenutbildningen är, liksom tidigare år, generellt sett mer positiva i sina svar än vad gymnasieeleverna är, dock ger båda grupperna utbildningen höga betyg totalt sett.

Varje sommar bearbetas en mängd data av Kunskapsförbundets kvalitetscontroller, främst handlar det om betygs- och examensuppgifter från det avslutade ”läsåret”. Statistiken som sedan presenteras under hösten antas indikera förbättring eller försämring i relation till de mål som rör elevers kunskapsresultat. Analysarbetet pågår fortfarande men av det som hittills synliggjorts förväntas en del positiva resultat, jämfört med 2017, presenteras vid årets slut. Gymnasieelevernas genomsnittliga betygspoäng är den samma som 2017 (13,6) men examensandelarna flera procentenheter förbättrade, från 78,6% 2017 till 83,7% 2018. Det är främst yrkesprogrammets examensandelar som ökat. Sammantaget tycks dessutom likvärdigheten, utifrån flera olika mått på vuxenutbildningen och gymnasieutbildningen, ha förbättrats under 2018. Skillnaderna i resultat mellan utbildningar, skolhus och elevgrupper är i flera fall mindre än tidigare.

2 En attraktiv utbildningsaktör

Kunskapsförbundet ska bygga ett starkt varumärke och vara det självklara valet för gymnasie- och vuxenutbildning i Trollhättan och Vänersborg.

Under 2018 fortsätter Kunskapsförbundet att aktivt arbeta för att fler elever väljer våra gymnasieutbildningar. Andelen sökande till våra gymnasieskolor har legat runt 70 procent av marknaden under de sista åren. Utifrån siffrorna från antagningskansliet verkar antalet förstahandssökande i år bli något större jämfört med tidigare.

Våra utbildningar och kurser inom vuxenutbildningen är attraktiva. Antalet kommuninvånare som vill studera på vuxenutbildningen är många och de erbjudna platserna räcker inte till. Exempelvis är vård och omsorg ett område där det finns en positiv arbetsmarknad men inte tillräckligt med utbildningsplatser. Även befintliga och nya YH-utbildningar är attraktiva med många sökanden till varje plats.

Ett särskilt fokus läggs också på att stärka arbetsgivarvarumärket för att behålla personal och attrahera nya medarbetare i en mycket konkurrensutsatt bransch. Intresset för att söka våra tjänster är ett mått på hur attraktiva vi är som arbetsgivare och under 2018 har vi hittills haft ett gott sökandeunderlag på de flesta tjänster. Beroende på typ av tjänst har det varit mellan 12 och 20 sökande per tjänst vilket är fler än tidigare år.

3 En effektiv organisation

Kunskapsförbundets resurser ska användas så effektivt som möjligt för att bidra till att fylla förbundets syfte och nå det övergripande målet att alla elever ska nå alla mål.

Kunskapsförbundet har under flera år haft en tuff ekonomisk situation och för att komma till rätta med den på lång sikt har olika typer av förändringar initierats.

Direktionen har under flera år beslutat om förändringar i programutbudet och tio av gymnasiets nationella program finns nu enbart på en ort.

Två av våra gymnasieskolor, Birger Sjöbergsgymnasiet och Nils Ericsonsgymnasiet, har under de senaste åren byggts om för att få mer flexibla och attraktiva lokaler. Under våren påbörjades en översyn av Magnus Åbergsgymnasiet.

Kunskapsförbundets verksamhet i Vänerparken har utökats markant under 2017/2018. Detta beror dels på utökningen av YH-utbildningarna och dels på att flera vuxenutbildningar har flyttat från Nils Ericsonskolan till Vänerparken då antalet elever ökar på gymnasieskolan. Lokalerna har renoverats och anpassats i syfte att skapa bra undervisningslokaler och goda arbetsplatser för elever och personal.

För att kunna bevara möjligheterna till god lärandekvalitet har omstruktureringsarbetet pågått i flera år och under de senaste två åren har det ekonomiska resultatet varit positivt men arbetet med att strukturera om fortsätter.

Utfall augusti och prognos

Resultatet för augusti visar ett överskott på 9 525 tkr. En del kostnaderna är inte jämt fördelade över året som till exempel skolmat och skolskjuts. Årets löneökningar gäller för april-december och det innebär att kostnaderna blir högre under hösten jämfört med våren. Kostnaderna för läromedel är normalt lägre under våren och beräknas öka under hösten i samband med läsårsstart.

Årets prognos beräknas till ett underskott på 1 895 tkr. Det är gymnasiet och stöd och service som redovisar underskott. Under våren har gymnasiets personalkostnader varit högre än budget och inom stöd och service ökar kostnaderna för elever som väljer att studera på andra skolor än Kunskapsförbundet.

Hunnebergs Kungajakt- och Viltmuseum AB

Ordförande: Theresia Andersson (S)

Vice ordförande: Henrik Harlitz (M)

VD: Monica Alfsdotter

Resultaträkning, tkr	Boksluts- prognos	Budget 2018	Budget- differens	Bokslut 2017	Augusti 2018	Augusti 2017
Verksamhetens intäkter	4 754	4 709	45	4 991	3 166	3 048
Verksamhetens kostnader	-4 665	-4 675	10	-4 950	-2 837	-2 875
Avskrivningar	-34	-34	0	-32	-21	-21
Verksamhetens nettoresultat	55	0	55	9	308	152
Finansnetto	0	0	0	-1	0	-1
Resultat före extraordinära poster	55	0	55	8	308	151
Dispositioner och skatt	0	0	0	-41	0	0
Periodens/Årets resultat	55	0	55	-33	308	151

Balansräkning, tkr	Augusti 2018	Augusti 2017	Bokslut 2017
Anläggningstillgångar	55	87	77
Omsättningstillgångar	2 555	2 335	2 159
Tillgångar	2 610	2 422	2 236
Ingående eget kapital	1 055	1 088	1 088
Periodens/årets resultat	308	131	-33
Eget kapital	1 363	1 219	1 055
Avsättningar	200	216	200
Långfristiga skulder	0	0	0
Kortfristiga skulder	992	987	980
Skulder	992	987	980
Eget kapital, avsättningar och skulder	2 555	2 422	2 236

Verksamhetsbeskrivning

Bolagets primära uppgift består i att driva verksamheten på Kungajaktmuseet Älgens Berg, Hunneberg. Bolaget skall bedriva musei-, friluft- och turistverksamhet. Verksamheten syftar i första hand till att höja den turistiska attraktionskraften i regionen samt öka omsättningen i besöksnäringen. Förutom bolagets primära uppgift – att driva verksamheten på Kungajaktmuseet Älgens Berg - produceras inom bolagets verksamhet årligen ett antal större evenemang, kundpassage aktiviteter och arrangemang samt guide naturupplevelser.

Museet utgör idag en knutpunkt för de verksamheter som bedrivs på och kring bergen och verkar som ett utvecklings- och informationscenter för destination Ekopark Halle- Hunneberg.

Utfall augusti

Man kan under perioden notera att rörelsens intäkter är något högre än under samma tidsperiod föregående år. Ökningen beror främst på att det skett en retroaktiv fakturering under övriga intäkter (hyresintäkt). Intäkt vid entré och butik har minskat något under perioden. Bolagets externa kostnader är marginellt lägre än under samma period 2017. Noterbart är att museets netointäkt per besök enligt statistik 2017-2018 har ökat från 45 till 50 kr per besök. Utfallet av erhållet ägarbidrag i jämförelse med budget har utfallit med negativt resultat. Detta har gett som konsekvens att den av styrelsen fastlagda plan på strategiskt utvecklingsarbete "Vision 2017-2021" har tvingats skjutas på framtiden och pågående utvecklingsarbete har avbrutits.

Prognos 2017

2018 års resultat beräknas utfalla med ett positivt resultat.

Statistik

Under perioden minskade antalet besökare något jämfört med samma period föregående år.

Sommarens värmebölja har inverkat negativt på museets besöksstatistik. Under perioden har antal gäster från närområdet samt gäster från Centraleuropa varit likvärdigt med tidigare år. Det stora tappet kan ses bland besökare från övriga Sverige samt Danmark och Norge.

Vattenpalatset Vänerparken AB

Ordförande: Tomas Öhberg
 Vice ordförande: Orvar Carlsson
 Ledamot: Madelaine Karlsson
 VD: Carina Svensson

Resultaträkning, tkr	Boksluts- prognos	Budget 2018	Budget- differens	Bokslut 2017	Augusti 2018	Augusti 2017
Verksamhetens intäkter	16 440	16 771	-331	16 399	10 466	10 997
Verksamhetens kostnader	-16 520	-16 533	13	-16 014	-10 564	-10 393
Avskrivningar	0	-214	214	-214	-107	-107
Verksamhetens nettoresultat	-80	24	-104	170	-205	497
Finansnetto	0	0	0	0	0	0
Resultat före extraordinära poster	-80	24	-104	170	-205	497
Dispositioner och skatt	-20	-24	4	-102	0	0
Periodens/Årets resultat	-100	0	-100	68	-205	497

Balansräkning, tkr	Augusti 2018	Augusti 2017	Bokslut 2017
Anläggningstillgångar	1 501	1 716	1 609
Omsättningstillgångar	8 185	8 330	10 330
Tillgångar	9 686	10 046	11 939
Ingående eget kapital	8 215	8 147	8 147
Periodens/årets resultat	0	497	68
Eget kapital	8 010	8 644	8 215
Avsättningar	278	217	278
Långfristiga skulder	0	0	0
Kortfristiga skulder	1 398	1 185	3 445
Skulder	1 398	1 185	3 445
Eget kapital, avsättningar och skulder	9 686	10 046	11 938

Utfall augusti

Året inleddes sämre än år 2017 och t.o.m. augusti månad 2018 hade antalet besökare minskat med ca 11500 bad. Flest antal besökare har minskat under perioden maj-augusti då det varit en mycket torr och solig sommar. Efter augusti månads utgång är intäkterna ca 530 tkr mer än 2017.

Bolagets kostnader t.o.m. augusti månad är ca 171 tkr högre än 2017. Detta beror på ökade kostnader för el, värme och VA samt renovering av barnlandskap. Bolagets likvida medel uppgick per augusti 2018 till ca 6 277 tkr.

Resultatet av bolagets verksamhet samt ställning vid periodens utgång, framgår av ovanstående resultat- och balansräkning.

Prognos 2018

Bolaget beräknar att göra förlust under året på grund av den fina sommaren.

Nätaktiebolaget Biogas Brålanda

Ordförande: Lars-Göran Ljunggren (S)

Vice ordförande: Gunnar Bäckman (KD)

VD: Ingmar Johansson

Resultaträkning, tkr	Boksluts- prognos	Budget 2018	Budget- differens	Bokslut 2017	Augusti 2018	Augusti 2017
Verksamhetens intäkter	415	415	0	424	277	283
Verksamhetens kostnader	-117	-117	0	-98	-70	-60
Avskrivningar	-214	-214	0	-214	-143	-143
Verksamhetens nettoresultat	84	84	0	112	64	80
Finansnetto	-34	-34	0	-153	-21	-143
Resultat före extraordinära poster	50	50	0	-42	43	-62
Dispositioner och skatt	0	0	0	0		0
Periodens/Årets resultat	50	50	0	-42	43	-62

Balansräkning, tkr	Augusti 2018	Augusti 2017	Bokslut 2017
Anläggningstillgångar	5 978	6 192	6 120
Omsättningstillgångar	546	508	435
Tillgångar	6 524	6 701	6 555
Ingående eget kapital	2 555	2 596	2 596
Periodens/årets resultat	43	-61	-42
Eget kapital	2 598	2 535	2 555
Avsättningar	0	0	0
Långfristiga skulder	3 841	4 058	3 949
Kortfristiga skulder	85	108	51
Skulder	3 926	4 166	4 000
Eget kapital, avsättningar och skulder	6 524	6 701	6 555

Verksamhetsbeskrivning

Bolaget bildades 2009-03-04 och ägs av Vänersborgs kommun 73 procent, Melleruds kommun 18 procent och Biogas Brålanda AB 9 procent.

Bolagets verksamhet består av att bygga, äga och förvalta gasledningsnät för biogas inom Vänersborgs och Melleruds kommuner med syfte att säkerställa tillgången på biogas för Vänersborgs och Melleruds kommuners egna fordon och kommunernas invånare.

Utfall augusti

Bolagets resultat per augusti är 43 tkr.

Under 2018 har ingen ytterligare utbyggnad av gasledningar gjorts. Det innebär att det varit ett lugnt år ur ett verksamhetsperspektiv.

Prognos 2018

I dagsläget är det inga konkreta planer på ytterligare utbyggnad av ledningsnätet. Det prognostiserade resultatet är 50 tkr.

Norra Älvsborgs Räddningstjänst

Ordförande: Monica Hansson (S)

Vice ordförande: Kjell Nilsson (S)

Förbundschef: Hans Därnemyr

Resultaträkning, tkr	Boksluts- prognos	Budget 2018	Budget- differens	Bokslut 2017	Augusti 2018	Augusti 2017
Verksamhetens intäkter	101 317	95 352	5 965	91 729	68 667	58 817
Verksamhetens kostnader	-95 331	-88 556	-6 775	-84 622	-66 914	-56 003
Avskrivningar	-5 976	-6 703	727	-6 124	-3 984	-4 112
Verksamhetens nettoresultat	10	93	-83	983	-2 231	-1 298
Finansnetto	-10	-92	82	-96	-6	-74
Resultat före extraordinära poster	0	1	-1	887	-2 237	-1 372
Dispositioner och skatt	0	0	0	0	0	0
Periodens/Årets resultat	0	1	-1	887	-2 237	-1 372

Balansräkning, tkr	Augusti 2018	Augusti 2017	Bokslut 2017
Anläggningstillgångar	64 901	67 706	66 173
Omsättningstillgångar	24 579	20 537	23 231
Tillgångar	89 480	88 243	89 404
Ingående eget kapital	23 714	21 624	22 713
Periodens/årets resultat	-2 237	-1 371	1 001
Eget kapital	21 477	20 253	23 714
Avsättningar	51 478	49 220	48 732
Långfristiga skulder	1 500	1 620	1 500
Kortfristiga skulder	15 025	17 150	15 458
Skulder	16 525	18 770	16 958
Eget kapital, avsättningar och skulder	89 480	88 243	89 404

Verksamhetsbeskrivning

Verksamheten i förbundet har under året planerats utifrån Handlingsprogram 2016-2018 som styrande dokument. De många skogsbränderna som har kännetecknat sommaren har tagit stora resurser i anspråk både avseende materiel och personal, vilket speglas i både ekonomiskt resultat och i andra åtaganden, exempelvis har investeringar inte startats enligt plan.

Den enskilt mest resurskrävande insatsen skedde mellan den 13-21 juli i Åntorp, Färgelanda kommun. Denna insats krävde 1 679 mantimmar varav 529 bestod i hjälp från annan räddningstjänst. Även branden den 24-27 juli, vid Lysvattnet Färgelanda kommun, tog stora resurser i anspråk. Denna brand är unik på så sätt att 2 st. italienska vattenbombflygplan och 2 st. helikoptrar från Tyskland bistod vid släckningsarbetet.

Sommaren innebar även händelser i form av social oro på vissa platser i landet, så också inom förbundsområdet. Noterbart är att vid 131 tillfällen, under perioden 2018-01-01 – 2018-08-21, har räddnings-styrkorna släckt 162 st. fordon. En stor del av dessa fordonsbränder är eller förmodas vara anlagda.

Statistik perioden

Totalt har förbundet under året agerat på 89 st. (33*) "Brand i skog eller mark". Dessa insatser har omfattat totalt ca 273 000 m² avbränd skog eller markyta. Inom förbundet har personalinsatsen för dessa bränder tagit ca 3 100 mantimmar (664*) i anspråk varav ca 590 mantimmar utgör hjälp från annan räddningstjänst. Förbundet har även bistått annan räddningstjänst med ca 920 mantimmar.

* = jmf. Period 2017

Utfall augusti

Förbundet redovisar under perioden ett resultat om -2 237 tkr (-1 372 tkr). Resultatet, exkl. sotningsenheten, uppgår till -1 982 tkr (-887 tkr). Sotningsenheten redovisar ett resultat på -257 tkr (-485 tkr). Soliditeten uppgår till 24,00 % (24,13%).

Siffror inom parentes = jmf period 2017

Prognos 2018

Prognosen för tertial 1 visade på ett plusresultat på ca 100 tkr om inget oförutsett inträffade och om investeringar skedde enligt plan. Det oförutsedda hände, sommarens många skogsbränder, vilket ligger till grund för minusresultatet på ca 2 000 tkr. NÄRF:s resultat i perioden skall dock justeras avseende kostnader för skogsbränderna. Sammanställningar av desamma är pågående, en första prognos visar på ca 530 tkr avseende personal, exklusive fordon och material, för bränder som avser hjälp till annan räddningstjänst. Skogsbranden som avser Åntorp Färgelanda (egen kommun) kommer att ersättas av MSB. Med den information som finns färdigställd idag pekar ändå allt på att NÄRF kommer att avsluta året med ett nollresultat.

Investeringar

Sommarens extrema skogsbränder har även tagit tid från personal som är verksam inom investeringar. Effekten har blivit att NÄRF ligger efter i investeringsplanen, vilket innebär att vi förmodligen inte hinner införskaffa de planerade investeringarna, för året, fullt ut.

Avskrivningar ligger ca 460 tkr under budget för perioden. Den största avvikelser beror på att NÄRF inte har lyckats genomföra inköp av en brandbil, basbil 4. Kostnaden för ett sådant fordon är ca 4 000 tkr med en avskrivningstid på 10 år, alltså ca 400 tkr om året i drift. En ny upphandling är planerad att genomföras

under hösten 2018 då även beställning av fordon planeras.

Investeringar planerade under 2018

Summor redovisas i tkr

Benämning	Totalt	Perioden	Budget - utfall
Teknik	965	373	592
Fastigheter	725	0	725
Fordon	6 260	-10	6 270
Friskvård	100	0	100
Ledningscentral	650	167	483
IT-stöd	1 250	537	713
Summa:	9 950	1 067	8 883

Fyrstads Flygplats AB

Ordförande: Paul Åkerlund

Vice ordförande: Marie Dahlin

VD/Verksamhetsansvarig: Anna Råhnägen

Resultaträkning, tkr	Boksluts- prognos	Budget 2018	Budget- differens	Bokslut 2017	Augusti 2018	Augusti 2017
Verksamhetens intäkter	22 980	21 715	1 265	22 095	15 176	13 881
Verksamhetens kostnader	-20 325	-19 343	-982	-19 249	-13 498	-12 170
Avskrivningar	-2 250	-2 172	-78	-2 138	-1 466	-1 525
Verksamhetens nettoresultat	405	200	205	708	212	186
Finansnetto	-55	-200	145	-37	-33	-25
Resultat före extraordinära poster	350	0	350	671	179	161
Dispositioner och skatt	0	0	0	97	0	0
Periodens/Årets resultat	350	0	350	768	179	161

Balansräkning, tkr	Augusti 2018	Augusti 2017	Bokslut 2017
Anläggningstillgångar	22 933	21 491	23 342
Omsättningstillgångar	5 432	3 041	3 498
Tillgångar	28 365	24 532	26 840
Ingående eget kapital	12 394	11 776	11 776
Periodens/årets resultat	179	161	768
Eget kapital	12 573	11 937	12 544
Avsättningar	2 736	2 670	2 467
Långfristiga skulder	5 875	0	0
Kortfristiga skulder	7 181	9 925	11 829
Skulder	13 056	9 925	11 829
Eget kapital, avsättningar och skulder	28 365	24 532	26 840

Verksamhetsbeskrivning

Fyrstads Flygplats AB har till uppgift att driva flygplats i Fyrstadsregionen och att verka för flygets utveckling. Bolaget ägs av kommunerna Trollhättan med aktieandel 49%, Vänersborg med 34%, Uddevalla med 16% och Lysekil med 1%.

Utfall augusti

Av delårsbokslutet per den 31 augusti 2018 framgår att verksamheten så här långt visar ett överskott om ca 180 tkr (förra året ca 160 tkr).

På flygtrafik till Stockholm kan noteras att 26 918 passagerare (22 868 under samma period 2018) reste under inledningen av året, vilket motsvarar en ökning om 18 %. Också totala antalet passagerare ökar,

27 421 st (23 468 föregående år) har hittills rest till och från flygplatsen. Ökningen beror på att kapacitet och regularitet varit tillfredsställande.

Linjefart till Bromma förekommer med 21 avgångar per vecka med flygplantypen Fokker50 som har 50 platser. Ca 525 landningar med linjetrafik har gjorts under perioden, något fler än föregående år.

Denna sommar har flygbolaget valt att göra uppehåll i linjetrafiken i fem veckor. Flygplatsen har dock sommartid utnyttjas av samhällsnyttigt flyg i större utsträckning än vanligt. Under hösten finns återigen chartertrafik till Kroatien.

Intäkterna på Stockholmstrafiken följer planerad utveckling.

Ersättningsystemet för säkerhetskontroll har medgett en ökad ersättning för OH-kostnader för åren 2014 och 2015. Intäkten ligger därför 300 tkr över budget per 31 augusti. CNS ersättningen ligger i nivå med budget.

För 2018 har Västra Götalandsregionen beslutat om ett regionalt driftbidrag om 3 500 tkr. Verksamhetsanslag från ägarkommunerna uppgår till 4 200 tkr för hela året.

Under perioden har större reparationer gjorts på anläggningarna för flygradio och banbelysning. Uppgradering av radarpresentationsutrustning är gjord för ca 150 tkr. Staketarbetena är avslutade och betalade.

Investeringar

Under perioden har investeringarna uppgått till 2 375 tkr. I summan ingår projektering och upphandlingsunderlag för Terminalbyggnadens ombyggnation vilken kommer att genomföras under senare delen av året.

Sen utbetalning av årets driftbidrag från Västra Götalandsregionen belastar likviditeten per den 31 augusti. Vid tidpunkten utnyttjas 5 875 tkr av beviljad kreditram om 14 000 tkr.

Flygplatsen har ansökt om en utökning av medfinansieringen för ytterligare investeringar enligt verksamhetsplan.

Sammanfattningsvis görs bedömningen att resultatet mot årsslut kommer att ligga något över budget.

2018-09-24

§ 104

Förslag till korrigering av samhällsbyggnadsnämndens driftram 2018 avseende gatuenheten och fastighetsenheten

KS 2018/200

Beslut

Kommunfullmäktige beslutar att överföra 5 000 tkr från samhällsbyggnadsnämnden, anslagsbindningsnivå fastighet, till kommunstyrelsens förfogandeanslag, i budget 2018.

Sammanfattning av ärendet

Samhällsbyggnadsnämnden föreslår att 5 000 tkr flyttas från anslagsbindningsnivån fastighetsenheten till anslagsbindningsnivån nämnd/administration/gatuenheten/tekniska. Nämnden redovisar följande bakgrundsbeskrivning: Efter årets vinter har ovanligt mycket tjälskador uppstått. Många växlingar mellan plus och minusgrader har bidragit till att förvärpa skadorna. Diken” och ”gropar” har uppstått i vägnätet på ställen där sådant normalt inte skall finnas. Inom fastighetsenheten prognostiseras försäljningen av mark/tomter överstiga budgeterat värde vilket ger en möjlighet till korrigering av budgeten inom befintlig ram.

Beslutsunderlag

Kommunstyrelseförvaltningens tjänsteskrivelse 2018-08-27

Samhällsbyggnadsnämndens beslut 2018-05-17 § 53

Ordförandes sign	Justerandes sign	Justerandes sign	Utdragsbestyrkande
------------------	------------------	------------------	--------------------

2018-08-27

Dnr: KS 2018/200

Handläggare

Ewa Lundqvist
ewa.lundqvist@vanersborg.se
0521-72 11 55

Mottagare

Kommunstyrelsen

Angående korrigerig av Samhällsbyggnadsnämndens driftram 2018 avseende gatuenheten och fastighetsenheten.

Förslag till beslut

Kommunfullmäktige beslutar att överföra 5 000 tkr från Samhällsbyggnadsnämnden, anslagsbindningsnivå fastighet, till Kommunstyrelsens förfogandeanslag, i budget 2018.

Sammanfattning av ärendet

Samhällsbyggnadsnämnden föreslår att 5 000 tkr flyttas från anslagsbindningsnivån fastighetsenheten till anslagsbindningsnivån nämnd/administration/gatuenheten/tekniska. Nämnden redovisar följande bakgrundsbeskrivning: Efter årets vinter har ovanligt mycket tjälskador uppstått. Många växlingar mellan plus och minusgrader har bidragit till att förvärra skadorna. Diken och ”gropar” har uppstått i vägnätet på ställen där sådant normalt inte skall finnas. Inom fastighetsenheten prognostiseras försäljningen av mark/tomter överstiga budgeterat värde vilket ger en möjlighet till korrigerig av budgeten inom befintlig ram.

Beredning

Efter avstämning med Kommunstyrelsens presidium görs följande bedömning: Kommunstyrelseförvaltningen har stor förståelse för det behov av utökat vägunderhåll som redovisas av Samhällsbyggnadsnämnden, men konstaterar att mot bakgrund av kommunens ekonomiska läge så behöver en mer övergripande bedömning av frågan göras. Mot bakgrund av det prognostiserade underskott som redovisats av Socialnämnden i kommunens delårsrapport per april 2018, föreslås därför att Samhällsbyggnadsnämndens överskott på 5 000 tkr avseende mark/tomtförsäljning istället överförs till Kommunstyrelsens förfogandeanslag.

Underlag

Samhällsbyggnadsnämndens beslut 2018-05-17 § 53

Thomas Sannemalm
Ekonomichef

Ewa Lundqvist
Budgetekonom

Sändlista

Samhällsbyggnadsnämnden
Kommunstyrelseförvaltningens ekonomikontor

§ 53

Förslag till korrigering av samhällsbyggnadsnämndens driftram 2018 avseende gatuenheten och fastigheten

SBN 2018/7

Beslut

Samhällsbyggnadsnämnden föreslår kommunstyrelsen besluta att till anslagsbindningsnivån nämnd/administration/gatuenheten/tekniska flyttas 5,0 mkr från anslagsbindningsnivån fastighetsenheten.

Sammanfattning av ärendet

Ärendet avser utökat vägunderhåll under 2018

Fördjupad beskrivning av ärendet

Efter årets vinter har ovanligt mycket tjälskador uppstått. Många växlingar mellan plus och minusgrader har bidragit till att förvärpa skadorna. Diken” och ”gropar” har uppstått i vägnätet på ställen där sådant normalt inte skall finnas. Inom fastighetsenheten prognostiseras försäljningen av mark/tomter överstiga budgeterat värde vilket ger en möjlighet till korrigering av budgeten inom befintlig ram.

Beredning

Ärendet är berett inom samhällsbyggnads ledningsgrupp.

Prognos över försäljning avseende mark/tomter. Konstaterande av uppkomna vägskador

Beslutsunderlag

Samhällsbyggnadsförvaltningens tjänsteskrivelse daterad 2018-04-25

Sändlista

Kommunstyrelsen
Ekonom

Ordförandes sign	Justerandes sign	Justerandes sign	Utdragsbestyrkande
------------------	------------------	------------------	--------------------

2018-05-21

Dnr: SBN 2018/7

Handläggare

Lars Bengtsson
lars.bengtsson@vanersborg.se
0521-72 12 59

Mottagare

Samhällsbyggnadsnämnden

Förslag till korrigering av samhällsbyggnadsnämndens driftram 2018 avseende gatuenheten och fastighetsenheten

Förslag till beslut

Samhällsbyggnadsnämnden beslutar att föreslå kommunstyrelsen besluta:

Att till anslagsbindningsnivån nämnd/administration/gatuenheten/tekniska flyttas 5,0 mkr från anslagsbindningsnivån fastighetsenheten

Sammanfattning av ärendet

Ärendet avser utökat vägunderhåll under 2018

Fördjupad beskrivning av ärendet

Efter årets vinter har ovanligt mycket tjälskador uppstått. Många växlingar mellan plus och minusgrader har bidragit till att förvärra skadorna. Diken” och ”gropar” har uppstått i vägnätet på ställen där sådant normalt inte skall finnas. Inom fastighetsenheten prognostiseras försäljningen av mark/tomter överstiga budgeterat värde vilket ger en möjlighet till korrigering av budgeten inom befintlig ram.

Beredning

Ärendet är berett inom samhällsbyggnads ledningsgrupp

Underlag

Prognos över försäljning avseende mark/tomter. Konstaterande av uppkomna vägskador.

Lars Bengtsson

Förvaltningsekonom

Sändlista

Kommunstyrelsen

2018-09-24

§ 106

Begäran om tilläggsanslag för socialnämnden 2018

KS 2018/224

Beslut

Kommunfullmäktige beslutar tillföra socialnämnden ett tillfälligt budgettillskott på 27,0 mkr till anslagsbindningsnivå Individ och familjeomsorg för 2018. Finansiering sker med 22,0 mkr genom att årets resultat budgeteras ner från 23,6 mkr till 1,6 mkr. Resterande 5,0 mkr finansieras ur kommunstyrelsens förfogandeanslag.

Sammanfattning av ärendet

Mot bakgrund av prognostiserat underskott i anslutning till delårsrapport per april 2018, beslutade socialnämnden 2018-06-14 (2018/§100) att begära tilläggsanslag hos kommunstyrelsen om 26,6 mkr för innevarande års verksamhet.

Socialförvaltning och socialnämnden gör bedömningen att det prognosticerade underskottet inte kan hämtas hem under innevarande år trots flertalet aktiviteter och åtgärder som är igång. Socialnämnden beslutade vid sitt sammanträde 2018-05-24 att ge förvaltningen uppdrag att till nämndens sammanträde 2018-06-14 skriva fram ett ärende om att begära tilläggsanslag för innevarande år.

Frågan har varit föremål för presidieöverläggningar mellan företrädare för kommunstyrelsen och socialnämnden 2018-09-10. Vid dessa konstaterades att socialnämndens ekonomiska läge försämrats ytterligare sedan delårsrapport per april.

Ekonomikontoret har efter dialog med kommunstyrelsens presidium tagit fram ett beslutsförslag i ärendet.

Beslutsunderlag

Kommunstyrelseförvaltningens tjänsteskrivelse 2018-09-17

Socialnämndens protokoll 2018-06-14, § 100

Ordförandes sign	Justerandes sign	Justerandes sign	Utdragsbestyrkande
------------------	------------------	------------------	--------------------

2018-09-17

Dnr: KS 2018/224

Handläggare

Thomas Sannemalm
thomas.sannemalm@vanersborg.se
0521-72 11 55

Mottagare

Kommunstyrelsen

Begäran från Socialnämnden om tilläggsanslag i budget 2018

Förslag till beslut

Kommunfullmäktige beslutar tillföra Socialnämnden ett tillfälligt budgettillskott på 27,0 mkr till anslagsbindningsnivå Individ och familjeomsorg för 2018. Finansiering sker med 22,0 mkr genom att årets resultat budgeteras ner från 23,6 mkr till 1,6 mkr. Resterande 5,0 mkr finansieras ur kommunstyrelsens förfogandeanslag.

Sammanfattning av ärendet

Mot bakgrund av prognostiserat underskott i anslutning till delårsrapport per april 2018, beslutade socialnämnden 2018-06-14 (2018/§100) att begära tilläggsanslag hos kommunstyrelsen om 26,6 mkr för innevarande års verksamhet.

Socialförvaltning och socialnämnden gör bedömningen att det prognosticerade underskottet inte kan hämtas hem under innevarande år trots flertalet aktiviteter och åtgärder som är igång. Socialnämnden beslutade vid sitt sammanträde 2018-05-24 att ge förvaltningen uppdrag att till nämndens sammanträde 2018-06-14 skriva fram ett ärende om att begära tilläggsanslag för innevarande år.

Frågan har varit föremål för presidieöverläggningar mellan företrädare för kommunstyrelsen och socialnämnden 2018-09-10. Vid dessa konstaterades att socialnämndens ekonomiska läge försämrats ytterligare sedan delårsrapport per april.

Ekonomikontoret har efter dialog med kommunstyrelsens presidium tagit fram ett beslutsförslag i ärendet.

Thomas Sannemalm
Ekonomichef

Ewa Lundqvist
Budgetekonom

Sändlista

Socialnämnden
Ekonomikontoret
Kommunens revisorer

2018-06-14

§ 100

Begäran om tilläggsanslag för 2018

SOC 2018/135

Beslut

Socialnämnden begär tilläggsanslag hos kommunstyrelsen om 26,6 mkr för innevarande års verksamhet 2018.

Sammanfattning av ärendet

Delårsrapport med helårsprognos för socialnämnden per 2018-04-30 påvisar ett beräknat underskott med totalt 26,6 mkr för 2018. Förvaltning och socialnämnden gör bedömningen att det prognosticerade underskottet inte kan hämtas hem under innevarande år trots flertalet aktiviteter och åtgärder som är igång.

Socialnämnden beslutade vid sitt sammanträde 2018-05-24 att ge förvaltningen uppdrag att till nämndens sammanträde 2018-06-14 skriva fram ett ärende om att begära tilläggsanslag för innevarande år.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse 2018-05-28
- Delårsrapport och helårsprognos 2018 för socialnämnden

Sändlista

Kommunstyrelsen
Revisorerna

Ordförandes sign	Justerandes sign	Justerandes sign	Utdragsbestyrkande
------------------	------------------	------------------	--------------------

2018-05-28

Dnr: SOC 2018/135

Handläggare

Christer Sundsmyr
christer.sundsmyr@vanersborg.se
0521-721008

Mottagare

Kommunstyrelsen

Begäran om tilläggsanslag för 2018

Förslag till beslut

Socialnämnden begär tilläggsanslag hos kommunstyrelsen om 26,6 mkr för innevarande års verksamhet 2018.

Sammanfattning av ärendet

Delårsrapport med helårsprognos för socialnämnden per 2018-04-30 påvisar ett beräknat underskott med totalt 26,6 mkr för 2018. Förvaltning och socialnämnden gör bedömningen att det prognosticerade underskottet inte kan hämtas hem under innevarande år trots flertalet aktiviteter och åtgärder som är igång. Socialnämnden beslutade vid sitt sammanträde 2018-05-24 att ge förvaltningen uppdrag att till nämndens sammanträde 2018-06-14 skriva fram ett ärende om att begära tilläggsanslag för innevarande år.

Fördjupad beskrivning av ärendet

Åtgärder

Årsprognos per 180430 visar ett minus 26,6 mkr motsvarar 2,8 % av nämndens nettobudget. De enskilt största underskotten härrör till köpta platser inom OoF och IFO, hemtjänst samt personlig assistans LSS. Det finns i dagsläget inga outnyttjade anslag som budgetmässigt kan täcka dessa underskott. Förvaltningen följer noga utvecklingen inom alla verksamheter. Flertalet enheter redovisar budget i balans och där underskott aviserats pågår arbete för att minimera eventuellt underskott. Underskotten härrör till beslut som enskilda erhållit utifrån bestämmelser i den lagstiftning som styr människors rätt till insats. Utöver detta har förvaltningen att utföra mer avancerad omsorg och vård vilket påverkar kostnaden inom VoO, VSU och OoF.

Vid resursbrist ska tvingande nivåer enligt lagstiftning och myndighetskrav prioriteras. Förvaltningen ska se till att verksamheternas innehåll och omfattning är anpassade till beslutad budgetram och vid konstaterade budgetavvikelser ska åtgärder vidtas så att de ekonomiska ramarna hålls.

Utifrån det beräknade underskottet är flertalet processer igång inom förvaltningen utifrån flera syften, varav ett är att klara av att nå budgetbalans.

- Aktivt arbete med att sänka sjukfrånvaron inom samtliga avdelningar genom förstärkning av personalspecialisterna inom ram och aktiviteter inom verksamheterna. Arbetet syftar till att hjälpa medarbetarna tillbaka i arbete samt sänka kostnaderna för sjukfrånvaro samt vikarier.
- ”Smart bemanning” inom Vård och omsorg och Vård, stöd och utredning, vilket syftar till att skapa hälsosamma scheman för medarbetarna, större kontinuitet för brukarna samt mer ekonomisk effektiva scheman. Effekten av processen bedöms som långsiktig.
- Inom Omsorg om funktionshindrade inleds arbete med att, på samma sätt som för ovanstående arbeta med schemaplanering genom att fler enheter går samman i arbetet. Även här bedöms att effekten av arbetet ses på längre sikt.
- Reviderad boendeplan som möjliggör drift inom ram av kommande äldreboende Niklasbergsvägen 1, förstärkning av underfinansierad budget för hemtjänst, nattpatrull, larmmottagning, dagverksamhet äldre, drift av nytt LSS-boende inom ram (2020), samt drift av sammanslaget korttids barn och unga inom ram. Korttids ger också möjlighet till samplanering för personalen då verksamheten kommer vara samlad i ett hus.
- Översyn av hälso- och sjukvårdsorganisationen och anpassning utifrån minskade statliga stimulansmedel.
- Kompetensutveckling pågår gällande planering av verksamhet, personalresurser och ekonomi för chefer inom Vård och omsorg, Omsorg om funktionshindrade och Vård, stöd och utredning.
- Uppbyggnad av team inom Individ- och familjeomsorgen med specialkompetens gällande våld i familjer för att stärka förmågan att möta och utreda problematiken samt arbeta med insatser. Teamet kommer arbeta i ett nära samarbete med Barnhuset i Trollhättan.
- Förebyggande arbete inom samtliga avdelningar, vilket stärks upp på familjecentralen genom samarbete inom samverkan Vänersborg och genom statliga stimulansmedel samt medel från regionens folkhälsoarbete.
- Översyn av korttids- och växelvård för äldre i syfte att stärka delaktigheten och flexibiliteten för de som har insatserna samt säkerställa så att vi använder resurserna och platserna optimalt inom äldreomsorgen. Syftet med förändrat arbetssätt är att minska antalet betaldagar.
- Avtal med Samhall gällande tvätt och inköp inom hemtjänsten, som implementeras under hösten 2018, vilket möjliggör att undersköterskor i vår verksamhet får ägna sig åt sin omvårdande huvuduppgift, att enheterna lättare kan planera verksamheten samt att fler personer kan komma i anställning för denna arbetsuppgift genom Samhall. Detta kommer över en fyraårsperiod ge en ekonomisk besparing för förvaltningen.
- Uppbyggnad av boenden inom LSS och socialpsykiatri för vuxna som bidrar till att minska kostnaderna för köpta platser samt möjliggör närhetsprincipen.
- Tillskapande av fler platser inom träningsboende för personer med missbruksproblematik som möjliggör att minska antalet köpta platser samt möjliggör närhetsprincipen.
- Arbete pågår, tillsammans med It-kontoret, för att utveckla arbetet gällande välfärdsteknik.

- Förstärkning av biståndsenhet för att möjliggöra uppföljning av insatser som ges inom verksamheterna Vård och omsorg, Vård, stöd och utredning samt Omsorg om funktionshindrade.

Flertalet av ovanstående aktiviteter bedöms inte ge effekt förrän senare delen av 2018 samt under 2019. Förvaltningen har bedömt att det prognosticerade underskottet inte kan hämtas hem under innevarande år.

Socialnämnden beslutade vid sitt sammanträde 2018-04-19 att ge förvaltningen i uppdrag att ta fram besparingsåtgärder motsvarande 10,0 mkr inför 2019.

Socialnämnden beslutade 2018-05-24 om besparing enligt förvaltningens förslag

1. Lindbackens äldreboende flyttas till Niklasbergsvägen 1 i samband med att det nya boendet öppnar.
2. De två enheterna för korttidsvård barn och unga flyttar till Vargön och Lindbackens tidigare lokaler.
3. Korttidsfrånvaron minskas med en procentenhet.
4. Avtalet med Trollhättans stad gällande boende för personer med tidigt debuterande demenssjukdom vid Tallbacken sägs upp.

Socialnämnden beslutade 2018-05-24 att ge förvaltningen uppdrag att till socialnämndens sammanträde 2018-06-14 skriva fram och presentera ett ärende om att begära tilläggsanslag för innevarande år.

Underlag

Delårsrapport och helårsprognos 2018 för socialnämnden

Karin Hallberg

Socialchef

Sändlista

Kommunstyrelsen

Revisorer

Ekonomikontoret

2018-09-24

§ 115

Yttrande över remiss gällande ändringar avseende regleringen av marktjänster vid flygplatser

KS 2018/221

Beslut

Kommunstyrelsen ställer sig bakom yttrandet gällande remiss av förslag till ändringar avseende regleringen av marktjänster vid flygplatser och föreslår att kommunfullmäktige beslutar att yttra sig enligt bilaga 8.

Bilaga

Bilaga 8: Yttrande gällande remiss (N2014/04348/MRT) av förslag till ändringar avseende regleringen av marktjänster vid flygplatser

Sammanfattning av ärendet

Vänersborgs kommun, en av fyra ägarkommuner till Fyrstads Flygplats AB, delar förslaget om att utse myndigheten Transportstyrelsen som tillsynsmyndighet med rätt att närmare föreskriva i enlighet med bemyndigande.

I yttrande har särskilt kommenterats förslagna ändringar avseende tillsynsavgift och gällande beslut om begränsning.

Beslutsunderlag

Kommunstyrelseförvaltningens tjänsteskrivelse 2018-09-17

Regeringskansliet, Näringsdepartementet, Remiss 2018-06-13 (N2014/04348/MRT) av förslag till ändringar avseende regleringen av marktjänster vid flygplatser.

Fyrstads Flygplats AB:s yttrande, 2018-09-04, med anledning av remissen.

Ordförandes sign	Justerandes sign	Justerandes sign	Utdragsbestyrkande
------------------	------------------	------------------	--------------------

2018-09-17

Dnr: KS 2018/221

Handläggare
Pernilla Bertilsson
pernilla.bertilsson@vanersborg.se
0521-722 395

Mottagare
Kommunfullmäktige

Yttrande gällande remiss (N2014/04348/MRT) av förslag till ändringar avseende regleringen av marktjänster vid flygplatser

Förslag till beslut

Kommunstyrelsen ställer sig bakom yttrandet gällande remiss av förslag till ändringar avseende regleringen av marktjänster vid flygplatser och föreslår att Kommunfullmäktige beslutar att yttra sig enligt bilaga.

Sammanfattning av ärendet

Vänersborgs kommun, en av fyra ägarkommuner till Fyrstads Flygplats AB, delar förslaget om att utse myndigheten Transportstyrelsen som tillsynsmyndighet med rätt att närmare föreskriva i enlighet med bemyndigande.

I yttrande har särskilt kommenterats förslagna ändringar avseende tillsynsavgift och gällande beslut om begränsning.

Fördjupad beskrivning av ärendet

Det har i samband med EU Piloten (informellt förfarande hos EU Kommissionen innan överträdelseförfarande inleds) och kommissionens formella underrättelse uppmärksammats att rådets direktiv 96/67/EG om tillträde till marknaden för marktjänster inte tillämpats korrekt i Sverige. Med direktivets bestämmelser om en gemensam luftfarts politik vill man förverkliga den inre marknaden och avveckla inskränkningar i friheten att tillhandahålla tjänster inom gemenskapen. Man ser också att driftskostnader för flygbolagen kan minska och att användarna får bättre service. För leverantörer av marktjänster och de som vill utöva egenhantering på en flygplats ska marknaden i huvudsak vara fri.

Avsaknaden av i förväg tydligt fastställda villkor för tillträde för alla potentiella egenhanterare eller tjänsteleverantörer innebär att dessa villkor inte är genomblickbara och kan inte heller garanteras vara relevanta, objektiva och icke-diskriminerande, vilket bryter mot direktivet.

Någon tillsynsfunktion finns inte enligt marktjänstlagen, ej heller enligt direktivet. Men för att säkerställa att bestämmelserna efterlevs på korrekt sätt bör en sådan funktion finnas som kan hantera eventuella avvikelser och på så sätt tillvarata de intressen som finns för en fri marknad för marktjänster.

Utredningen har gjort jämförelse av bestämmelserna i direktivet i förhållande till marktjänstlagen vilket har visat på en viss diskrepans mellan direktivet och lagen. Vissa delar av direktivet innehåller rättsregler som bedöms vara nödvändiga att införliva genom lagstiftning för att direktivet ska anses vara fullt ut implementerat.

Utredningen föreslår således ändringar i lag (2000:150) om marktjänster på flygplatser och förordning (2000:151) om marktjänster på flygplatser i syfte att följa rådets direktiv 96/67/EG.

Vid genomgång av förslaget till ändring har identifierats två områden som i yttrandet särskilt kommenterats. Det handlar dels om förslag till ändring avseende tillsynsavgift, dels om beslut om begränsning.

Beredning

Vänersborgs kommun har remitterat Fyrstads Flygplats AB att yttra sig med anledning av remissen. Samtliga ägarkommuner ska ha tillämpat detta förfarande.

Underlag

Regeringskansliet, Näringsdepartementet, Remiss 2018-06-13 (N2014/04348/MRT) av förslag till ändringar avseende regleringen av marktjänster vid flygplatser.

Fyrstads Flygplats AB:s yttrande, 2018-09-04, med anledning av remissen.

Pernilla Bertilsson

Kommunjurist

Katrin Siverby

Kanslichef

Bilagor

Yttrande gällande remiss (N2014/04348/MRT) av förslag till ändringar avseende regleringen av marktjänster vid flygplatser.

Sändlista

Regeringskansliet, Näringsdepartementet
Trollhättan Vänersborgs Flygplats
Lysekils kommun
Trollhättans kommun
Uddevalla kommun

2018-09-12

Dnr: KS 2018/221

Handläggare

Pernilla Bertilsson
pernilla.bertilsson@vanersborg.se
0521-722 395

Mottagare

Regeringskansliet, Näringsdepartementet via;
n.remissvar@regeringskansliet.se
marie.egerup@regeringskansliet.se

Yttrande gällande remiss (N2014/04348/MRT) av förslag till ändringar avseende regleringen av marktjänster vid flygplatser

Sammanfattning

Vänerns kommun, en av fyra ägarkommuner till Fyrstads Flygplats AB, delar förslaget om att utse myndigheten Transportstyrelsen som tillsynsmyndighet med rätt att närmare föreskriva i enlighet med bemyndigande. Nedan följer reflektioner utifrån förslag till ändring avseende tillsynsavgift och gällande beslut om begränsning.

Tillsynsavgift

Transportstyrelsen antas närmare föreskriva nivåer för avgiftsuttag varför det i skrivande stund är svårt att förutse kostnadseffekt för flygplats. I sammanhanget uppkommer fråga kring tolkning av möjlighet, för innehavare/tillhandahållare av anläggning för marktjänstutövare, att få kostnadstäckning för tillsynsavgift härrörande marktjänstutövare. Utredningen ger vid handen att innehavaren/tillhandahållaren endast kan ta ut ersättning för utnyttjandet av anläggningar, *"inga andra ersättningar än för utnyttjandet får tas ut"* (2.2 under rubriken ersättningar, samt föreslagen ändring av 20 § 3 stycket lag (2000:150) om marktjänster på flygplatser). Lagens föreslagna lydelse kring tillsyn 24-25 §§ samt även 17 § har ingen ytterligare precisering kring vem tillsynsavgift kan destinerats, vilket hade varit önskvärt.

En flygplats strävar efter att hålla ned de administrativa kostnaderna. I händelse av att lagstiftarens uppfattning är att tillsynsavgift samlad ska belasta ägaren/innehavaren till en flygplats bör Transportstyrelsen samordna tillsynstillfällena och objekt vid en och samma flygplats för att på så vis bidra näringen med att hålla kostnaden nere.

Beslut om begränsning

För de i sammanhanget mindre flygplatserna, sett till gods- och årstrafik, föreligger sannolikt begränsning av marknaden för marktjänster till tredje man samt begränsning av marknaden för egenhantering. Genom en sådan hantering aktualiseras föreslagen reglering i 5 § i förordning (2000:151) om marktjänster på flygplatser. Av 5 § följer flera olika tidsaspekter för Transportstyrelsen att beakta i förhållande till kommissionen. Detta i sin tur har en direkt påverkan av den handläggning som föregås av ledningsenheten genom ansökan till Transportstyrelsen (exempelvis 8 §, 12 §). För de flygplatser vars ägarstruktur utgörs av kommuner är det även tidsaspekter att beakta för handläggning vid ärenden som slutligt ska tas upp för avgöranden i

2018-09-12

Dnr: KS2018/221

respektive kommunfullmäktige. Kommunerna har individuella förutbestämda årstidsplaner månadsvis för nämndsmöten och kommunfullmäktigemöten.

Sammantaget noteras en praktisk utmaning kring 5 § stipulerade tidsaspekt för (i tidigare led) inblandade parter vid exempelvis en upphandling eller det fall där en leverantör av marktjänst avträder och ersättare måste ses ut, främst i de fall där utbudet av leverantörer är begränsat eller har ändrats sedan en upphandling genomförts.

Handläggning

Vänersborgs kommun har remitterat Fyrstads Flygplats AB att yttra sig med anledning av remissen. Fyrstads Flygplats AB:s yttrande har beaktats i kommunens yttrande över aktuell remiss.

Pernilla Bertilsson
Kommunjurist

Till
Vänersborgs kommun

**Yttrande med anledning av remiss av förslag till ändringar avseende regleringen av
markttjänster vid flygplatser**
(Dnr KS 2018-221)

Fyrstads Flygplats AB ägarkommuner Trollhättan, Vänersborg, Uddevalla och Lysekil har berett flygplatsbolaget möjlighet att yttra sig över remiss avseende reglering av markttjänster vid flygplatser. Remissen har diarienummer N2014/04348/MRT.

Fyrstads Flygplats AB driver Trollhättan-Vänersborgs flygplats och har följande kommentarer till remissen:

- Remissens förslag om att marknaden får begränsas av säkerhets- såväl som luftfartsskyddsskäl är bra.
- Remissens förslag om att nivå på tillsynsavgifter inte regleras utan fastställs i föreskrifter från Transportstyrelsen gör att det är svårt för flygplatsen att förutse kostnaden.
- Nivån på avgift för tillsynsverksamheten måste hållas nere. Förslagsvis låter man denna tillsyn ingå som en del i övriga tillsyner som Transportstyrelsen gör. Detta gör att antalet tillsynstillfällen inte behöver öka vilket håller nere den administrativa bördan.

Trollhättan den 4 september 2018

Anna Råhnägen
Fyrstads Flygplats AB
VD/Verksamhetsansvarig

Adress	Phone	Bankgiro	Internet
Fyrstads Flygplats AB	+46 (0)520 – 825 00	827 -3021	www.fyrstadsflyget.se
SE-461 93 Trollhättan	Fax	Organisationsnr.	E-post
Sweden	+46 (0)520 – 838 17	556234-4373	info@fyrstadsflyget.se

Från: Lars Österberg [<mailto:lars.osterberg@regeringskansliet.se>]

Skickat: den 6 september 2018 16:03

Till: Pernilla Bertilsson <pernilla.bertilsson@vanersborg.se>

Kopia: Marie Egerup <marie.egerup@regeringskansliet.se>

Ämne: marktjänstlagen

Hej Pernilla,

Ang din relevanta fråga om remissen om ändringar i marktjänstlagen:

Det handlar om en liten redigeringsmiss – den felaktiga hänvisningen till avsnitt 6 ska istället avse avsnitt 8. Där finns de relevanta kommentarerna.

Hälsningar

Lars

Lars Österberg
Ämnessakkunnig / *Special Adviser*

Näringsdepartementet / *Ministry of Enterprise and Innovation*
Avdelningen för Bostäder och transporter / *Department for Housing and Transport*
Marknad och regelverk på transportområdet / *Division for Transport Markets and Regulations*

103 33 Stockholm / SE-103 33 Stockholm, Sweden
Telefon: 08-405 36 29 / Phone: +46 8 405 36 29
Mobil: 070-218 31 44 / Cell: +46 70 218 31 44
www.regeringen.se / www.government.se
Epost/email: lars.osterberg@gov.se

Näringsdepartementet

Remiss av förslag till ändringar avseende regleringen av
marktjänster vid flygplatser

Remissinstanser

1. Riksdagens ombudsmän (JO)
2. Kammarrätten i Jönköping
3. Förvaltningsrätten i Linköping
4. Domstolsverket
5. Trafikverket
6. Transportstyrelsen
7. Polismyndigheten
8. Försvarsmakten
9. Konkurrensverket
10. LFV
11. ACR AB
12. AOPA Sweden
13. Hjelmco Oil
14. Skavsta flygplats

15. SAS
16. BRA
17. Svenskt Flyg
18. Svenska Flygbranschen
19. Svenska Regionala Flygplatser
20. Swedavia AB
21. Aviator Airport Alliance AB
22. Menzies Aviation
23. Moose Aviation Services AB
24. SAS Ground Handling Sweden AB
25. Transportarbetarförbundet
26. A Flygbränslehantering AB (AFAB)
27. Stockholm Fueling Services AB
28. LSG Sky Chefs Sverige AB
29. Sodexo
30. World Fuel Services
31. Shell Aviation
32. SAS Oil
33. Air BP
34. Pajala kommun
35. Gällivare kommun
36. Storumans kommun
37. Arvidsjäurs kommun

38. Lycksele kommun
39. Vilhelmina kommun
40. Härjedalens kommun
41. Torsby kommun
42. Hagfors kommun
43. Skellefteå kommun
44. Örnsköldsviks kommun
45. Kramfors kommun
46. Sollefteå kommun
47. Sundsvalls kommun
48. Timrå kommun
49. Borlänge kommun
50. Faluns kommun
51. Mora kommun
52. Karlstads kommun
53. Trollhättans kommun
54. Vänersborgs kommun
55. Uddevalla kommun
56. Lysekils kommun
57. Jönköpings kommun
58. Växjö kommun
59. Alvesta kommun
60. Halmstads kommun

61. Kalmar kommun
62. Kristianstads kommun
63. Hässleholms kommun
64. Bromölla kommun
65. Göinge kommun
66. Västerås kommun
67. Örebro kommun
68. Kumla kommun
69. Karlskoga kommun
70. Norrköpings kommun
71. Linköpings kommun
72. Nyköpings kommun
73. Landstinget Dalarna
74. Region Värmland
75. Region Kronoberg
76. Region Örebro
77. Ängelholm Helsingborg Airport
78. Sveriges kommuner och landsting (SKL)

Remissvaren ska ha kommit in till Näringsdepartementet senast den 15 oktober 2018. Svaren bör lämnas i bearbetningsbar form (t.ex. Wordformat) per e-post till n.remissvar@regeringskansliet.se och till marie.egerup@regeringskansliet.se. Ange diarienummer N2014/04348/MRT och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Var vänlig notera att förslaget i 28 § om möjlighet att överklaga beslut i samrådsförfarandet (enligt 22 §) utgår. Följaktligen utgår även tillhörande motivtext i delar av avsnitt 8.8 på s. 40, i konsekvensavsnittet på s. 49 och i författningskommentaren på s. 57. Synpunkter behöver således inte lämnas på det förslaget.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i promemorian. Om remissen är begränsad till en viss del av promemorian, anges detta inom parentes efter remissinstansens namn i remisslistan. En sådan begränsning hindrar givetvis inte att remissinstansen lämnar synpunkter också på övriga delar.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria Svara på remiss – hur och varför (SB PM 2003:2, reviderad 2009-05-02). Den kan laddas ner från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Maria Gelin
Departementsråd

Förslag till ändringar avseende regleringen av markttjänster

Översyn av regelverket och utökat tillsynsansvar för
Transportstyrelsen

Innehåll

1	FACKORDLISTA	5
2	SAMMANFATTNING	7
2.1	Uppdraget	7
2.2	Vårt förslag.....	7
3	FÖRFATTNINGSFÖRSLAG	10
3.1	Förslag till ändring i lag (2000:150) om marktjänster på flygplatser.....	10
3.2	Förslag till ändring i förordning (2000:151) om marktjänster på flygplatser.....	15
4	INLEDNING	17
5	DEN FORMELLA UNDERRÄTTELSEN	18
6	UPPDRAGET	20
7	MARKTJÄNSTER	21
8	ÖVERVÄGANDEN	23
8.1	Portalparagraf	23
8.1.1	Luffartsskydd	23
8.1.2	Relevans, objektivitet, genomblickbarhet och icke-diskriminering	25
8.2	Begränsningar och urval.....	26
8.2.1	Formellt fastställande av begränsningar	26
8.2.2	Nytt urval av leverantör	27
8.3	Kontraktsvillkor och tekniska specifikationer	28
8.4	Återkallelse och förbud	29
8.5	Ersättning för utnyttjande av anläggningar	30
8.5.1	Innehav.....	30
8.5.2	Ersättning	31
8.6	Tillsyn.....	32
8.6.1	Ett tillsynssystem införs	32
8.6.2	Vad omfattas av tillsynen	32
8.6.3	Föreläggande och vite	35
8.7	Bemyndiganden.....	36
8.7.1	Allmänt bemyndigande.....	36
8.7.2	Avgifter i Transportstyrelsens verksamhet	38
8.7.3	Utpekandet av Transportstyrelsen i lag och förordning.....	39
8.8	Överklagande.....	40
9	KONSEKVENSBEDÖMNING	42
9.1	Vad är problemet/anledningen till regleringen?	42

9.2	Vad ska uppnås?	42
9.3	Vad blir effekterna om någon lösning på problemet/någon reglering inte kommer till stånd?	43
9.4	Vilka möjliga lösningar finns?	43
9.4.1	Alternativ som inte innebär reglering	43
9.4.2	Regleringsalternativ	44
9.5	Samhällsekonomisk analys	45
9.5.1	Företag	45
9.5.2	Konsumenter/passagerare	47
9.5.3	Myndigheter och övrig offentlig förvaltning	47
9.5.4	Statens finanser	51
9.6	Jämställdhet	51
9.7	Fördelningsanalys	51
9.8	Analys av transportpolitisk måluppfyllelse	51
9.9	Miljö	52
9.10	Överensstämmer regleringen med eller går den utöver de skyldigheter som följer av EU-rättslig reglering eller andra internationella regler Sverige ska följa	52
10	FÖRFATTNINGSKOMMENTAR	53
10.1	Förslag till ändring i lag (2000:150) om marktjänster på flygplatser	53
10.2	Förslag till ändring i förordning (2000:151) om marktjänster på flygplatser	58
BILAGA 1	.....	60
	Marktjänster enligt bilagan till marktjänstlagen 2000:150	60
BILAGA 2	.....	62
	Sammanställning över flygplatser och lagens tillämpningsområde enligt 1 och 6 §§	62

1 Fackordlista

Användare av flygplats	Varje fysisk eller juridisk person som med flyg transporterar passagerare, post eller gods, från eller till den berörda flygplatsen.
Användarkommitté	Kommitté på flygplatsen upprättad av ledningsenheten. Består av företrädare för användarna av flygplatsen. Alla användare har rätt att ingå i kommittén eller får företrädas av en organisation som han eller hon anförtror detta uppdrag.
Egenhantering	En situation där en användare av en flygplats skaffar sig en eller flera typer av marktjänster utan att ingå något som helst kontrakt om detta med tredje man. Användare anses dock inte som tredje man, i förhållande till varandra, om den ena innehar majoritet i den andra, eller samma enhet innehar majoriteten i var och en av dem.
EU Pilot	Informellt förfarande hos EU Kommissionen innan överträdelseförfarande inleds.
Ledningsenhet	Den som tillsammans med eller självständigt från annan verksamhet och i kraft av lagar och andra författningar har i uppdrag att administrera flygplatsens infrastrukturer och samordna och kontrollera den verksamhet som aktörer som befinner sig på berörd flygplats eller berört flygplatssystem bedriver.

Leverantör av marktjänst	Varje fysisk eller juridisk person som tillhandahåller tredje man en eller flera typer av marktjänster.
Marktjänst	En tjänst som utförs på en flygplats åt en användare av en flygplats och finns upptagen i bilagan till marktjänstlagen. Tjänsterna finns i Bilaga 1.

2 Sammanfattning

2.1 Uppdraget

Rådets direktiv 96/67/EG av den 15 oktober 1996 om tillträde på marknaden för marktjänster på flygplatserna inom gemenskapen (direktivet) har huvudsakligen genomförts genom lagen (2000:150) om marktjänster på flygplatser (marktjänstlagen). Enligt direktivet ska tillträdet till marknaden för marktjänster vara fritt och egenhantering utövas fritt. Centraliserad infrastruktur är i vissa fall godtagbart. Tillträde till flygplatsanläggningar ska garanteras och disponibla utrymmen ska fördelas mellan leverantörer och egenhanterare utifrån villkor och kriterier som är relevanta, objektiva, genomblickbara och icke-diskriminerande. Ifall en avgift tas ut för tillträdet till flygplatsens anläggningar ska den bestämmas på grunder som är relevanta, objektiva, genomblickbara och icke-diskriminerande.

Med anledning av klagomål till Europeiska kommissionen rörande tillträdet till centraliserad infrastruktur på Stockholm-Arlanda flygplats har kommissionen efter viss skriftväxling sänt över en formell underrättelse till Sverige och gör gällande att Sverige i några fall inte tillämpat reglerna i direktivet korrekt.

Några av kommissionens påpekanden är sådana att den svenska lagstiftningen på området snarast bör justeras. Det gäller främst i förhållande till direktivets krav på att villkor för tillgång till centraliserade anläggningar ska vara relevanta, objektiva, genomblickbara och icke-diskriminerande samt en tillförsäkran om att inga otillåtna avgifter tas ut, dvs säkerställa att tillträdet till marknaden är fritt.

För att säkerställa att lagstiftningen efterlevs bör Transportstyrelsen få ett tillsynsansvar samt ges rätt att meddela förlägganden och förbud, vilka får förenas med vite. Transportstyrelsen bör också ges rätt att ta ut en avgift för sin tillsynsverksamhet.

Transportstyrelsen har fått i uppdrag av Näringsdepartementet att ta fram ett underlag avseende erforderliga ändringar i marktjänstlagstiftningen utifrån den aktuella EU Piloten och formella underrättelsen. Utredningen ska presentera problemet, ge förslag på åtgärder, utreda eventuella andra behov av förtydliganden i lagen samt innehålla en konsekvensutredning, författningsförslag och författningskommentarer.

Lag- och förordningsändringarna föreslås träda i kraft den 1 april 2019.

2.2 Vårt förslag

Begränsning av marknaden

Trots att marknaden för marktjänster ska vara fri kan den i vissa fall begränsas. Det föreslås att luftfartsskyddet ska läggas till som ett skäl till varför en begränsning ska kunna införas.

Om Transportstyrelsen beslutar om en begränsning av marknaden ska detta beslut fastställas genom ett formellt förfarande hos kommissionen. Avser beslutet leverantörer av marktjänster och urval därefter gjorts ska, om en leverantör som blivit utvald upphör sin verksamhet före den beslutade tiden, en ersättare väljas ut enligt föreskrivet förfarande.

Ersättningar

Ersättningar som tas ut för utnyttjandet av anläggningar ska fastställas utifrån direktivets övergripande principer om relevans, objektivitet, genomblickbarhet och icke-diskriminering. Ersättning får tas ut av den som innehar eller på andra grunder tillhandahåller anläggningar som används av marktjänstutövare. Inga andra ersättningar än för utnyttjandet får tas ut.

Kontraktsvillkor och tekniska specifikationer

Kontraktsvillkor och tekniska specifikationer som måste uppfyllas av de som vill utöva marktjänster fastställs av ledningsenheten. Avser dessa villkor och specifikationer för leverantörer ska dessa samrådas med användarkommittén på flygplatsen. Samråd krävs inte när dessa avser egenhanterare.

Förbud att utföra marktjänster

En möjlighet att förbjuda en leverantör av marktjänster eller den som utövar egenhantering från att utöva marktjänster ifall denne bryter mot vissa bestämmelser ersätter den idag gällande bestämmelsen om att rätten att utöva marktjänster kan återkallas.

Nytt tillsynssystem

Transportstyrelsens föreslås få ett utpekat tillsynsansvar över att bestämmelserna i marktjänstlagen och föreskrifter som meddelats med stöd av lagen efterlevs. Som en del av tillsynsansvaret ska Transportstyrelsen kunna besluta om förelägganden och förbud som kan vara förenade med vite.

Bemyndiganden

Transportstyrelsen föreslås få ett bemyndigande om att meddela ytterligare föreskrifter i de avseenden som behandlas i marktjänstlagen. Transportstyrelsen ges också bemyndigande att meddela föreskrifter om avgifter avseende tillsyn och ärendehandläggning.

Överklagande

Möjligheten att överklaga beslut eller enskilda åtgärder som tillkommit genom samrådsförfaranden mellan ledningsenheten, användarkommittén och de företag som tillhandhåller markttjänster införs i lagen. Även de förelägganden och förbud som Transportstyrelsen beslutat ska kunna överklagas. Överklagandet sker hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.

3 Författningsförslag

3.1 Förslag till ändring i lag (2000:150) om marktjänster på flygplatser

Härigenom föreskrivs ifråga om lagen (2000:150) om marktjänster på flygplatser

dels att nuvarande 24 § ska betecknas 28 §,

dels att 7, 10, 15, 17, 20 och 28 §§ ska ha följande lydelse,

dels att rubriken närmast före nuvarande 24 § ska sättas närmast före 28 §,

dels att det i lagen ska införas fyra nya paragrafer, 24-27 §§, samt närmast före 24 och 26 §§ två nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §

Tillträdet till marknaden för marktjänster skall vara fritt. Trots detta får tillträdet begränsas enligt 8, 9, 12 och 13 §§, dock endast i den utsträckning som säkerheten, kapaciteten eller utrymmet på flygplatsen kräver det.

Vid tillämpningen av denna lag skall, med undantag för ärenden som skall prövas med stöd av 23 §, beslut fattas och villkor uppställas utifrån skäl som är relevanta, objektiva, genomblickbara och icke-diskriminerande.

Tillträdet till marknaden för marktjänster *ska* vara fritt. Trots detta får tillträdet begränsas enligt 8, 9, 12 och 13 §§, dock endast i den utsträckning som säkerheten, *luftfartsskyddet*, kapaciteten eller utrymmet på flygplatsen kräver det.

Vid tillämpningen av denna lag *ska*, med undantag för ärenden som *ska* prövas med stöd av 23 §, beslut fattas, *villkor uppställas och ersättningar fastställas* utifrån skäl som är relevanta, objektiva, genomblickbara och icke-diskriminerande.

10§

Om antalet tjänsteleverantörer är begränsat enligt 8 eller 9 § skall leverantörerna väljas efter en anbudsinfordran.

Om antalet tjänsteleverantörer är begränsat enligt 8 eller 9 §§ *ska* leverantörerna väljas efter en anbudsinfordran.

Beslut om urval av leverantörer av marktjänster fattas av ledningsenheten efter samråd med användarkommittén om ledningsenheten inte

tillhandahåller liknande mark tjänster, inte direkt eller indirekt kontrollerar något företag som tillhandahåller sådana tjänster, och inte på annat sätt har anknytning till ett sådant företag. I andra fall beslutar Transportstyrelsen efter samråd med användarkommittén och ledningsenheten om urval av leverantörer.

Den som får fatta beslut om urval av leverantörer av mark tjänster skall upprätta en anbudsinfordran och se till att denna offentliggörs i Europeiska gemenskapernas officiella tidning.

Beslut om urval får fattas för en tid av högst sju år.

Ledningsenheten skall informera användarkommittén om de beslut som fattas enligt denna paragraf.

Den som får fatta beslut om urval av leverantörer av mark tjänster *ska* upprätta en anbudsinfordran och se till att denna offentliggörs i Europeiska gemenskapernas officiella tidning.

Beslut om urval får fattas för en tid av högst sju år. *Om en leverantör av mark tjänster upphör med sin verksamhet före utgången av den beslutade tiden ska en ersättare väljas ut enligt det förfarande som anges i tredje stycket.*

Ledningsenheten *ska* informera användarkommittén om de beslut som fattas enligt denna paragraf.

15 §

När ledningsenheten avser att uppställa kontraktsvillkor eller tekniska specifikationer som måste uppfyllas av leverantörer av mark tjänster eller av dem som önskar utöva egenhantering, skall dessa villkor eller specifikationer fastställas efter samråd med användarkommittén på flygplatsen. Villkoren eller specifikationerna skall fastställas i särskilda beslut.

När ledningsenheten avser att uppställa kontraktsvillkor eller tekniska specifikationer som måste uppfyllas av leverantörer av mark tjänster eller av dem som önskar utöva egenhantering, *ska* dessa villkor eller specifikationer fastställas *i särskilda beslut. Avser villkoren eller specifikationerna leverantörer av mark tjänster ska dessa fastställas efter samråd med användarkommittén på flygplatsen.*

17 §

När en leverantör av markttjänster eller ett företag som utför egenhantering inte längre utnyttjar sin rätt att bedriva verksamheten får denna rätt återkallas av Transportstyrelsen. Rätten att utföra markttjänster får också återkallas från den som saknar nödvändiga tillstånd, eller från den som på ett icke ringa sätt åsidosätter regler i denna lag eller andra bestämmelser, som syftar till att en flygplats skall fungera tillfredsställande.

Ledningsenheten vid berörd flygplats får hos Transportstyrelsen ansöka om återkallelse enligt första stycket.

Om en leverantör av markttjänster eller ett företag som utför egenhantering saknar nödvändiga tillstånd eller på ett icke ringa sätt åsidosätter regler, i denna lag eller andra bestämmelser, som syftar till att en flygplats ska fungera tillfredsställande, får Transportstyrelsen förbjuda denne att utöva markttjänster.

Ledningsenheten vid berörd flygplats får hos Transportstyrelsen ansöka om *förbud* enligt första stycket.

20 §

Leverantörer av markttjänster och användare som utövar egenhantering skall ges tillträde till anläggningar i sådan omfattning och på sådant sätt som är nödvändigt för att de ska kunna tillhandahålla tjänster till tredje man eller utöva egenhantering

Om det behövs för att bättre och effektivare kunna utnyttja tillgängliga utrymmen och liknande, eller för att kunna bereda plats för tillkommande leverantörer av markttjänster och användare som utövar egenhantering får ledningsenheten efter att ha hört användarkommittén besluta om jämkningar eller omfördelningar av utrymmen och liknande mellan alla som utför eller står i begrepp att börja utföra markttjänster på flygplatsen.

Den som innehar anläggningar som används av leverantörer av markttjänster eller användare som utövar egenhantering får ta ut en ersättning för utnyttjandet.

Leverantörer av markttjänster och användare som utövar egenhantering *ska* ges tillträde till anläggningar i sådan omfattning och på sådant sätt som är nödvändigt för att de ska kunna tillhandahålla tjänster till tredje man eller utöva egenhantering.

Den som innehar *eller på andra grunder tillhandahåller* anläggningar som används av leverantörer av markttjänster eller användare som utövar egenhantering får ta ut ersättning *endast* för utnyttjandet.

Tillsyn

24 §

Transportstyrelsen utövar tillsyn över efterlevnaden av denna lag och föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen.

Transportstyrelsen har, om det behövs för tillsynen, rätt att på begäran få

- 1. sådana upplysningar och ta del av sådana handlingar som tillsynen gäller, och*
- 2. tillträde till flygplatsen samt de lokaler och anläggningar som tillsynen gäller.*

25 §

Transportstyrelsen får meddela de förelägganden och förbud som behövs för tillsynen och för efterlevnaden av lagen och föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen. Ett beslut om föreläggande eller förbud får förenas med vite.

Bemyndiganden

26 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter (i de avseenden som behandlas i lagen) om

- 1. flygplatsens användarkommitté,*
- 2. tillträdet till marknaden,*
- 3. de beslut, villkor och ersättningar som anges i 7 § andra stycket,*
- 4. begränsningar av marknaden samt urval av leverantörer av marktjänster*

*till tredje man och användare som utövar egenhantering,
5. tillstånd,
6. förbud,
7. bokföring,
8. tillträde till anläggningar,
9. jämkningar och omfördelningar av utrymmen och liknande,
10. ersättningar för utnyttjande av anläggningar,
11. centraliserade anläggningar,
12. samråd med användarkommittén, och
13. tillsyn.*

27 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om avgifter för tillsyn och ärendehandläggning enligt denna lag och enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen.

Överklagande

24 §

Transportstyrelsens eller ledningsenhetens beslut enligt 8–15 och 17 §§, 20 § första och andra styckena och 21 § samt beslut om avgifter enligt 4 § får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.

28 §

Transportstyrelsens eller ledningsenhetens beslut enligt 8–15 och 17 §§, 20 § första och andra styckena och 21, 22 och 25 §§ får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2019.

3.2 Förslag till ändring i förordning (2000:151) om marktjänster på flygplatser

Härigenom föreskrivs ifråga om förordningen (2000:150) om marktjänster på flygplatser att det i förordningen ska införas tre nya paragrafer, 5-7 §§, samt närmast före 5 och 6 §§ två nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Beslut om begränsning

5 §¹

Transportstyrelsen ska minst tre månader före ikraftträdandet anmäla till kommissionen varje beslut om begränsning, enligt 9 och 13 §§ lag (2000:150) om marktjänster på flygplatser, samt de skäl som berättigar till begränsningen.

Senast tre månader före utgången av den beviljade begränsningen enligt 9 och 13 §§ lag (2000:150) om marktjänster på flygplatser ska Transportstyrelsen fatta ett nytt beslut om undantag och anmäla det till kommissionen enligt första stycket.

Transportstyrelsens beslut om begränsningar enligt 9 § lag (2000:150) om marktjänster på flygplatser som avser tjänster som anges i 8§ i samma lag får endast förlängas en gång med ytterligare två år genom anmälan till kommissionen enligt första stycket.

---

¹ Tidigare 5 § upphävd genom förordning 2004:1130.

Bemyndiganden**6 §²**

Transportstyrelsen får meddela ytterligare föreskrifter (i de avseenden som behandlas i lag (2000:150) om marktjänster på flygplatser) om

- 1. flygplatsens användarkommitté,*
- 2. tillträdet till marknaden,*
- 3. de beslut, villkor och ersättningar som anges i 7 § andra stycket,*
- 4. begränsningar av marknaden samt urval av leverantörer av marktjänster till tredje man och användare som utövar egenhantering,*
- 5. tillstånd,*
- 6. förbud,*
- 7. bokföring,*
- 8. tillträde till anläggningar,*
- 9. jämkningar och omfördelningar av utrymmen och liknande,*
- 10. ersättningar för utnyttjande av anläggningar,*
- 11. centraliserade anläggningar,*
- 12. samråd med användarkommittén, och*
- 13. tillsyn.*

7 §³

Transportstyrelsen får meddela föreskrifter om avgifter för tillsyn och ärendehandläggning enligt lag (2000:150) om marktjänster på flygplatser och enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen.

Denna förordning träder i kraft den 1 april 2019.

---

² Tidigare 6 § upphävd genom förordning 2004:1130.

³ Tidigare 7 § upphävd genom förordning 2004:1130.

4 Inledning

Den 15 oktober 1996 antogs Rådets direktiv 96/67/EG om tillträde till marknaden för marktjänster på flygplatserna inom gemenskapen. Direktivet genomfördes i Sverige genom lag (2000:150) om marktjänster på flygplatser och förordningen (2000:151) om marktjänster på flygplatser, se prop. 1999/2000:41 och Ds 1999:59.

Marktjänstlagen reglerar bl.a. följande:

- Tillträdet till marknaden för marktjänster ska vara fritt.
- Användarkommittéer och samrådskrav.
- Begränsning av marknaden och val av leverantörer av marktjänster till tredje man.
- Begränsning av marknaden och val av användare som får utöva egenhantering.
- Uppdelning i bokföringen.
- Tillträde till anläggningar (även centraliserade anläggningar), jämkningar eller omfördelningar av utrymmen samt uttagande av ersättning för utnyttjande av anläggningar.
- Överklagningsförfarande.

För en beskrivning av marktjänster se avsnitt 7.

Under 2013 inledde Europeiska kommissionen ett informellt ärende mot Sverige, en s.k. EU Pilot, som innebär skriftväxling i ärenden där oklarheter i genomförandet av olika EU-rättsakter kan klaras ut på ett förhållandevis enkelt sätt. Ärendet gällde brister i genomförandet och tillämpningen i Sverige på Stockholm-Arlanda flygplats av direktivets bestämmelser. Stockholm-Arlanda flygplats drivs av Swedavia AB. Pilotärendet avslutades med att kommissionen konstaterade att man inte var nöjd med de svar som lämnats från Sverige.

5 Den formella underrättelsen

Den 10 december 2015 beslutade kommissionen en formell underrättelse i vilken kommissionen framför att Sverige underlåtit att korrekt tillämpa bestämmelser i direktiv 96/67/EG på tre punkter.

Artikel 16.1

Punkten gäller felaktig tillämpning av artikel 16.1 i direktivet. I sak står det i artikel 16.1 att ”Medlemsstaterna skall vidta nödvändiga åtgärder för att tjänsteleverantörerna respektive användarna som önskar tillämpa egenhantering skall garanteras tillträde till flygplatsanläggningarna, i den mån tillträde är nödvändigt för utövandet av deras verksamheter. Om flygplatsens ledningsenhet eller i förekommande fall den statliga myndigheten eller annan kontrollmyndighet uppställer villkor för tillträdet, skall dessa vara relevanta, objektiva, genomblickbara och icke-diskriminerande.”

Bestämmelsen motsvaras delvis av 20 § 1 st i marktjänstlagen. Där anges att ”Leverantörer av marktjänster och användare som utövar egenhantering skall ges tillträde till anläggningar i sådan omfattning och på sådant sätt som är nödvändigt för att de skall kunna tillhandahålla tjänster till tredje man eller utöva egenhantering.” Av 7 § 2 st framgår att beslut som fattas och villkor som uppställs skall göras utifrån skäl som är relevanta, objektiva, genomblickbara och icke-diskriminerande.

Kommissionen ansåg att avsaknaden av i förväg tydligt fastställda villkor för alla potentiella egenhanterare eller tjänsteleverantörer innebär att villkoren för tillträde inte är genomblickbara. De ansåg också att det heller inte kan garanteras att dessa villkor är relevanta, objektiva och icke-diskriminerande.

Artikel 16.3

Punkten gäller felaktig tillämpning av artikel 16.3 i direktivet. I sak står det i artikel 16.3 att ”När tillträdet till flygplatsens anläggningar är förenat med att en avgift tas ut, skall avgiften bestämmas på grunder som är relevanta, objektiva, genomblickbara och icke-diskriminerande.”

Bestämmelsen motsvaras delvis av 20 § 3 st i marktjänstlagen. Där anges att ”Den som innehar anläggningar som används av leverantörer av marktjänster eller användare som utövar egenhantering får ta ut en ersättning för utnyttjandet”. Av 7 § 2 st framgår att beslut som fattas och villkor som uppställs ska göras utifrån skäl som är relevanta, objektiva, genomblickbara och icke-diskriminerande.

Kommissionen ansåg att uttagandet av en avgift som avser kostnader för undersökning av framför allt teknisk genomförbarhet, juridisk och ekonomisk expertis samt prissättningen i samband med ett tillträde, som dessutom inte

garanterar tillträde till anläggningarna inte är förenlig med artikel 16.3 då avgiften inte avser användningen av själva infrastrukturen.

Artikel 7.1

Punkten gäller felaktig tillämpning av artikel 7.1 i direktivet. I sak står det i artikel 7.1 att ”Medlemsstaterna skall, i enlighet med bestämmelserna i artikel 1, vidta de åtgärder som behövs för att säkerställa att egenhanteringen kan utövas fritt.”

Bestämmelsen motsvaras delvis av 7 § 1 st i marktjänstlagen. Där anges att ”Tillträdet till marknaden för marktjänster skall vara fritt”. Eftersom de svenska myndigheterna inte har uppfyllt bestämmelserna i artikel 16.1 och 16.3 i direktivet, anser kommissionen att även artikel 7.1 i direktivet inte har respekterats.

Sverige svarade på den formella underrättelsen den 7 mars 2016 och angav i svaret att avgifter och villkor för tillträde till anläggningarna ska tillgängliggöras av den som tillhandahåller anläggningen inom en viss tid efter att en intressent begärt att få ta del av dessa. Om en avgift tas ut som inte avser utnyttjandet av anläggningar kan denna prövas i allmän domstol.

Den 25 juli 2016 fick Sverige del av en kompletterande underrättelse från kommissionen. Kommissionen vidhöll att Sverige inte uppfyllt sina skyldigheter att vidta nödvändiga åtgärder för att tjänsteleverantörer och egenhanterare på Stockholm-Arlanda flygplats ska garanteras nödvändigt tillträde till flygplatsanläggningarna, vilket strider mot artikel 16.1 och 16.3 i direktivet. Följaktligen har Sverige även underlåtit att vidta de åtgärder som krävs för att säkerställa att egenhantering kan utövas fritt, vilket strider mot artikel 7.1 i direktivet.

Sverige svarade på den kompletterande underrättelsen den 25 oktober 2016 och meddelade att man avsåg att komplettera marktjänstlagen med bestämmelser om ett tillsynssystem. Den tillsynsmyndighet som utses kan dels meddela föreskrifter om bl.a. grunderna för avgifternas beräkning, dels kontrollera att bestämmelserna följs och dessutom vidta åtgärder mot den som ändå inte följer dem. Dessutom avses 20 § 3 st justeras så att det i enlighet med Europeiska domstolens praxis framgår att inga andra avgifter än de som avser utnyttjandet av anläggningar är tillåtna.

6 Uppdraget

Transportstyrelsen fick den 30 november 2017 i uppdrag av Näringsdepartementet att ta fram ett underlag avseende erforderliga ändringar i marktjänstlagen utifrån aktuell EU Pilot och den formella underrättelsen. Vid ett uppstartsmöte den 16 januari 2018 förtydligades att utredningen ska presentera problemet, ge förslag på åtgärder, utreda eventuella andra behov av förtydliganden i lagen samt innehålla en konsekvensutredning, författningsförslag och författningskommentarer. Uppdraget ska redovisas till departementet senast den 30 april 2018.

Transportstyrelsen gjorde i ett första skede en jämförelseanalys mellan direktivet och marktjänstlagstiftningen för att säkerställa att direktivet tolkats och införlivats korrekt. I analysen noterades några delar av direktivet som saknade motsvarighet i den svenska lagstiftningen och viss diskrepans vad gäller ordval.

Transportstyrelsens fokus har framför allt varit att komma till rätta med de brister som kommissionen påpekat. Utöver detta har även frågor som bedömts ha betydelse för tillämpningen av lagen prioriterats. Andra språkliga avvikelser, som inte bedömts ha inverkan på tillämpningen, har myndigheten inte arbetat vidare med.

Omfattningen av Transportstyrelsens föreslagna tillsyn och avgifter kopplade till detta kommer att utredas vidare vid framtagandet av myndighetens föreskrifter. Inom ramen för det arbetet kommer även en mer specifik konsekvensutredning att tas fram.

7 Marktjänster

Marktjänster är tjänster som utförs på en flygplats åt en användare av en flygplats och finns upptagen i bilagan till marktjänstlagen, se bilaga 1.

Marktjänster på större flygplatser tillhandahålls ofta av stora internationella aktörer, t.ex. SAS Ground Handling, Aviator Airport Services eller Menzies Aviation som erbjuder användare ett basutbud av olika marktjänster. Bolag kan specialisera sig och erbjuda en utvald marktjänst som t.ex. catering. Dessa bolag kan också vara stora internationella aktörer som opererar i flera länder såsom t.ex. Gate Gourmet och LSG Sky Chefs.

För att få bedriva marktjänster på en flygplats måste leverantören ingå ett marktjänstavtal med flygplatsen. På de statliga flygplatserna ansöker marktjänstbolag om att få bedriva marktjänst på flygplatsen och därefter förs en dialog kring tjänsten/tjänsterna som bolaget avser utföra, eventuella kunder på den aktuella flygplatsen samt resurser och kompetens hos utövaren. Därefter tecknas ett marktjänstavtal.

Ett marktjänstavtal innehåller bestämmelser om den tjänst som får utövas, behörighet att vistas på flygplatsen, ersättningar, regelverk att följa, safety och security etc. Först efter att avtal ingåtts kan marktjänstutövaren ansöka om att få en behörighetshandling för tillträde till områden inom flygplatsen till vilka det krävs särskild behörighet.

För att tillmötesgå de internationella regelverk som flygplatsen har att följa (bl.a. Kommissionens förordning (EU) nr 139/2014⁴, ADR.OR.D.025) genomgår operatören en obligatorisk utbildning för nya aktörer eller en tillträdesrevision där man går igenom gällande regelverk som operatören har att uppfylla innan verksamheten får påbörjas på flygplatsen.

På flera av Swedavias flygplatser finns det, vad gäller tillhandahållande av flygbränsle, infrastruktur som ägs av andra än av flygplatsen själva. På Arlanda ägs bränsledepån av ett annat bolag (AFAB, Arlanda Flygbränslehantering AB) som har ett arrendeavtal med flygplatsen avseende den markyta där anläggningen byggts. Depån är sammankopplad med flygplatsens hydrantsystem som går runt flygplatsen och där dispenserbolag (SFS, Stockholm Fueling Services AB) som utför själva tankningarna till luftfartyg hämtar bränsle. Swedavia har avtal med AFAB om att de som så önskar ska få utnyttja depån för bränslehantering, t.ex. ett flygbolag som igår avtal med ett oljebolag om leverans. De som utför själva tankningarna (dispenserbolagen) är marktjänstoperatörer och har marktjänstavtal med Swedavia. AFAB anses tillhandahålla en marktjänst genom det

---

⁴ Kommissionens förordning (EU) 139/2014 av den 12 februari 2014 om krav och administrativa rutiner för flygplatser enligt Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 216/2008.

sammankopplade systemet och har därför även de ett marktjänstavtal med Swedavia. På Landvetter finns en liknande lösning där bränsledepån ägs av ett annat bolag (GFC, Gothenburg Fuelling Company) än flygplatsen. På Landvetter finns dock inget hydrantsystem och bränsledepån är därför separat och bränsle hämtas med speciella flygtankningsbilar från tre cisterner för leverans till luftfartyg.

8 Överväganden

Förslag

Lag om mark tjänster ändras så att

- marknaden kan begränsas med hänsyn till luftfartsskyddet,
- ersättningar som tas ut för utnyttjandet av anläggningar ska fastställas utifrån direktivets övergripande principer om relevans, objektivitet, genomblickbarhet och icke-diskriminering,
- en ersättare ska väljas ut enligt föreskrivet förfarande ifall en leverantör som blivit utsedd upphör med sin verksamhet innan den beslutade tidens utgång,
- samråd inte krävs vid fastställandet av kontraktsvillkor och tekniska specifikationer som avser egenhanterare,
- Transportstyrelsen kan förbjuda en leverantör eller egenhanterare att utöva mark tjänster,
- endast ersättning för utnyttjande av anläggningar får tas ut av den som innehar eller på andra grunder tillhandahåller anläggningar,
- Transportstyrelsen får ett utpekad tillsynsansvar och kan besluta om förelägganden och förbud som kan förenas med vite,
- regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer ges bemyndigande att meddela ytterligare föreskrifter i de avseende som behandlas i mark tjänstlagen och föreskrifter om avgifter avseende tillsyn och ärendehandläggning, och
- beslut avseende samrådsförfarandet samt Transportstyrelsens beslut om förelägganden och förbud får överklagas.

Förordning om mark tjänster kompletteras så att

- en begränsning av marknaden ska fastställas enligt ett formellt förfarande hos kommissionen, och
- Transportstyrelsen ges bemyndigande att meddela ytterligare föreskrifter i de avseenden som behandlas i mark tjänstlagen och föreskrifter om avgifter avseende tillsyn och ärendehandläggning.

8.1 Portalparagraf

I mark tjänstlagen 7 § finns några allmänna bestämmelser. Dels regleras att tillträdet till marknaden får begränsas i vissa lägen trots att det som huvudregel ska vara fritt. Dels regleras att beslut och villkor enligt lagen ska fattas och uppställas utifrån skäl som är relevanta, objektiva, genomblickbara och icke-diskriminerande.

8.1.1 Luftfartsskydd

Vad gäller möjligheten att begränsa marknaden får detta enligt 7 § mark tjänstlagen endast göras i den utsträckning som säkerheten, kapaciteten

eller utrymmet på flygplatsen kräver det. Vid en jämförelse mellan direktivet och marktjänstlagstiftningen kan konstateras att begreppet säkerhet inte återfinns i någon artikel i direktivet. Begreppet anges emellertid i skälen till direktivet (ingresspunkt 11). Vid jämförelse med den engelska versionen av direktivet framkommer att både *safety* och *security* anges i den engelska medan den svenska endast nämner *säkerhet*. Begreppet *security* brukar på svenska motsvaras av (*luftfarts*)*skydd* medan *safety* motsvaras av *säkerhet*.

Även om säkerhetsbegreppet inte återfinns i någon artikel i direktivet så har det införts i marktjänstlagen. Att då inte även omfatta luftfartsskyddet som är omnämnt i samma skäl i den engelska versionen innebär en inkonsekvens som begränsar syftet med direktivet. Direktivet kom redan 1996 och det var inte förrän i början på 2000-talet som luftfartsskyddet utvecklades till det som det är idag. Därför kan man anta att begreppsförvirring uppstått i samband med översättningen av direktivet, då uppfattningen ofta är att säkerhet är ett fullgott begrepp. Inom luftfarten är det dock stor skillnad på begreppen luftfartsskydd och säkerhet.

Luftfartsskydd handlar om de åtgärder som syftar till att förhindra kriminella och olagliga handlingar riktade mot flyget. Målet för luftfartsskyddet är att skydda passagerare, besättning, markpersonal, allmänhet och egendom från olagliga handlingar. Med olagliga handlingar avses till exempel brottsliga angrepp såsom sabotage, kapningar och gisslantagningar. Säkerhetsskyddet tar höjd för aktuell hotbild och innebär bl.a. att personer som ska ha eget tillträde till flygplatsen registerkontrolleras i enlighet med säkerhetsskyddslagstiftningen. Detta skydd bryts på så sätt ner på individnivå då antalet personer som får tillträde till en flygplats kan begränsas utifrån godkänd registerkontroll. För att beakta luftfartsskyddet i marktjänstlagstiftningen skulle det däremot kunna innebära att leverantörer och egenhanterare påverkas på företagsnivå, dvs deras rättigheter att utöva marktjänsterna begränsas. Många leverantörer av marktjänster eller egenhanterare på en flygplats skulle kunna innebära en stor mängd fordon på flygsidan på en flygplats. En riskbedömning utifrån luftfartsskyddet skulle kunna innebära att man räknar med en ökad risk i och med att ett fordon som används vid utövandet av marktjänster på en flygplats skulle kunna användas vid en olaglig handling. Innan ledningsenheten på en flygplats ansöker om begränsning hos Transportstyrelsen måste en sådan riskanalys finnas och kunna påvisa den ökade risken.

Säkerhet å andra sidan handlar om att minimera riskerna för olyckor. Olyckor skulle kunna uppstå på en flygplats ifall antalet leverantörer och egenhanterare blir för många. Detta problem har däremot starkare koppling till den möjlighet att begränsa marknaden utifrån utrymmes- eller kapacitetsbegränsningar som redan finns i marktjänstlagen.

För att möjliggöra begränsningar av marknaden för marktjänster med hänsyn till luftfartsskyddet måste detta skäl omnämnas i marktjänstlagen. Att endast ta med luftfartsskyddet som ett skäl i Transportstyrelsens föreskrifter om hur begränsningar ska ske är inte tillräckligt. Därför föreslås att luftfartsskyddet läggs in som ytterligare ett skäl i 7 § till när marknaden för marktjänster kan begränsas.

8.1.2 Relevans, objektivitet, genomblickbarhet och icke-diskriminering

I 7 § marktjänstlagen regleras också att beslut och villkor enligt lagen ska fattas och uppställas utifrån skäl som är relevanta, objektiva, genomblickbara och icke-diskriminerande. Dessa begrepp är genomgående förekommande i direktivet och har därför en övergripande betydelse för marktjänstlagen. Vid införlivandet av direktivet valde man därför att ha dessa begrepp i lagens portalparagraf, något som bör kvarstå.

Enligt artikel 16.3 får en avgift tas ut för utnyttjandet av anläggningar om avgiften bestäms på grunder som är relevanta, objektiva, genomblickbara och icke-diskriminerande. De fyra grundskälen återfinns i 7 § marktjänstlagens och att en avgift får tas anges i 20 §. Däremot anger inte 7 § avgifter specifikt. Detta innebär en viss otydlighet kring om avgiftsfrågor ingår i begreppet villkor och kring införlivandet av bestämmelserna i artikel 16.3.

Om skälen som anges i 7 § inte är kopplade till när avgifter tas ut kan den som beslutar om avgifter fastställa dessa utan att ta hänsyn till bestämmelserna i direktivet vilket påverkar marknaden negativt. Europadomstolen har i en dom angett hur dessa skäl ska tolkas och detta kan sammanfattas på följande sätt:

Mål C-181/06 Lufthansa

Vad gäller relevans och objektivitet måste samband finnas mellan de faktiska kostnaderna och avgiftsbeloppet. Villkoret om genomblickbarhet kan bara anses vara uppfyllt om det tydligt preciseras i nationella bestämmelser vilka tjänster som tillhandhålls och hur avgiften ifråga ska beräknas. Villkoret om icke-diskriminering innebär att både leverantörer och egenhanterare ska erlägga avgiften vid utnyttjande.⁵

För att uppfylla artikel 16.3 i direktivet föreslås ett tillägg i 7 § andra stycket som tydliggör att ersättningar också ska fastställas på skäl som är relevanta, objektiva, genomblickbara och icke-diskriminerande. Artikel 16.3 använder begreppet *avgift*, medan man i marktjänstlagen 20 § tredje stycket sedan tidigare använder begreppet *ersättning*. Ersättning ses som ett samlingsnamn

⁵ Punkt 26-28 i domen.

för olika typer av avgifter och kan t.ex. avse nyttjandeavgifter, hyror och liknande. För att följa den tidigare begreppsanvändningen i lagen föreslås att ordet *ersättning* används i 7 §.

Hur skälen ska uppfyllas, jfr domstolens tolkning ovan, är detaljer som bör framgå av föreskrifter på lägre nivå än lag. Föreskrifterna är av det slaget att de med stöd av ett normgivningsbemyndigande kan meddelas i förordning eller i myndighetsföreskrifter.

Med förslaget att lägga in ersättningar i 7 § ges kopplingen till att alla åtgärder som följer av bestämmelserna i lagen ska grunda sig på skäl som är relevanta, objektiva, genomblickbara och icke-diskriminerande.

Det enda begrepp som inte bokstavligen återges i 7 § är ”fastställandet av tekniska specifikationer” som finns i direktivets artikel 11 och i 15 § marktjänstlagen. Tekniska specifikationer som tas fram är dock att se som en del av de villkor som ska uppfyllas för att en leverantör eller egenhanterare ska kunna få utöva marktjänster på flygplatsen. Villkor är redan omnämnda i 7 § och därmed omfattas begreppet ”tekniska specifikationer” och något tillägg avseende detta behöver inte göras.

8.2 Begränsningar och urval

Transportstyrelsen har tittat på några frågor där jämförelseanalysen påvisat avvikelser i lagen i förhållande till direktivet vad gäller begränsningar och urval. Det första avser det formella fastställandet av begränsningar som beskrivs i artikel 9 i direktivet och det andra avser det ersättningsförfarande som beskrivs i artikel 11.1.e.

8.2.1 Formellt fastställande av begränsningar

Artikel 9 i direktivet anger att beslut om begränsningar som fattats pga. utrymmes- eller kapacitetsbegränsningar ska fastställas genom ett specifikt gransknings- och godkännandeförfarande hos kommissionen.

Dessa beslut ska minst tre månader före ikraftträdandet anmälas till kommissionen, samt innehålla de skäl som motiverar begränsningen. Senast tre månader före utgången av den beviljade perioden ska ett nytt beslut om undantag fattas och anmälas till kommissionen. Beslut som avser begränsningar av leverantörer får endast förlängas en gång med ytterligare två år genom anmälan till kommissionen.

Ingen del av detta förfarande återfinns i marktjänstlagen. Detta innebär att eventuella beslut om begränsningar inte kommuniceras med och granskas av kommissionen på det sätt som direktivet föreskriver. Ett sådant beslut skulle eventuellt kunna förklaras ogiltigt i en situation där en leverantör eller egenhanterare ifrågasätter det fattade beslutet.

Några beslut om begränsningar enligt 9 och 13 §§ marktjänstlagen har hittills inte fattats av Transportstyrelsen, så någon avvikelse mot direktivet har inte uppstått och det kommer inte heller påverka någon tidigare utsedd leverantör eller egenhanterare. Men för att säkerställa ett korrekt fastställande i enlighet med direktivet föreslås att det detaljerade gransknings- och godkännandeförfarandet införs i föreskrifter.

Eftersom fastställandet är en detaljerad process bör detta framgå av föreskrifter på lägre nivå än lag och föreslås därför införas i 5 § marktjänstförordningen med ett utpekat ansvar för Transportstyrelsen.

Det noteras att det enligt 24 § marktjänstlagen går att överklaga Transportstyrelsens beslut om begränsningar av tillträdet till marknaden. Förfarandet med ett fastställande av kommissionen kan eventuellt komma att påverka ett sådant överklagande. Transportstyrelsens beslut om begränsning bör kunna villkoras med att kommissionen ska fastställa beslutet, dvs att beslutet inte träder ikraft förrän kommissionen godkänt det. Dock måste Transportstyrelsens beslut överklagas av den det berör inom tre veckor från det att denne tagit del av beslutet. Det faktum att kommissionen ska fastställa beslutet bör kunna hanteras av myndigheterna genom en öppen kommunikation om hur fastställandeförfarandet fortlöper.

8.2.2 Nytt urval av leverantör

Jämförelseanalysen visar också att artikel 11.1.e inte införlivats i svensk lagstiftning. Enligt direktivet ska en ersättare väljas ut enligt urvals- och anbuds förfarandet när en leverantör upphör med sin verksamhet före utgången av den period för vilken han valts ut.

Att inte ha med motsvarande bestämmelse i marktjänstlagen skulle på en begränsad marknad med två leverantörer kunna innebära att endast en enda leverantör blir tillgänglig när den andra upphör med sin verksamhet. Detta leder då till att ett faktiskt val mellan leverantörer inte kan göras vilket bryter mot artikel 6 i direktivet. Att inte tillämpa förfarandet med urval av en ny leverantör kan också innebära att en annan leverantör kan utses på ett informellt sätt och därmed får utöva sina tjänster trots att andra leverantörer lämnat anbud i ett tidigare skede. Dessa situationer är inget som gynnar den öppna marknaden.

Nyvals förfarandet ska tillämpas oavsett hur många leverantörer som valts ut i det första skedet och blir aktuellt först när en leverantör upphör med sin verksamhet före utgången av den beslutade tiden, dvs den tid för då leverantören valts ut.

För att uppfylla artikel 11.1.e i direktivet bör det i 10 §, som handlar om urval av leverantörer, införas ett nytt stycke som motsvarar artikel 11.1.e.

8.3 Kontraktsvillkor och tekniska specifikationer

Bestämmelser om kontraktsvillkor och tekniska specifikationer som uppställs för leverantörer och egenhanterare finns i marktjänstlagen 15 §. När ledningsenheten avser att uppställa sådana villkor och specifikationer ska dessa fastställas efter samråd med användarkommittén på flygplatsen.

Kravet på samråd med användarkommittén av villkor och specifikationer för leverantörer kommer från artikel 11.1.a i direktivet. Dock finns inget krav på samråd vad gäller villkor och specifikationer för egenhanterare. Samrådskravet har genom implementeringen i 15 § fått ett vidare tillämpningsområde än vad direktivet åsyftar.

Av skäl 16 framgår följande:

För att en effektiv och lojal konkurrens skall kunna upprätthållas när antalet tjänsteleverantörer är begränsat krävs det att urvalet av dessa sker på ett genomblickbart och opartiskt sätt. Användarna bör rådfrågas vid denna urvalsprocess eftersom det är de som främst berörs av kvaliteten och priset på de tjänster som de förväntas ta i anspråk.

Även detta tyder på att samrådet med användarkommittén endast är avsett för villkor och specifikationer som ska avse leverantörer som utövar marktjänster till tredje man.

Med anledning av detta föreslås att paragrafen formuleras om och att det framgår att endast villkor och specifikationer som avser leverantörer ska samrådas med användarkommittén.

När flygplatsens ledningsenhet fastställer kontraktsvillkor och tekniska specifikationer för egenhanterare behöver man således inte samråda med användarkommittén. Villkoren ska ändå uppställas utifrån skäl som är relevanta, objektiva, genomblickbara och icke-diskriminerande. Om en användare anser att villkoren inte uppfyller kraven 7 § kommer denne kunna använda sig av det tillsynssystem som föreslås inrättas (se avsnitt 8.6).

Kontraktsvillkor och tekniska specifikationer som måste uppfyllas av leverantörer av marktjänster eller av de som önskar utöva egenhantering är något som fastställs av ledningsenheten för att kunna bevilja tillträde till flygplatsen. Swedavia har t.ex. ett s.k. licensieringsavtal med de som utövar marktjänster på sina flygplatser som reglerar bl.a. upplåtna rättigheter, ersättning, safety, security och miljöhänsyn. Kontraktsvillkor och tekniska specifikationer kan därför anses utgöra kriterier som ska uppfyllas för att få utöva marktjänster på en flygplats. Detta oavsett om marknaden är öppen för alla som vill utöva marktjänster eller som Transportstyrelsen beslutat om att begränsa marknaden. Vid en öppen marknad fastställer ledningsenheten

villkoren och specifikationerna och ingår avtal med utövare om att dessa ska följas. Om en begränsning av marknaden blir aktuell kommer tillämpningen se något annorlunda ut. I vissa fall, som följer av bestämmelser i 10 § marktjänstlagen, får ledningsenheten själva besluta om urval av leverantörer. I dessa fall borde en liknande hantering som vid en öppen marknad bli aktuell. Är det däremot Transportstyrelsen som ska besluta om urval av leverantörer kommer Transportstyrelsen behöva få dessa villkor och specifikationer framtagna av ledningsenheten för att veta vilka kriterier en leverantör ska uppfylla för att kunna utöva marktjänster på den aktuella flygplatsen. Att ledningsenheten ska ta fram detta underlag till Transportstyrelsen är detaljer som bör framgå av föreskrifter på lägre nivå än lag. Föreskrifterna är av det slaget att de med stöd av ett normgivningsbemyndigande kan meddelas i myndighetsföreskrifter. En liknande hantering kommer även bli aktuell i de fall egenhanterare ska väljas då det är Transportstyrelsen som beslutar om urval av dessa enligt 14 §.

8.4 Återkallelse och förbud

I 17 § marktjänstlagen finns möjligheten att återkalla rätten att utöva marktjänster för en leverantör eller egenhanterare som inte längre utnyttjar sin rätt. Likaså kan rätten återkallas för de som saknar nödvändiga tillstånd eller på ett icke ringa sätt åsidosätter regler som syftar till att flygplatsen ska fungera tillfredsställande.

Att första meningen av paragrafen anger att rätten kan återkallas kan dock innebära problem vid tillämpningen. Att återkalla något, i detta fall rätten att utöva marktjänster, kräver att rätten från början har getts till någon. Artikel 14 i direktivet ger medlemsstaterna möjlighet att införa ett godkännandesystem av de som utövar marktjänster. Detta har dock inte införts i marktjänstlagen. Därför kan bestämmelserna i 17 § 1 meningen inte tillämpas i den nuvarande lydelsen.

Om Transportstyrelsen beslutat om en begränsning av marknaden och ett urval av marktjänstutövare har gjorts kan man däremot anse att en rätt givits till dessa. Däremot bedöms inte Transportstyrelsen behöva återkalla denna rätt då detta torde lösa sig på annat sätt, t.ex. genom att utövarna inte längre uppfyller de av ledningsenheten fastställda villkoren och specifikationerna. Det föreskrivna förfarandet innebär en onödig administrativ uppgift för Transportstyrelsen. Redan i propositionen till marktjänstlagen⁶ ifrågasatte Luftfartsverket denna reglering då den ansågs överflödigt så länge det finns klara och tydliga avtal.

Därför föreslås att första meningen i 17 § utgår.

---

⁶ Prop. 1999/2000:41 s. 46.

Resterande bestämmelser i paragrafen bedöms däremot behövas framöver. Om en leverantör eller egenanterare bryter mot bestämmelser som syftar till att flygplatsen ska fungera tillfredsställande ska denne enligt artikel 15 i direktivet kunna förbjudas att utöva marktjänster. Bestämmelsen har införts i 17 § 2 meningen marktjänstlagen men har liksom första meningen kommit till att formuleras så att rätten att utöva marktjänster kan återkallas. Som beskrivits ovan ges inte någon rätt till att utöva marktjänsterna utöver de fall där ett urval görs efter en begränsning. Möjligheten att förbjuda någon enligt artikel 15 kräver inte att ett urval gjorts utan ska kunna tillämpas även i fall där begränsning inte gjorts. En leverantör eller egenhanterare som bryter mot bestämmelser som syftar till att flygplatsen ska fungera tillfredsställande ska kunna förbjudas att utöva marktjänsterna. Begreppet *återkalla* i andra meningen 17 § bör därför bytas ut mot *förbjuda* för att på så sätt tydliggöra att det inte finns något krav på urval i dessa fall utan endast grundar sig på att flygplatsen ska fungera tillfredsställande. Samma bedömning görs ifall en leverantör eller egenhanterare saknar nödvändiga tillstånd. I samband med utbyte av ordet *återkalla* till *förbjuda* föreslås också en språklig justering av 17 § 1 st.

Som en följd av förslaget till 17 § 1 st behöver andra stycket justeras på motsvarande sätt så att det anges att ledningsenheten ansöker om *förbud* enligt första stycket.

Ett ärende om förbud kan utöver en ansökan från ledningsenheten även initieras av Transportstyrelsen vid sin tillsynsverksamhet över att bestämmelserna i lagen och föreskrifter som meddelats med stöd av lagen efterlevs.

8.5 Ersättning för utnyttjande av anläggningar

8.5.1 Innehav

Ersättning för utnyttjande av anläggningar får enligt 20 § 3 st marktjänstlagen tas ut, vilket motsvarar artikel 16.3 i direktivet. I direktivet anges att när tillträdet till anläggningar är förenat med att en avgift tas ut ska avgiften bestämmas på grunder som är relevanta, objektiva, genomblickbara och icke-diskriminerande. Direktivet nämner inget om vem som får ta ut avgiften medan det i marktjänstlagen anges att det är den som innehar anläggningarna som får ta ut denna ersättning.

Innehav av anläggningar kan grunda sig på olika sätt. En flygplats kan själv ha införskaffat anläggningar som används vid utövandet av marktjänster. Men någon annan kan också ha införskaffat dessa anläggningar som finns på flygplatsen. Det kan också finnas fall där bolag, leverantör eller egenhanterare genom avtal med flygplatsen kommit överens om drift av anläggningarna. Med innehav av anläggningar avses bl.a. juridisk rådighet över anläggningar,

faktiskt förfogande över anläggningar samt innehav och tillhandahållande genom avtal eller på andra grunder. Oavsett vem som tillhandahåller anläggningarna och på vilken grund dessa tillhandahålls ska bestämmelserna om ersättning för utnyttjandet, och grunderna för ersättningen, tillämpas av denne.

Därför föreslås ett förtydligande i 20 § tredje stycket med att alla tillhandahållanden, oaktat grund, faller inom bestämmelsens tillämplighet. Det innebär att det inte endast blir ledningsenheten på en flygplats som omfattas av bestämmelserna utan alla som tillhandahåller anläggningar, vilket kan vara statliga bolag, kommunala bolag, de som ingått avtal om drift av anläggningar med flygplatsen etc. I annat fall möjliggörs ett kringgående av direktivets syfte och lagens bestämmelser.

8.5.2 Ersättning

I det fall som initierade EU Piloten togs en ersättning ut för att pröva huruvida flygbolaget som ville utöva egenhantering skulle kunna få tillträde till anläggningarna. Detta ansågs av kommissionen vara en slags prövningsavgift och alltså inte en ersättning för utnyttjandet av anläggningarna. En sådan ersättning är inte förenlig med direktivet.

Europadomstolen har fastslagit detta i en dom som kan sammanfattas på följande sätt:

Mål C-363/01 Lufthansa

Det är inte tillåtet att ledningsenheten vid en flygplats begär att en leverantör av marktjänster, eller en användare som tillämpar egenhantering, för att få tillträde till marknaden för marktjänster vid flygplatsen ska betala en tillträdesavgift som motprestation för att vinstdrivande verksamhet möjliggörs, utöver den avgift som dom betalar för att få tillgång till flygplatsens anläggningar. Ledningsenheten har däremot rätt att ta ut en avgift för nyttjande av flygplatsens anläggningar, som kan bestämmas med beaktande av att ledningsenheten har ett vinstintresse. Denna avgift ska fastställas i enlighet med de kriterier som anges i artikel 16.3 i direktivet.⁷

För att en liknande situation som den i EU Piloten inte ska uppstå igen föreslås att bestämmelsen i 20 § 3 st förtydligas med att det *endast* är ersättningar för utnyttjandet av anläggningar som får tas ut.

Ordet *en* föreslås också tas bort från paragrafen då ordet kan läsas som ett räkneord och därmed föranleda syftningsfel.

---

⁷ Punkt 63 i domen.

8.6 Tillsyn

8.6.1 Ett tillsynssystem införs

Kommissionen har i sitt formella yttrande ansett att vissa bestämmelser i direktivet inte tillämpats korrekt i Sverige. Detta innebär att leverantörer och egenhanterare inte kan utöva sina marktjänster på ett korrekt sätt. Det är t.ex. inte tydligt att avgifter som tas ut för utnyttjande av anläggningar är fastställda på grunder som är relevanta, objektiva, genomblickbara och icke-diskriminerande. Därför föreslås att ett tillsynssystem inrättas så att bestämmelsernas efterlevnad kan garanteras. Med ett sådant system kan en tillsynsmyndighet dels meddela föreskrifter om bl.a. grunderna för avgifternas beräkning, dels kontrollera att bestämmelserna följs och dessutom vidta åtgärder mot den som ändå inte följer dem.

Transportstyrelsen har idag liknande tillsynsuppgifter för områden inom såsom järnvägs- och fartygsäkerhetsområdet. Transportstyrelsen föreslås utses till tillsynsmyndighet för hela marktjänstlagen då viss tillsyn av separat bokföring enligt 18 och 19 §§ redan åligger myndigheten.

Transportstyrelsen ska utöva tillsyn över efterlevnaden av marktjänstlagen och föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen. Vid denna tillsyn ska Transportstyrelsen kunna begära att få upplysningar och ta del av sådana handlingar som tillsynen gäller. En aktör (ledningsenhet eller marktjänstutövare) ska vid tillsynen bistå Transportstyrelsen med dessa uppgifter. Transportstyrelsen ska också kunna begära att få tillträde till flygplatsen, lokaler och anläggningar som tillsynen gäller. Detta förfarande finns inom andra tillsynsområden t.ex. i järnvägslagen (2004:519) och är ett förfarande som Transportstyrelsen är välbekant med.

Föremål för Transportstyrelsens tillsyn kommer både flygplatsens ledningsenhet, leverantörer av marktjänster och den som innehar *eller på andra grunder tillhandahåller* anläggningar som används av marktjänstutövare att vara, d.v.s. alla som har att efterleva något av marktjänstregelverkets bestämmelser. En genomgång av de bestämmelser vars efterlevnad som Transportstyrelsen kan utöva tillsyn över görs i följande avsnitt.

8.6.2 Vad omfattas av tillsynen

Vid en genomgång av marktjänstlagen (inklusive de förslag som följer av denna utredning) framkommer att följande bestämmelser i lagen kommer att omfattas av Transportstyrelsens tillsyn.

5 § Användarkommitté

Transportstyrelsens tillsyn ska säkerställa att det finns en användarkommitté på de flygplatser som omfattas av lagen, d.v.s. alla flygplatser som är öppna för kommersiell trafik (idag ett 40-tal). Tillsynen ska också omfatta sammansättningen av kommittén och rätten att få ingå i den.

6 § Tjänster till tredje man och egenhantering – omfattning

I enlighet med tröskelvärdena i 6 § kommer Transportstyrelsens tillsyn att vara uppdelad på vissa flygplatser beroende på vilka marktjänster som tillhandhålls/utövas, kopplat till årstrafiken på flygplatsen.

Bestämmelserna om marktjänster till tredje man ska tillämpas på flygplatser med en årstrafik som är större än eller lika med två miljoner passagerarrörelser eller 50 000 ton gods. De fem flygplatser som för närvarande överstiger dessa tröskelvärden är; Arlanda Airport, Landvetter Airport, Bromma Airport, Malmö Airport och Stockholm Skavsta Airport.

Bestämmelserna om egenhantering av bagagehantering, ramptjänster, påfyllning av bränsle och olja samt gods- och posthantering (såväl vid ankomst och avgång som i transit, när det gäller den fysiska hanteringen av gods och post mellan terminalanläggningen och luftfartyget) tillämpas på flygplatser med en årstrafik som är större än eller lika med en miljon passagerarrörelser eller 25 000 ton gods. De flygplatser som överstiger dessa tröskelvärden är utöver de fem som nämndes i stycket ovan även Luleå Airport och Umeå Airport.

Bestämmelserna om egenhantering av andra marktjänster ska tillämpas på alla flygplatser som står öppna för kommersiell trafik, d.v.s. ett 40-tal.

Se bilaga 2 för en sammanställning av samtliga flygplatser och den uppdelning som görs i 6 §.

7§ Portalparagrafen

Transportstyrelsen kan genom tillsyn säkerställa att marknaden för marktjänster är fri.

Tillsynen kan också säkerställa att beslut, villkor och ersättningar fattats utifrån skälen som är relevanta, objektiva, genomblickbara och icke-diskriminerande.

Denna bestämmelse ska tillämpas av alla kommersiella flygplatser, d.v.s. ett 40-tal.

10§ Urval av leverantörer

När ledningsenheten gör urval av leverantörer kan Transportstyrelsens tillsyn säkerställa att detta görs utifrån bestämmelserna i 10 §. Där anges att urval

görs efter en anbudsinfordran som offentliggjorts i Europeiska gemenskapernas officiella tidning. Urvalet får avse högst sju år. Tillsynen kan också avse de fall en leverantör av markttjänster upphört med sin verksamhet före utgången av den beslutade tiden och att en ersättare väljs ut enligt det fastställda förfarandet. Ledningsenhetens informationsplikt kan också komma att vara föremål för tillsyn.

Denna bestämmelse ska tillämpas av de fem flygplatser som överstiger tröskelvärdena i 6 § för leverantörer, d.v.s. Arlanda Airport, Landvetter Airport, Bromma Airport, Malmö Airport och Stockholm Skavsta Airport.

11 § Ledningsenheten tillhandahåller markttjänster

Transportstyrelsens tillsyn kan säkerställa att villkoren i 11 § är uppfyllda i de fall flygplatsens ledningsenhet själva (eller ett företag som de direkt eller indirekt kontrollerar eller kontrolleras av) tillhandahåller markttjänster då Transportstyrelsen beslutat om en begränsning av leverantörer. Ledningsenheten har i dessa fall en informationsplikt som också kan omfattas av Transportstyrelsens tillsyn.

Denna bestämmelse ska tillämpas av de fem flygplatser som överstiger tröskelvärdena i 6 § för leverantörer, d.v.s. Arlanda Airport, Landvetter Airport, Bromma Airport, Malmö Airport och Stockholm Skavsta Airport.

15 § Kontraktsvillkor och tekniska specifikationer

Det åligger ledningsenheten att fastställa kontraktsvillkor och tekniska specifikationer i särskilda beslut. Detta samt skälen för dessa, enligt 7 §, kan Transportstyrelsen granska i sin tillsyn. Även det formella kravet på samråd med användarkommittén vad gäller villkor och specifikationer för leverantörer kan kontrolleras.

Denna bestämmelse ska tillämpas av alla kommersiella flygplatser, d.v.s. ett 40-tal.

18 och 19 §§ Bokföring

Transportstyrelsen har redan idag ett utpekat granskningsansvar för att ledningsenheter och leverantörer har en strikt uppdelning i sin bokföring vad gäller verksamhet som är knuten till tillhandahållandet av dessa tjänster och övrig verksamhet. En flygplats får inte subventionera sin markttjänstverksamhet med inkomster från andra områden.

Årligen ska ett intyg skickas till Transportstyrelsen av den som reviderar företaget som visar på att en strikt uppdelning har gjorts i bokföringen.

Denna bestämmelse ska tillämpas av alla kommersiella flygplatser, d.v.s. ett 40-tal, samt av alla leverantörer av marktjänster till tredje man, vilket är drygt 100 stycken.

20 § Tillträde till anläggningar

Transportstyrelsen kan utöva tillsyn över att leverantörer av marktjänster och användare som utövar egenhantering ges tillträde till anläggningar i sådan omfattning och på sådant sätt som är nödvändigt för att de skall kunna tillhandahålla tjänster till tredje man eller utöva egenhantering.

Transportstyrelsen kan också granska ifall villkoren för jämknings- eller omfördelningar av utrymmen och liknande är uppfyllda.

Tillsyn kan också avse ersättningar som tas ut för utnyttjandet av anläggningar.

Denna bestämmelse ska tillämpas av alla kommersiella flygplatser, d.v.s. ett 40-tal, samt den som innehar eller på andra grunder tillhandhåller anläggningar som används av leverantörer eller egenhanterare.

21 § Centraliserade anläggningar

Transportstyrelsens granskning avser ifall ledningsenheten fattat formellt beslut om centraliserade anläggningar utifrån giltiga skäl enligt 7 och 21 §.

Denna bestämmelse ska tillämpas av alla kommersiella flygplatser, d.v.s. ett 40-tal.

22 § Samråd

Att ledningsenheten minst en gång om året samråder med användarkommittén och företag som tillhandahåller marktjänster kan säkerställas genom Transportstyrelsens tillsyn. Även vad det samråds om kan granskas.

Denna bestämmelse ska tillämpas av alla kommersiella flygplatser, d.v.s. ett 40-tal.

8.6.3 Föreläggande och vite

För att tillsynsverksamheten ska vara effektiv krävs att Transportstyrelsen har möjlighet att sätta in verkningsfulla åtgärder för att upprätthålla efterlevnaden av lagen.

Tillsynsförfarandet enligt andra regelverk är i många fall knutet till granskningen efter det att tillstånd har beviljats, certifikat utfärdats eller liknande och kan då innebära en uppföljning av att villkoren för tillståndet fortfarande är uppfyllda.

När det gäller marktjänstlagen utfärdar Transportstyrelsen inte något tillstånd, vare sig till ledningsenheten, till leverantörer eller till egenhanterare. Det innebär att granskningen inte kan knytas till uppföljning av ett tillstånd, utan att den istället kommer att kopplas till tillsyn över att de aktuella bestämmelserna efterlevs.

Ett ärende kan initieras av Transportstyrelsen via det löpandet tillsynsarbetet eller via någon extern part. Vid intern initiering kan t.ex. tillsynen utföras på respektive flygplats utifrån t.ex. en tidplan som Transportstyrelsen tagit fram. Extern initiering kan ske av t.ex. en leverantör av marktjänster som anser att en ledningsenhet bryter mot bestämmelser i lagen och därför kontaktar Transportstyrelsen

För att ge Transportstyrelsen möjlighet att effektivt kunna utöva sin tillsyn bör myndigheten ha rätt att vidta vissa åtgärder om det som föreskrivs inte efterlevs. Det föreslås därför att marktjänstlagen kompletteras med en bestämmelse som ger Transportstyrelsen rätt att meddela de förelägganden och förbud som behövs för tillsynen och för att lag eller de föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen ska efterlevas.

För att föreläggandet ska vara verkningfullt bör det vara kopplat till någon form av ekonomisk sanktion. Vite ger ett ekonomiskt incitament att följa det som föreskrivs. Det föreslås därför att Transportstyrelsen ska få möjlighet att förena förelägganden och förbud med vite. Vitet ska kunna dömas ut om den som har fått föreläggandet inte vidtar de åtgärder som föreskrivits i föreläggandet. Av föreläggandet ska tydligt framgå på vilket sätt och inom vilken tid parten ska agera för att följa föreläggandet och undvika eventuell vitessanktion.

Allmänna bestämmelser om vite finns i lagen (1985:206) om viten. Utdömda viten tillfaller staten (se prop. 1984/85:96 s. 20).

Transportstyrelsens beslut i frågor om föreläggande och förbud bör kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd bör krävas vid överklagan till kammarrätten. Se avsnitt 8.8.

8.7 Bemyndiganden

8.7.1 Allmänt bemyndigande

Transportstyrelsen föreslås bl.a. få ett utökat tillsynsansvar som beskrivs i avsnitt 8.6. Detaljerade föreskrifter om t.ex. regelefterlevnad, tillsyn och ärendehantering kan behöva meddelas. Sådana föreskrifter bör dock inte finnas på lagnivå.

Föreskrifterna är av det slaget att de med stöd av ett normgivningsbemyndigande kan meddelas i myndighetsföreskrifter. Ett

bemyndigande till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela ytterligare föreskrifter i de avseenden som behandlas i lagen föreslås därför införas i en ny paragraf, 26 §. I marktjänstförordningen, 6 §, föreslås därefter Transportstyrelsen utpekade som den myndighet som får meddela dessa föreskrifter.

För att tydliggöra vilka områden som omfattas av bemyndigandet bör följande delar anges i paragrafen:

1. *Flygplatsens användarkommitté ,*
2. *tillträdet till marknaden,*
3. *de beslut, villkor och ersättningar som anges i 7 § andra stycket,*
4. *begränsningar av marknaden samt urval av leverantörer av marktjänster till tredje man och användare som utövar egenhantering,*
5. *tillstånd,*
6. *förbud,*
7. *bokföring,*
8. *tillträde till anläggningar,*
9. *jämknings- och omfördelningar av utrymmen och liknande,*
10. *ersättningar för utnyttjande av anläggningar,*
11. *centraliserade anläggningar,*
12. *samråd med användarkommittén, och*
13. *tillsyn.*

Bemyndigandet till Transportstyrelsen är nödvändigt för att kunna ta fram kompletterande föreskrifter för marktjänsterna. Det behövs t.ex. för att säkerställa de övergripande principerna om objektivitet, relevans, genomblickbarhet och icke-diskriminering. Även grunderna för hur avgifter för utnyttjande av anläggningar beräknas kommer behöva regleras ytterligare. Dessa exempel grundar sig på kommissionens ställningstagande vad gäller EU Piloten men med beaktande av Transportstyrelsens nu föreslagna utökade tillsynsansvar kan det finnas behov av ytterligare föreskrifter på flera områden inom marktjänstlagen som idag är svåra att förutsäga. Därför föreslås ett relativt långtgående mandat till Transportstyrelsen i marktjänstlagen, 26 §, och marktjänstförordningen, 6 §.

Transportstyrelsen har redan idag ett visst ansvar vad gäller ärendehantering samt tillsynsansvar enligt marktjänstlagen och att lägga det nu föreslagna bemyndigandet på en annan myndighet framstår därför inte som något lämpligt alternativ.

8.7.2 Avgifter i Transportstyrelsens verksamhet

I prop. 2010/11:30⁸ görs bedömningen att Transportstyrelsens verksamhet som avser ärendehandläggning, tillsyn och registerhållning i huvudsak bör finansieras med avgifter.

Tillsyn

Tillsyn utövas för att säkerställa att reglerna i marktjänstlagen och föreskrifter som meddelats med stöd av lagen efterlevs. Som beskrivits i avsnitt 8.6 föreslås Transportstyrelsen få ett utökat tillsynsansvar av marktjänstlagen som totalt kommer att omfatta bestämmelserna i 5-7, 10, 11, 15, 18-22 §§.

Tillsyn som Transportstyrelsen utövar kan initieras antingen via det löpandet tillsynsarbetet eller via någon extern part. Vid intern initiering kan t.ex. tillsynen utföras på respektive flygplats utifrån en riskbaserad tidplan som Transportstyrelsen tagit fram. Extern initiering kan ske av t.ex. en leverantör av marktjänster som anser att en ledningsenhet bryter mot bestämmelser i lagen och därför kontaktar Transportstyrelsen.

För att finansiera Transportstyrelsens tillsyn i enlighet med prop. 2010/11:30 bör Transportstyrelsen ges möjlighet att ta ut en avgift för den tillsyn som behövs över att bestämmelserna i marktjänstlagen och föreskrifter som meddelats med stöd av lagen efterlevs.

De bestämmelser i marktjänstlagen, som nämnts ovan, och som kommer omfattas av tillsynen riktar sig mot flygplatsernas ledningsenheter. Bestämmelserna i 18 och 19 §§ (om redovisning) gäller även leverantörer av marktjänster och de i 20 § (om avgifter för anläggningar) de som innehar eller på andra grunder tillhandahåller anläggningar som används av marktjänstutövare.

Vilka avgifter som ska tas ut och storleken på dessa är detaljerade och bör därför framgå av föreskrifter på lägre nivå än lag. Föreskrifterna är av det slaget att de med stöd av ett normgivningsbemyndigande kan meddelas i myndighetsföreskrifter. Ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om avgifter för tillsyn och ärendehandläggning enligt marktjänstlagen och enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen föreslås därför i en ny paragraf, 27 §. I marktjänstförordningen, 7§, föreslås därefter Transportstyrelsen utpekas som den myndighet som får meddela dessa föreskrifter.

Ärendehandläggning

Begreppet "ärendehandläggning" är ett samlingsbegrepp för viss verksamhet som utövas inom Transportstyrelsen. Det handlar om prövningar av t.ex. godkännanden, behörighetsbevis, licenser, certifikat, dispenser eller andra

---

⁸ Regeringens proposition 2010/11:30, Avgifter i Transportstyrelsens verksamhet.

särskilda rättigheter som meddelas företag och individer inom transportsektorerna. Ärendena kan initieras av såväl sökanden genom anmälan som av myndigheten själv.

Ärendehandläggning enligt lag om marktjänster är redan idag ålagd Transportstyrelsen och omfattar; begränsningar av marknader i enlighet med 8 eller 9 §§, urval av leverantörer enligt 10 §, begränsningar av marknaden i enlighet 12 och 13 §§, urval av egenhanterare enligt 14 § samt förbud enligt 17 §.

Ärenden om begränsningar och förbud initieras av ledningsenheterna då dessa finner behov av begränsningar på flygplatserna. Urval enligt 10 § är en följd av det beslut som fattats enligt 8 eller 9 §§ och hanteras av Transportstyrelsen ex officio.

De som kommer att beröras av denna avgift är som beskrivits ovan ledningsenheten vid en eventuell ansökan om begränsning eller förbud. Hur utrymmen, kapacitet, säkerhet och luftfartsskydd kommer påverka möjligheterna till att ha en öppen marknad för marktjänster eller inte är svårt att förutsäga. Men med tanke på att inga begränsningar hittills har beslutats av Transportstyrelsen så kan man anta att det inte blir en stor mängd ärenden. Att förbjuda någon att utöva marktjänster blir en ny hantering hos Transportstyrelsen. Med hänsyn till att de flesta befintliga avtal mellan ledningsenhet och marktjänstutövare innehåller tydliga regler (se avsnitt 8.4) förutses denna fråga mer sällan komma att aktualiseras.

För att finansiera Transportstyrelsens ärendehandläggning i enlighet med prop. 2010/11:30 bör Transportstyrelsen ges möjlighet att ta ut en avgift för handläggningen av de ärenden som följer av marktjänstlagen.

I marktjänstlagen 27 § föreslås ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter för avgifter för ärendehantering. I marktjänstförordningen, 7 §, föreslås därefter Transportstyrelsen utpekad som den myndighet som får meddela dessa föreskrifter.

8.7.3 Utpekandet av Transportstyrelsen i lag och förordning

Det konstateras att formuleringen av Transportstyrelsens tillsynsansvar och föreskriftsbemyndigande görs på olika sätt i marktjänstlagen. Vad gäller tillsyn av separat bokföring utpekad Transportstyrelsen redan idag i marktjänstlagen som tillsynsmyndighet. För att få en enhetlighet vad gäller tillsynsbestämmelserna, och som beskrivits ovan i avsnitt 8.6, anges därför Transportstyrelsen som ansvarig för det nya tillsynssystemet i lagen. Man kan dock inte peka ut en förvaltningsmyndighet i lagen som behörig att meddela föreskrifter utan bemyndigandet måste gå via regeringen. Därför anges det i

markttjänstlagen att det är regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer som får meddela föreskrifter och därefter utpekas Transportstyrelsen som behörig myndighet i markttjänstförordningen.

8.8 Överklagande

Då det tillkommit bestämmelser om tillsyn och bemyndiganden behöver ordningsföljden på paragraferna justeras så att den som avser överklaganden återfinns sist i lagen. Nuvarande 24 § föreslås därför bli 28 §.

I markttjänstlagen 24 § finns särskilda bestämmelser om överklaganden. I denna sägs att beslut enligt 4 § får överklagas. Denna paragraf upphävdes genom lag 2004:1095, men hänvisningen till den i 24 § blev kvar troligtvis p.g.a. förbiseende. Hänvisningen föreslås därför nu tas bort.

Enligt artikel 21 i direktivet ska varje part som kan bevisa sitt legitima intresse kunna föra talan mot vissa beslut eller enskilda åtgärder som tillkommit genom vissa bestämmelser i direktivet. Flertalet av dessa är sedan tidigare införda i markttjänstlagen. Det finns dock ingen hänvisning om hur man för talan mot sådana beslut eller enskilda åtgärder som tillkommit genom det samrådsförfarande som minst en gång om året ska ske mellan ledningsenheten, användarkommittén och de företag som tillhandhåller markttjänster. Då direktivet anger att överklagningsmöjligheter ska finnas för beslut eller enskilda åtgärder bör det i 28 § läggas till att beslut som fattas inom ramen för ett samrådsförfarande enligt 22 § kan överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Överklagandet av dessa beslut bör ske till allmän förvaltningsdomstol, liksom för övriga ärenden som lagen avser. Enligt artikel 21 i direktivet kan ett överklagande prövas av någon annan än nationell domstol. I sådana fall får talan föras inför en annan statlig myndighet än den berörda flygplatsens ledningsenhet och som, vid behov, ska vara fristående från den statliga myndighet som kontrollerar flygplatsens ledningsenhet. Någon bedömning om t.ex. Transportstyrelsen skulle kunna vara en sådan myndighet som prövar ett överklagande har inte gjorts då det skulle innebära ett avsteg från instansordningen vad gäller övriga ärenden.

Eftersom artikel 21 specifikt anger beslut eller enskilda åtgärder i samband med samrådet kan tanken knappast ha varit att ett uteblivet samrådsförande i sig måste kunna prövas i domstol. Ett sådant förfarande ter sig främmande för den svenska rättstraditionen och det framstår också som oklart vad en sådan prövning skulle leda fram till. Om ledningsenheten bryter mot den föreskrivna skyldigheten om samrådsförande i 22 § är detta lämpligen en fråga som istället bör hanteras inom ramen för Transportstyrelsens tillsyn.

För att säkerställa att bestämmelserna i markttjänstlagen efterlevs föreslås att Transportstyrelsen ges möjlighet att besluta om förelägganden och förbud och att dessa får förenas med vite, se avsnitt 6.6.3. Även dessa beslut ska kunna

överklagas och varför dessa beslut enligt 25 § ska läggas in i paragrafen om överklaganden. Även i dessa fall görs överklagandet till allmän förvaltningsdomstol.

9 Konsekvensbedömning

9.1 Vad är problemet/anledningen till regleringen?

Det har i samband med EU Piloten och kommissionens formella underrättelse uppmärksamats att rådets direktiv 96/67/EG om tillträde till marknaden för marktjänster inte tillämpats korrekt i Sverige. Med direktivets bestämmelser om en gemensam luftfartspolitik vill man förverkliga den inre marknaden och avveckla inskränkningar i friheten att tillhandhålla tjänster inom gemenskapen. Man ser också att driftskostnader för flygbolagen kan minska och att användarna får bättre service. För leverantörer av marktjänster och de som vill utöva egenhantering på en flygplats ska marknaden i huvudsak vara fri.

Avsaknaden av i förväg tydligt fastställda villkor för tillträde för alla potentiella egenhanterare eller tjänsteleverantörer innebär att dessa villkor inte är genomblickbara och kan inte heller garanteras vara relevanta, objektiva och icke-diskriminerande. Detta bryter mot direktivet artikel 16.1.

Trots nationella bestämmelser om att en ersättning endast får tas ut för utnyttjandet av anläggningar har en part som tillhandahåller dessa anläggningar krävt ytterligare ersättning av leverantör av marktjänster för att utreda ett eventuellt tillträde. Denna ersättning är inte förenlig med direktivet artikel 16.3.

Då Sverige inte säkerställt att bestämmelserna i artikel 16.1 och 16.3 tillämpats korrekt tillämpas inte heller artikel 7.1 på ett korrekt sätt. Någon tillsynsfunktion finns inte enligt marktjänstlagen, ej heller enligt direktivet. Men för att säkerställa att bestämmelserna efterlevs på korrekt sätt bör en sådan funktion finnas som kan hantera eventuella avvikelser och på så sätt tillvarata de intressen som finns för en fri marknad för marktjänster.

I samband med denna utredning har en jämförelse gjorts av bestämmelserna i direktivet i förhållande till marktjänstlagen. Jämförelsen påvisar en viss diskrepans mellan direktivet och lagen. Vissa delar av direktivet innehåller rättsregler som bedöms vara nödvändiga att införliva genom lagstiftning för att direktivet ska anses vara fullt ut implementerat. Jämförelsen har även omfattat en språklig översyn där det konstaterats en viss begreppsskillnad, som kan vara förvirrande.

9.2 Vad ska uppnås?

Ändringar i marktjänstlagen och marktjänstförordningen föreslås för att Sverige ska leva upp till direktivets krav och på ett korrekt sätt implementera och tillämpa bestämmelserna.

Förslagen är tänkta att leda till att Sverige bättre uppfyller sina internationella åtaganden. Genom att föra in en möjlighet för Transportstyrelsen att besluta om sanktioner i form av förelägganden och förbud som kan förenas med vite förstärks myndighetens möjligheter att verka för en bättre efterlevnad av bestämmelserna och därigenom också verka för att syftet med direktivet och lagen uppfylls.

9.3 Vad blir effekterna om någon lösning på problemet/någon reglering inte kommer till stånd?

Om de föreslagna ändringarna som grundar sig i EU Piloten inte genomförs kommer kommissionen fortsättningsvis att anse att Sverige inte har tillämpat direktivet korrekt. Kommissionen kan då gå vidare med ett motiverat yttrande, dvs en formell uppmaning att följa lagstiftningen. Om det därefter fortfarande kvarstår brister kan kommissionen överlämna ärendet till EU-domstolen som i sin tur prövar ärendet och även kan utdöma böter mot Sverige.

Utöver den ovan nämnda överträdelseprocessen kvarstår riskerna för att direktivet inte tillämpas på det sätt som var tänkt och Sverige uppfyller således inte sina internationella åtaganden. Det som påtalats i EU Piloten är att villkor som ställs upp för tillträde till marknaden inte är genomblickbara och inte heller kan garanteras vara relevanta, objektiva och icke-diskriminerande, ytterligare ersättningar utöver de för utnyttjandet av anläggningar kan tas ut och tillträdet till marknaden är inte fritt.

Risk finns också för att företag som tillhandahåller anläggningar som utnyttjas av markjtjänstutövare faller utanför lagens tillämpningsområde och därmed inte följer bestämmelserna i lagen.

9.4 Vilka möjliga lösningar finns?

9.4.1 Alternativ som inte innebär reglering

I propositionen 1999/2000:41 till markjtjänstlagen fastslogs att reglerna rör ekonomiska förhållanden för enskild och gör att direktivet, med hänvisning till 8 kap. 2 § regeringsformen, huvudsakligen måste genomföras i lagform.⁹ Denna bedömning står sig fortfarande och det mesta som föreslås behöver införas i markjtjänstlagen.

Då förslagen innebär ett införlivande av bestämmelser från direktivet och föreskrifter som säkerställer bestämmelsernas efterlevnad har några alternativ till en reglering inte bedömts vara möjliga.

---

⁹ Se prop. 1999/2000:41 s 29. Referensen då var till 8 kap 3 § i regeringsformen.

9.4.2 Regleringsalternativ

Om man inte inför möjligheten att begränsa en marknad med hänsyn till luftfartsskyddet i 7 § kan detta göras i myndighetsföreskrifter. Detta stämmer dock inte överens med den tidigare gjorda bedömningen om att direktivet i huvudsak ska genomföras i lagform då bestämmelserna avser regler om ekonomiska förhållanden för enskild.

Ett alternativ till den föreslagna förändringen i 10 §, angående tillsättning av leverantör som ska ersätta den först utvalda leverantören enligt ett särskild förfarande, kan vara att välja ersättare genom en annan förutbestämd process, eller ingen process alls. Dessa alternativ är dock inte förenliga med direktivet.

Att behålla samrådsprocessen gällande villkor och specifikationer för egenhanterare, vilket regleras i 15 §, är inte i enlighet med direktivet.

Istället för att justera 17 § till att avse ett förbud skulle marktjänstlagen kunna kompletteras med ett godkännandeförfarande av leverantörer och egenhanterare. Möjligheten för detta finns enligt marktjänstdirektivet artikel 14.1, men vid införlivandet av direktivet valde man att inte införa denna. Att införa det nu har inte setts som något rimligt alternativ.

Ett alternativ till att utvidga omfattningen av 20 § till att avse alla som oavsett grund tillhandahåller anläggningar är att endast omfatta de som genom avtal tillhandhåller dessa. Det skulle dock kunna innebära att inte alla som faktiskt tillhandhåller anläggningarna omfattas av bestämmelserna och därmed uppfylls inte bestämmelserna i direktivet.

Istället för att utse Transportstyrelsen till tillsynsmyndighet i marktjänstlagen 24 § skulle någon annan myndighet kunna utses som tillsynsmyndighet. Dessutom skulle riksdagen genom marktjänstlagen kunna överlämna till regeringen att besluta om vilken myndighet som ska vara tillsynsmyndighet i marktjänstförordningen. Mot bakgrund av att Transportstyrelsen redan idag har ett visst ansvar vad gäller ärendehantering och tillsyn enligt marktjänstlagen framstår det inte som ändamålsenligt att lägga sådana uppgifter på någon annan myndighet.

Ett alternativ till att införa vitesmöjligheter i 25 § är att ge Transportstyrelsen möjlighet att utfärda en sanktionsavgift. Då överträdelser inom luftfartsområdet oftast regleras med förelägganden/förbud med vite så vore det ett avsteg från övrig lagstiftning att införa sanktionsavgifter på marktjänstområdet.

Istället för att ge Transportstyrelsen föreskriftsbemyndigande i marktjänstlagen 26 och 27 §§ och marktjänstförordningen 6 och 7 §§ skulle någon annan myndighet kunna utse som föreskrivande myndighet. Som tidigare konstaterats har Transportstyrelsen redan uppgifter enligt den

befintliga marktjänstlagen och det framstår därför som mindre lämpligt att lägga dessa uppgifter på någon annan myndighet. Ytterligare regleringsalternativ vad gäller bemyndigandena i 26 och 27 §§ är att inte specificera samtliga områden utan att bara ge ett generellt mandat att föreskriva ytterligare om marktjänster och avgifter.

Gällande möjligheten i 28 § att överklaga beslut fattade inom ramen för samrådsförfarandet hade ett regleringsalternativ kunna varit att peka ut Transportstyrelsens som överklagningsinstans. Detta hade däremot inte gått vad gäller de beslut som Transportstyrelsen själva beslutar och stämmer heller inte överens med befintlig reglering i marktjänstlagen där allmän förvaltningsdomstol pekas ut som överklagningsinstans.

9.5 Samhällsekonomisk analys

9.5.1 Företag

Det finns ett 40-tal flygplatser i Sverige och samtliga kommer att beröras av det förändrade regelverket, men i olika avseenden.

Företag som innehar någon form av tillstånd på luftfartsområdet följer de bestämmelser som gäller för den verksamhet som tillståndet avser. För dessa företag kommer inga direkta konsekvenser att uppstå. De företag som inte följer bestämmelserna kan komma att drabbas av kostnader. Ur generellt hänseende bör en konsekvens av t.ex. ökade sanktionsmöjligheter vara att fler företag blir angelägna av att följa bestämmelser för att inte riskera att drabbas av sanktioner.

Ledningsenheten på flygplatserna

Flygplatserna ägs och drivs av olika aktörer. Swedavia som är ett statligt bolag driver 10 flygplatser (varav två används både för civil och militär trafik). Tre flygplatser är privatägda och 29 stycken kommunägda. Av de privata flygplatserna är två av dessa helt eller delvis ägda av kommuner. Endast en är helt privatägd. Av de kommunägda flygplatserna drivs verksamheten direkt av kommunen på fem flygplatser medan övriga 24 drivs som aktiebolag med kommunen/kommuner som majoritetsägare.

Ledningsenheterna på flygplatser och deras hantering av leverantörer av marktjänster och egenhanterare på flygplatser kommer att beröras av förslaget. På vilket sätt de påverkas kan dock variera, beroende av hur många aktörer som finns representerade på respektive flygplats och hur marknadstillträdet till flygplatsen är ordnat. I de fall där ledningsenheten inte fastställer beslut på grunder som är relevanta, objektiva, genomblickbara och icke-diskriminerande kan administrativa kostnader uppstå för att uppfylla kraven. Likväl uppkommer administrativa kostnader för att hantera ett nytt upphandlingsförfarande om en marktjänstleverantör upphör med sin

verksamhet på en flygplats vars marknad är begränsad. Däremot minskas eventuell administrativ börda för ledningsenhet och användarkommittén genom att kravet på samråd av villkor och tekniska specifikationer för egenhanterare tas bort. Ledningsenheten behöver således inte skicka ut material innan samrådet och användarkommittén behöver t.ex. inte läsa in sig på utskickat underlag. Ifall ett överklagande sker av samråd med användarkommittén kan detta medföra kostnader för ledningsenheten.

Etablering av ett tillsynssystem för Transportstyrelsen kommer att innebära ökade kostnader för flygplatserna. Nivån på kostnaden är dock inte utredd, utan kommer att undersökas i samband med att föreskriftsarbetet hos Transportstyrelsen inleds. Vidare kan kostnader uppkomma om flygplatsens ledningsenhet får erlægga vite på grund av att bestämmelser inte efterlevs. Transportstyrelsens bemyndigande om att ta ut avgifter kommer vidare att påverka ledningsenheten genom att ärenden som t.ex. handlar om begränsning av en marknad kommer bli förenade med en avgift.

Därtill tillkommer administrativa kostnader för flygplatserna för inläsning av regelverk, eventuell utbildning och upprättande av interna rutiner och processer.

De kostnader som tillkommer för ledningsenheter kommer troligtvis att flyttas till de som nyttjar anläggningarna. Leverantörerna kommer i sin tur att höja sina avgifter gentemot de som köper tjänsterna, vilka som en följd av detta lägger på kostnaden i sin beräkning av slutpris till resenärer och de som köper godstransporttjänster.

Företag som tillhandahåller anläggningar

Genom förtydligandet av 20§ i marktjänstlagen kommer samtliga företagskonstruktioner som innehar eller på andra grunder tillhandahåller anläggningar som används av leverantörer eller egenhanterare omfattas av bestämmelserna om att avgift endast får tas ut för utnyttjandet av anläggningarna. Förtydligandet innebär en utvidgning av lagens tillämpningsområde, och minst två till aktörer kommer att omfattas. Ett resultat av förändringen kommer att bli att grunden för att ta ut ersättningar kommer att bli reglerad. De kommer att omfattas av Transportstyrelsens nya tillsynssystem vilket kan medföra avgifter. Transportstyrelsen har också möjlighet att besluta om förelägganden och förbud, förenade med vite, gentemot dom som tillhandahåller anläggningar om de inte följer aktuella bestämmelser, vilket innebär att kostnaden kan komma att öka för dem.

Regelförändringarna kommer att innebära att samtliga företag som tillhandahåller anläggningar behöver läsa in sig på regelverket, ta fram rutiner samt eventuellt utbilda anställda.

Leverantörer av marktkjänster och användare av flygplatser som bedriver egenhantering

Det finns ett 100-tal leverantörer som tillhandahåller marktkjänster på en eller flera svenska flygplatser och ett 30-tal användare av flygplatser som bedriver egenhantering. Flera av leverantörerna är större internationella företag som erbjuder flera marktkjänster i sitt koncept, men det finns även förutom flygplatserna själva några mindre aktörer som levererar någon eller några marktkjänster.

En förändring av 7§ och möjlighet att begränsa marknaden av ytterligare ett skäl, luftfartsskydd, kan leda till att marknaderna kan komma att bli begränsad och således påverka befintliga och framtida aktörer.

Administrativa kostnader tillkommer för marktkjänstutövare när de ska läsa in sig på det nya regelverket, ta fram rutiner för hantering i enlighet med lagen samt i tillämpliga fall utbilda anställda. Vidare kan ett föreläggande/förbud med vite komma att påverka marktkjänstleverantörer om de inte följer lagens bestämmelser om att skicka in intyg om separat redovisning.

9.5.2 Konsumenter/passagerare

Då förslaget medför att vissa kostnader kommer att påföras företagen kan dessa kostnader komma att överföras till konsumentledet. Det kan röra sig om ökade kostnader för passagerare som reser med ett flygbolag, eller ökade fraktkostnader för någon som skickar ett paket. Transportstyrelsens bedömning i dagsläget är dock att förslagets ekonomiska påverkan på företagen är marginell, varför effekterna för privatpersoner kan antas vara begränsad. En mer detaljerad bedömning vad gäller kostnader för tillsyn etc. för företagen på marknaden kommer att göras av Transportstyrelsen i samband med framtagandet av föreskrifter på området.

9.5.3 Myndigheter och övrig offentlig förvaltning

Transportstyrelsen

Transportstyrelsen erhåller i och med förslaget flera nya uppgifter. Dels finns ytterligare ett skäl till när Transportstyrelsen kan besluta om att marknaden ska begränsas (luftfartsskydd). Dels finns krav på nyval av en leverantör ifall en utsedd sådan upphör med sin verksamhet. Dels kan Transportstyrelsen förbjuda en leverantör eller egenhanterare att utöva marktkjänst. Utöver dessa uppgifter ges Transportstyrelsen ett tillsynsansvar över att bestämmelserna i marktkjänstlagen och föreskrifter som meddelats med stöd av lagen efterlevs.

Ifall en begränsning av marknaden blir aktuell och om ett omval av leverantör måste göras kan man i förväg inte förutsäga. Likaså behovet av att förbjuda

någon att utöva marktjänst. Detta är något som flygplatserna i första skedet styr över. Vad gäller tillsynsuppdraget fastställer Transportstyrelsen själva över hur tillsynen ska genomföras. I ett inledande skede måste marknaden kartläggas utifrån vilka aktörer som finns tillgängliga och som omfattas av bestämmelserna. En tillsynsplan, styrande dokument (så som föreskrifter och rutiner), mallar etc. måste tas fram.

Tillsynsuppgifterna ska finansieras av avgifter med full kostnadstäckning och Transportstyrelsen uppskattar att detta arbete tillsammans med det senare löpande tillsynsarbetet, som också inkluderar möjligheterna att besluta om förelägganden och förbud som kan förenas med vite, kommer generera ytterligare arbetsuppgifter för vilket det krävs en ytterligare årsarbetskraft. Detta innebär att Transportstyrelsen önskar ett ökat anslag för att kunna omhänderta uppgifterna.

Enligt Transportstyrelsens finansieringsprinciper ska verksamhet inom tillsyn finansieras med avgifter, vilket gör att utökningen avser anslagsposten för avgiftsbelagd verksamhet och kommer att motsvaras av intäkter som redovisas mot inkomsttitel.

Allmän förvaltningsdomstol

Allmän förvaltningsdomstol föreslås vara den instans till vilken två typer av ärenden kan överklagas, utöver de ärenden som redan idag är upptagna i paragrafen om överklagande i marktjänstlagen. Det avser beslut fattade inom ramen för samrådsförfarandet mellan ledningsenheten och användarkommittén (22 §) samt de förelägganden och förbud (med vite) som Transportstyrelsen beslutar (25 §). Då det i förväg inte är möjligt att förutse ifall det blir några ärenden som kommer att överklagas eller inte går det därför inte heller att beräkna eventuell tidsåtgång för att hantera dessa hos domstolen. Rätten att överklaga öppnar dock upp den faktiska möjligheten för ett överklagande, något som enstaka intressenter kanske kan komma att använda. Det kan dock antas att det kommer att röra sig om ett fåtal ärenden.

När det gäller möjligheterna att överklaga ett föreläggande eller förbud som Transportstyrelsen beslutat är även svårt att uppskatta hur många sådana ärenden som kan tänkas uppstå framöver. De som kan omfattas av besluten är ledningsenheterna, de som på någon grund tillhandahåller anläggningar samt marktjänstleverantörer. Ett föreläggande eller förbud meddelas när Transportstyrelsen anser att bestämmelserna inte efterlevs. Det får antas att ledningsenheterna och andra som är aktiva inom marktjänstsektorn har för avsikt att följa bestämmelserna. Detta bör innebära att eventuella överträdelser av bestämmelserna kan rättas till med inrättandet av Transportstyrelsens möjligheter att förelägga/förbjuda (vid vite). Rätten att överklaga öppnar dock upp den faktiska möjligheten för ett överklagande,

något som enstaka parter kanske kan komma att använda. Det kan dock antas att det kommer att röra sig om ett fåtal ärenden.

Utöver att hantera eventuella överklagningsärenden är allmän förvaltningsdomstol även den instans, enligt viteslagen 6 §, som utdömer vite i de fall Transportstyrelsen beslutat om ett föreläggande (förenat med vite) som motparten inte åtföljt. Då möjligheterna att förena ett föreläggande med vite införs förväntas regelefterlevnaden öka. Det i sin tur medför att antalet förelägganden inte förväntas bli många varvid antalet ärenden som avser utdömandet av vite inte heller förväntas bli många.

Överklagningar av samrådsförfarandet kan komma att hanteras av alla förvaltningsdomstolar då den aktuella flygplatsens lokalisering i domkretsen blir avgörande. För hanteringen av överklagningar av Transportstyrelsens beslut och utdömandet av viten kommer dessa att hanteras av Förvaltningsrätten i Linköping. Trots att allmän förvaltningsdom enligt förslaget kan komma att hantera tre nya ärendetyper förväntas dessa dock inte utgöra någon stor mängd, utan endast ett fåtal ärenden. Dessa bör därför kunna hanteras inom befintlig budget.

Kommunerna

Som beskrivits ovan i avsnitt 7.5.1 finns det 29 flygplatser som bedrivs i kommunal regi eller av kommunala bolag. Med anledning av att förslagen i flera avseenden påverkar flygplatsernas ledningsenheter har utredningen gjort en bedömning av huruvida förslagen påverkar det kommunala självstyret eller inte.

Följande förslag påverkar inte det kommunala självstyret:

- Möjligheten att begränsa marknaden med hänsyn till luftfartsskyddet.

Följande förslag kan till viss del påverka det kommunala självstyret:

- Kravet att fastställa beslut om ersättningar utifrån grunder som är objektiva, relevanta, genomblickbara och icke-diskriminerande. Innebär krav på vilka skäl som kan ligga till grund för ett beslut.
- Kravet på att genom ett fastställt förfarande utse en ersättare till en leverantör som tidigare blivit utsedd vid en begränsad marknad. Innebär att kommunerna inte själva kan bestämma förfarandet vid val av ersättare.
- Inrättandet av tillsynssystemet där Transportstyrelsen får ansvar för att säkerställa att bestämmelserna i marktjänstlagen och föreskrifter som meddelats med stöd av lagen efterlevs. Innebär statlig tillsyn över kommunal verksamhet.

- Bemyndigandet för Transportstyrelsen att meddela ytterligare föreskrifter avseende marktjänster samt avgifter för tillsyn och ärendehandläggning. Innebär uttag av avgifter och kan komma att innebära ytterligare krav.
- Möjligheten att överklaga de beslut som fattats i samband med samrådsförfarandet med användarkommittén. Innebär domstolskontroll av den kommunala verksamheten.

Förslagen garanterar inte medborgarna en viss service eller ger dom rättigheter och påverkar inte heller kommunernas rätt att fatta självständiga beslut eller ta ut skatt av invånarna för att kunna sköta sina uppgifter.

Det kan konstaterats att luftfartsområdet redan är ett område som staten reglerat i de fall kommunerna driver flygplatser. Reglerna är inte riktade enbart till de kommunala flygplatserna utan gäller alla som driver flygplatser och är grundande på bestämmelserna i marktjänstdirektivet som ska tillämpas i Sverige. Om de föreslagna ändringarna anses påverka det kommunala självstyret får dessa dock anses utgöra ett mindre ingrepp i det kommunala självstyret än om marknaden varit oregerad.

De nya bestämmelserna innebär också ökad rättssäkerhet då det handlar om likabehandling, förutsebarhet, skydd mot diskriminering och möjligheter till överklagande.

Förslagen anses inte inskränka den kommunala självstyrelsen utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har föranlett dom, dvs den inskränkningen som uppstår är proportionerlig mot lagstiftningens innehåll utifrån vad som ovan beskrivits.

Försvarsmakten

Det finns tre flygplatser i Sverige som står öppna för kommersiell luftfart och som används av både civil och militär luftfart; Luleå, Ronneby och Visby.

Luleå och Ronneby är militära flygplatser där Swedavia hyr in sig i infrastrukturen medan Visby är Swedavias där Försvarsmakten hyr in sig. För flygplatsdriften på dessa tre flygplatser finns avtal mellan Swedavia och Försvarsmakten avseende ersättning och gemensamt nyttjande. Dessa ersättningar avser den samlade flygoperativa verksamheten som infrastruktur i form av landningsbanor, taxibanor och torn samt löpande kostnader för fälthållning och räddningstjänst m.m.

På Luleå och Ronneby flygplatser har Swedavia flygstationer för hantering av passagerare, uppställning av flygplan mm kopplat till den civila luftfarten. Swedavia disponerar marken och svarar för verksamheten inom sina flygstationsområden. På Visby har Försvarsmakten ett eget område inom

vilket dom svarar för sin egen verksamhet. På dessa tre flygplatser sköter Försvarsmakten sina marktjänster inom sina egna områden i egen regi och med egen infrastruktur.

Vid Försvarsmaktens tillfälliga nyttjande av andra flygplatser förekommer det att Försvarsmakten köper marktjänster.

9.5.4 Statens finanser

Som redogjorts för i avsnitt 7.5.3 förväntas Transportstyrelsen få ökade kostnader. Detta behov finns med i budgetunderlaget för 2019-2021 och uppskattats till en årsarbetskraft. Detta innebär att Transportstyrelsen önskar ett ökat anslag för att kunna säkerställa efterlevnaden av marktjänstlagen och föreskrifter som meddelats med stöd av lagen.

Förslaget om att Transportstyrelsen får förelägga med vite innebär att de vite som eventuellt döms ut tillfaller staten i enlighet med brottsbalken (1962:700) 25 kap. 9 §. Som tidigare konstaterats är det svårt att uppskatta hur många ärenden det kan komma att avse. Att dessutom uppskatta eventuella vitesbelopp är inte möjligt då dessa kommer bli individuellt satta utifrån de bestämmelser som inte efterlevs samt den ekonomiska situation hos som bryter mot bestämmelsen. Möjligheten för Transportstyrelsen att förelägga vid vite öppnar dock upp den faktiska möjligheten för utdömmande av vite, något som i enstaka fall kan komma att användas vilket då leder till intäkter i statskassan.

9.6 Jämställdhet

Förslagen antas inte innebära att någon påverkan, vare sig positiv eller negativ på jämställdheten.

9.7 Fördelningsanalys

Förslagen antas inte innebära att några grupper i samhället påverkas på olika sätt, dvs gynnas/missgynnas.

9.8 Analys av transportpolitisk måluppfyllelse

Funktionsmålet¹⁰ påverkas genom att marknaden för marktjänster säkerställs. Både leverantörer av marktjänster och de som utövar egenhantering ska vara säkra på att tjänsterna kan utövas fritt med tillgång till de anläggningar som behövs för utövandet. Inga otillåtna kostnader ska tas ut vilket innebär bättre förutsättningar för utövarna. Bestämmelserna kommer tydligare motsvara de i direktivet så att alla som utövar marktjänster inom Europa kan känna sig trygga med att bestämmelserna är lika för alla, oavsett vilket land man kommer från och i vilket land tjänsterna utövas. I och med ett internationellt

¹⁰ Transportsystemets utformning, funktion och användning ska medverka till att ge alla en grundläggande tillgänglighet med god kvalitet och användbarhet samt bidra till utvecklingskraft i hela landet.

anbudsförfarande kan samtliga marktjänstutövare som vill utöva tjänsten lämna anbud vid en eventuell begränsning av marknaden, vilken först måste godkännas av kommissionen.

Hänsynsmålet¹¹ påverkas inte av förslaget.

9.9 Miljö

Förslagen antas inte ha någon effekt på miljön.

9.10 Överensstämmer regleringen med eller går den utöver de skyldigheter som följer av EU-rättslig reglering eller andra internationella regler Sverige ska följa

Den föreslagna regleringen stämmer överens med syftet och lydelsen av marktjänstdirektivet.

---

¹¹ Transportsystemets utformning, funktion och användning ska anpassas till att ingen ska dödas eller skadas allvarligt. Det ska också bidra till det övergripande generationsmålet för miljö och att miljö kvalitetsmålen uppnås, samt bidra till ökad hälsa.

10 Författningskommentar

10.1 Förslag till ändring i lag (2000:150) om marktjänster på flygplatser

7 § Tillträdet till marknaden för marktjänster *ska* vara fritt. Trots detta får tillträdet begränsas enligt 8, 9, 12 och 13 §§, dock endast i den utsträckning som säkerheten, *luftfartsskyddet*, kapaciteten eller utrymmet på flygplatsen kräver det.

Vid tillämpningen av denna lag *ska*, med undantag för ärenden som *ska* prövas med stöd av 23 §, beslut fattas, *villkor uppställas och ersättningar fastställas* utifrån skäl som är relevanta, objektiva, genomblickbara och icke-diskriminerande.

Paragrafen har ändrats. I *första stycket* har luftfartsskydd lagts till som ytterligare ett skäl till när marknaden för marktjänster kan begränsas.

Andra stycket har kompletterats med att även ersättningar ska fastställas utifrån skäl som är relevanta, objektiva, genomblickbara och icke-diskriminerande.

Dessutom har ”skall” ändrats till ”ska” i paragrafen.

Förslaget har kommenterats i avsnitt 6.1.

10 § Om antalet tjänsteleverantörer är begränsat enligt 8 eller 9 §§ *ska* leverantörerna väljas efter en anbudsfordran.

Beslut om urval av leverantörer av marktjänster fattas av ledningsenheten efter samråd med användarkommittén om ledningsenheten inte tillhandahåller liknande marktjänster, inte direkt eller indirekt kontrollerar något företag som tillhandahåller sådana tjänster, och inte på annat sätt har anknytning till ett sådant företag. I andra fall beslutar Transportstyrelsen efter samråd med användarkommittén och ledningsenheten om urval av leverantörer.

Den som får fatta beslut om urval av leverantörer av marktjänster *ska* upprätta en anbudsfordran och se till att denna offentliggörs i Europeiska gemenskapernas officiella tidning.

Beslut om urval får fattas för en tid av högst sju år. *Om en leverantör av marktjänster upphör med sin verksamhet före utgången av den beslutade tiden ska en ersättare väljas ut enligt det förfarande som anges i tredje stycket.*

Ledningsenheten *ska* informera användarkommittén om de beslut som fattas enligt denna paragraf.

Paragrafen har ändrats. I *första stycket* läggs ett § till efter 8 och 9 §.

Fjärde stycket har kompletterats med att en ersättare ska väljas ut enligt urvals- och anbudsförfarandet när en leverantör upphör med sin verksamhet före utgången av den period för vilken han valts ut. Genom ändringen införlivas artikel 11.1.e i svensk lagstiftning.

Dessutom ändras ”skall” till ”ska” i paragrafen.

Förslaget har kommenterats i avsnitt 6.2.2.

15 § När ledningsenheten avser att uppställa kontraktsvillkor eller tekniska specifikationer som måste uppfyllas av leverantörer av marktjänster eller av dem som önskar utöva egenhantering, ska dessa villkor eller specifikationer fastställas *i särskilda beslut. Avser villkoren eller specifikationerna leverantörer av marktjänster ska dessa fastställas efter samråd med användarkommittén på flygplatsen.*

Paragrafen har ändrats. Kravet på samråd med användarkommittén av villkor och specifikationer för leverantörer kommer från artikel 11.1.a i direktivet. Genom den svenska implementeringen i 15 § fick samrådskravet ett vidare tillämpningsområde än vad direktivet åsyftar på så sätt att villkor och specifikationer för såväl egenhanterare som leverantörer omfattades av kravet. I direktivet finns inte detta krav vad gäller egenhanterare. Paragrafen har nu ändrats så att tillämpningsområdet för kravet på samråd överensstämmer med det som åsyftas i direktivet.

Dessutom ändras ”skall” till ”ska” i paragrafen.

Förslaget har kommenterats i avsnitt 6.3.

17 § *Om en leverantör av marktjänster eller ett företag som utför egenhantering saknar nödvändiga tillstånd eller på ett icke ringa sätt åsidosätter regler, i denna lag eller andra bestämmelser, som syftar till att en flygplats ska fungera tillfredsställande, får Transport-styrelsen förbjuda denne att utöva marktjänster.*

Ledningsenheten vid berörd flygplats får hos Transportstyrelsen ansöka om *förbud* enligt första stycket.

Paragrafen har ändrats. I *första stycket* har den första meningen utgått. Den andra meningen har formulerats om och begreppet ”återkalla” har bytts ut mot ”förbjuda” för att kunna tillämpas mot utövare som inte har erhållit något tillstånd som kan återkallas.

Som en följd av ändringarna i första stycket har *andra stycket* justerats på så sätt att det anges att ledningsenheten ansöker om ”förbud” istället för ”återkallelse”.

Förslaget har kommenterats i avsnitt 6.4.

20 § Leverantörer av marktjänster och användare som utövar egenhantering ska ges tillträde till anläggningar i sådan omfattning och på sådant sätt som är nödvändigt för att de ska kunna tillhandahålla tjänster till tredje man eller utöva egenhantering.

Om det behövs för att bättre och effektivare kunna utnyttja tillgängliga utrymmen och liknande, eller för att kunna bereda plats för tillkommande leverantörer av marktjänster och användare som utövar egenhantering får ledningsenheten efter att ha hört användarkommittén besluta om jämkningar eller omfördelningar av utrymmen och liknande mellan alla som utför eller står i begrepp att börja utföra marktjänster på flygplatsen.

Den som innehar *eller på andra grunder tillhandahåller* anläggningar som används av leverantörer av marktjänster eller användare som utövar egenhantering får ta ut ersättning *endast* för utnyttjandet.

I paragrafen har *tredje stycket* ändrats för att tydliggöra att bestämmelserna om ersättning för utnyttjande och grunderna för ersättningen ska tillämpas av alla som tillhandahåller anläggningar oavsett på vilken grund de tillhandahålls. Det innebär att det inte bara är ledningsenheten på en flygplats som omfattas av bestämmelserna i paragrafen utan alla som tillhandahåller anläggningar. Det kan vara statliga bolag, kommunala bolag, de som har ingått avtal om drift av anläggningar med flygplatsen etc. Tillhandhållandet kan ske utifrån juridisk rådighet, faktiskt förfogande samt innehav och tillhandahållande av anläggningarna genom avtal eller på andra grunder. I tredje stycket har även ordet ”endast” lagts till för att förtydliga att det enbart är ersättning för utnyttjande av anläggningar som får tas ut. För att undvika syftningsfel har ordet ”en” framför ersättning tagits bort.

Dessutom har ”skall” ändrats till ”ska” i paragrafen.

Förslaget har kommenterats i avsnitt 6.5.

Tillsyn

24 § *Transportstyrelsen utövar tillsyn över efterlevnaden av denna lag och föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen.*

Transportstyrelsen har, om det behövs för tillsynen, rätt att på begäran få

- 1. sådana upplysningar och ta del av sådana handlingar som tillsynen gäller, och*
- 2. tillträde till flygplatsen samt de lokaler och anläggningar som tillsynen gäller.*

Paragrafen är ny i och med att den nuvarande 24 § som handlar om överklaganden numera benämns 28§.

Ett nytt tillsynssystem inrättas och Transportstyrelsen får i uppgift att utöva tillsyn över efterlevnaden av marktjänstlagen och de föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen. Vid tillsynen ska Transportstyrelsen, om det behövs, kunna begära att få sådana upplysningar och ta del av sådana handlingar som tillsynen gäller. Transportstyrelsen ska också kunna få tillträde till flygplatsen samt de lokaler och anläggningar som tillsynen gäller.

Förslaget har kommenterats i avsnitt 6.6.

25 § *Transportstyrelsen får meddela de förelägganden och förbud som behövs för tillsynen och för efterlevnaden av lagen och föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen. Ett beslut om föreläggande eller förbud får förenas med vite.*

Genom införandet av den nya bestämmelsen i 25 § har Transportstyrelsen fått rätt att meddela de förelägganden och förbud som behövs för tillsynen och för att marktjänstlagen och de föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen efterlevs. Transportstyrelsen har även fått rätt att förena ett beslut om föreläggande eller förbud med vite.

Förslaget har kommenterats i avsnitt 6.6.3.

Bemyndiganden

26 § *Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter (i de avseenden som behandlas i lagen) om*

- 1. flygplatsens användarkommitté,*
- 2. tillträdet till marknaden,*
- 3. de beslut, villkor och ersättningar som anges i 7 § andra stycket,*

4. begränsningar av marknaden samt urval av leverantörer av marktjänster till tredje man och användare som utövar egenhantering,
5. tillstånd,
6. förbud,
7. bokföring,
8. tillträde till anläggningar,
9. jämkningar och omfördelningar av utrymmen och liknande,
10. ersättningar för utnyttjande av anläggningar,
11. centraliserade anläggningar,
12. samråd med användarkommittén, och
13. tillsyn.

I bestämmelsen, som är ny, ges regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bemyndigande att meddela ytterligare föreskrifter om det som behandlas i marktjänstlagen. För att tydliggöra vilka områden som omfattas anges de i paragrafen, punkt 1-13.

Förslaget har kommenterats i avsnitt 6.7.1.

27 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om avgifter för tillsyn och ärendehandläggning enligt denna lag och enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen.

Bestämmelsen är ny och ger regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bemyndigande att meddela föreskrifter om avgifter för tillsyn och ärendehandläggning enligt marktjänstlagen och enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen.

Förslaget har kommenterats i avsnitt 6.7.2.

Överklagande

28 § Transportstyrelsens eller ledningsenhetens beslut enligt 8–15 och 17 §§, 20 § första och andra styckena och 21, 22 och 25 §§ får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Prövnings-tillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt

Bestämmelser om överklagande fanns tidigare i 24 §. Eftersom det tillkommit bestämmelser om tillsyn och bemyndiganden har paragrafnumreringen justerats så att den som avser överklaganden återfinns sist i lagen.

En redaktionell ändring av paragrafen har gjorts genom att hänvisningen till beslut enligt 4 § tagits bort då den paragrafen är upphävd.

I paragrafen har det införts en möjlighet att överklaga samrådsförfarande enligt 22 §. Dessutom klarläggs att även beslut om förelägganden och förbud enligt 25 § ska kunna överklagas.

Förslaget har kommenterats i avsnitt 6.8.

10.2 Förslag till ändring i förordning (2000:151) om marktjänster på flygplatser

Beslut om begränsning

5 § Transportstyrelsen ska minst tre månader före ikraftträdandet anmäla till kommissionen varje beslut om begränsning, enligt 9 och 13 §§ lag (2000:150) om marktjänster på flygplatser, samt de skäl som berättigar till begränsningen.

Senast tre månader före utgången av den beviljade begränsningen enligt 9 och 13 §§ lag (2000:150) om marktjänster på flygplatser ska Transportstyrelsen fatta ett nytt beslut om undantag och anmäla det till kommissionen enligt första stycket.

Transportstyrelsens beslut om begränsningar enligt 9 § lag (2000:150) om marktjänster på flygplatser som avser tjänster som anges i 8§ i samma lag får endast förlängas en gång med ytterligare två år genom anmälan till kommissionen enligt första stycket.

Bestämmelsen är ny och reglerar det formella förfarandet vid beslut om begränsningar.

Förslaget har kommenterats i avsnitt 6.2.1.

Bemyndiganden

6 § Transportstyrelsen får meddela ytterligare föreskrifter (i de avseenden som behandlas i lag (2000:150) om marktjänster på flygplatser) om

- 1. flygplatsens användarkommitté,*
- 2. tillträdet till marknaden,*

3. *de beslut, villkor och ersättningar som anges i 7 § andra stycket,*
4. *begränsningar av marknaden samt urval av leverantörer av marktjänster till tredje man och användare som utövar egenhantering,*
5. *tillstånd,*
6. *förbud,*
7. *bokföring,*
8. *tillträde till anläggningar,*
9. *jämknings- och omfördelningar av utrymmen och liknande,*
10. *ersättningar för utnyttjande av anläggningar,*
11. *centraliserade anläggningar,*
12. *samråd med användarkommittén, och*
13. *tillsyn.*

I bestämmelsen, som är ny, ges Transportstyrelsen bemyndigande att meddela ytterligare föreskrifter om det som behandlas i marktjänstlagen. För att tydliggöra de områden för vilka Transportstyrelsen får föreskriva ytterligare anges de i paragrafen, punkt 1-13.

Förslaget har kommenterats i avsnitt 6.7.1.

7 § *Transportstyrelsen får meddela föreskrifter om avgifter för tillsyn och ärendehandläggning enligt lag (2000:150) om marktjänster på flygplatser och enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen.*

Bestämmelsen är ny och ger Transportstyrelsen bemyndigande att meddela föreskrifter om avgifter för tillsyn och ärendehandläggning enligt marktjänstlagen och enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen.

Förslaget har kommenterats i avsnitt 6.7.2.

Bilaga 1

Markttjänster enligt bilagan till markttjänstlagen 2000:150

1. Administrativa markttjänster och övervakning omfattar
  - 1.1 tjänster i samband med ställföreträderskap och samverkan med de lokala myndigheterna eller med varje annan person, utlägg gjorda för användarens räkning och tillhandahållande av lokaler åt dennes företrädare,
  - 1.2 kontroll av lastning, meddelanden och telekommunikationer,
  - 1.3 behandling, förvaring, hantering och administration av lastenheterna,
  - 1.4 varje annan övervakningstjänst före, under eller efter flygning, och varje annan administrativ tjänst som begärs av användaren.
2. Passagerartjänster omfattar varje form av tjänst till passagerarna vid avfärd, ankomst, transitering, i anslutning till eller utanför flygplatsen, inbegripet kontroll av biljetter, resehandlingar, incheckning av bagage och transport av bagage ända fram till sorteringsystemen.
3. Bagagehantering omfattar behandling av bagage i sorteringshallen, sortering av bagage, förberedelse av bagage inför avfärden, lastning och avlastning av bagage i de system som är avsedda att föra bagaget från flygplanet till sorteringshallen och omvänt.
4. Fraktgods och posthantering omfattar
  - 4.1 för fraktgods, både vid export och import eller transitering, den fysiska hantering av fraktgodset, den handläggning av tillhörande dokument, de tullformaliteter och andra skyddsåtgärder som överenskommit mellan parterna eller som omständigheterna kräver,
  - 4.2 för posten, både vid ankomst och avfärd, den fysiska hantering av posten, den hantering av tillhörande dokument och andra skyddsåtgärder som överenskommit mellan parterna eller som omständigheterna kräver.
5. Ramptjänster omfattar
  - 5.1 lotsning av flygplanet vid ankomst och avgång, om dessa tjänster inte utförs av flygtrafiktjänsten,
  - 5.2 tjänster i samband med parkering av flygplanet och tillhandahållande av lämpliga hjälpmedel, om dessa tjänster inte utförs av flygtrafiktjänsten,
  - 5.3 upprättande av kommunikationer mellan marken och förarkabinen, om dessa tjänster inte utförs av flygtrafiktjänsten,
  - 5.4 lastning och avlastning av flygplanet och tillhandahållande av nödvändiga hjälpmedel samt transport av besättning och passagerare mellan flygplanet och flygterminalen,
  - 5.5 tjänster i samband med start av flygplanet och tillhandahållande av nödvändiga hjälpmedel,
  - 5.6 förflyttning av flygplanet, både vid avgång och ankomst, tillhandahållande och insättning av nödvändiga hjälpmedel,

5.7 transport av samt inlastning i och avlastning ur flygplanet av mat och dryck.

6. Rengöring och skötsel av flygplanet omfattar

6.1 yttre och inre rengöring av flygplanet, skötsel av toaletter och vattensystem,

6.2 luftkonditionering och uppvärmning av kabinen, borttagning av snö och is från flygplanet, avisning av flygplanet,

6.3 inredning av kabinen med kabinutrustningar, förvaring av dessa utrustningar.

7. Bränsle- och oljepåfyllning omfattar

7.1 organisering och verkställande av tankning och tömning av bränsle, inbegripet lagring av bränslet, kontroll av levererad kvalitet och kvantitet,

7.2 påfyllning av olja och andra vätskor.

8. Normalt underhåll omfattar

8.1 de sedvanliga operationer som utförs före flygningen,

8.2 de särskilda operationer som användaren kräver,

8.3 tillhandahållande och administration av det material som krävs för underhåll och av reservdelar,

8.4 tillhandahållande av parkeringsplats eller en hangar för att utföra underhållet.

9. Flygoperationer och administration av besättningar omfattar

9.1 förberedelse av flygning vid avgångsflygplatsen eller vid varje annan plats,

9.2 tjänster under flygning, i förekommande fall, ändring av resvägen under flygningen,

9.3 tjänster efter flygningen,

9.4 administration av besättningen.

10. Transport på marken omfattar

10.1 organisation och utförande av transport av passagerare, besättning, bagage, gods och post mellan olika flygterminaler inom samma flygplats, dock med undantag av alla transporter mellan flygplan och andra platser,

10.2 varje specialtransport som begärs av användaren.

11. Catering omfattar

11.1 samverkan med tjänsteleverantörer och med ledningsenheten,

11.2 lagring av mat, drycker och de tillbehör som krävs för beredningen,

11.3 rengöring av tillbehör,

11.4 beredning och leverans av material och livsmedel.

Bilaga 2

Sammanställning över flygplatser och lagens tillämpningsområde enligt 1 och 6 §§

Lagens tillämpningsområde enligt 1 och 6 §§	Flygplatser enligt 2017 års passagerarantal och fraktvolym
Markttjänster till tredje man (6 §) Flygplatser som hanterar fler än 2 milj. pax eller 50 000 ton gods	Arlanda Airport, Landvetter Airport, Bromma Airport, Malmö Airport, Skavsta Airport.
Egenhantering av bagage, ramptjänster, påfyllning av olja/bränsle, gods och posthantering (6 §) Flygplatser som hanterar fler än 1 milj. pax eller 25 000 ton gods.	Arlanda Airport, Landvetter Airport, Bromma Airport, Malmö Airport, Skavsta Airport, Luleå Airport och Umeå Airport.
Egenhantering av andra markttjänster än de som nämns i raden ovan (6 §) Samtliga flygplatser med kommersiell trafik	Arlanda Airport, Landvetter Airport, Bromma Airport, Malmö Airport, Skavsta Airport, Luleå Airport, Umeå Airport, Åre Östersund Airport, Visby Airport, Skellefteå Airport, Ängelholm – Helsingborg Airport, Sundsvall Timrå Airport, Kiruna Airport, Kalmar Airport, Växjö Småland Airport, Ronneby Airport, Linköping City Airport, Halmstad City Airport, Västerås Flygplats, Jönköping Airport, Norrköping Airport, Örebro Airport, Karlstad Airport, Örnsköldsviks Airport, Arvidsjaur Airport, Trollhättan Vänersborgs Flygplats, Kristianstad Österlen Airport, Dala Airport, Lapland Airport, Lycksele Flygplats, South Lapland Airport, Hemavan Tärnaby Airport, Högakusten Airport, Mora Siljan Flygplats, Pajala Airport, Härjedalen Sveg Airport, Torsby Flygplats och Hagfors Airport.
Övriga bestämmelser i lagen (1 §) Samtliga flygplatser med kommersiell trafik	Se raden ovan.

2018-09-24

§ 108

Redovisning av motioner hösten 2018

KS 2018/31

Beslut

Kommunfullmäktige noterar informationen och lägger redovisningen över ingivna men inte slutbehandlade eller avslutade motioner till handlingarna.

Sammanfattning av ärendet

Enligt kommunfullmäktiges arbetsordning, § 31, ska styrelsen inför kommunfullmäktige två gånger per år redovisa de motioner som inte har beretts färdigt. Redovisningen ska göras på fullmäktiges ordinarie sammanträden i april och oktober.

I bifogad förteckning redovisas de motioner som lämnats in till kommunfullmäktige och ännu inte behandlats eller avgjorts.

Beslutsunderlag

Rapport - Redovisning av motioner hösten 2018

Ordförandes sign	Justerandes sign	Justerandes sign	Utdragsbestyrkande
------------------	------------------	------------------	--------------------

2018-09-21

Dnr: KS 2018/31

Handläggare

Kristin Lindblom
kristin.lindblom@vanersborg.se
0521-72 26 05

Mottagare

Kommunfullmäktige

Redovisning av ingivna men inte slutbehandlade eller avgjorda motioner, hösten år 2018

Förslag till beslut

Kommunfullmäktige noterar informationen och lägger redovisningen över ingivna men inte slutbehandlade eller avslutade motioner till handlingarna.

Sammanfattning av ärendet

Enligt kommunfullmäktiges arbetsordning, § 31, ska styrelsen inför kommunfullmäktige två gånger per år redovisa de motioner som inte har beretts färdigt. Redovisningen ska göras på fullmäktiges ordinarie sammanträden i april och oktober.

I bifogad förteckning redovisas de motioner som lämnats in till kommunfullmäktige och ännu inte behandlats eller avgjorts.

Underlag

Rapport - Redovisning av motioner hösten 2018

Katrin Siverby
Kanslichef

Kristin Lindblom
Kommunsekreterare

Redovisning av inkomna men icke avgjorda motioner, hösten 2018

Dnr	Inkom	Ärendebeskrivning och lägesinformation	Motionär
2014/274	2014-06-18	<p>Motion om införande av social investeringsfond Kommunfullmäktige har för yttrande remitterat motionen till kommunstyrelsen. Kommunstyrelseförvaltningen har yttrat sig 2015-02-25. Ärendet planerades att behandlas i samband med budgetberedningen 2015. Vid ärendegenomgång 2015-05-04 konstaterades att förtydligande behövdes. Ärendet har tagits upp vid ärendegenomgångar 2015-01-07, 2015-01-26 och 2015-03-02, 2015-05-04, 2015-11-02 och 2016-01-11, 2016-06-01, 2016-08-16 samt 2018-01-08.</p> <p>En ny budgetprocess har utarbetas och trätt i kraft inför arbetet med Mål- och resursplan 2018-2020. Motionsärendet har avvaktat detta arbete. Ärendet aktualiserades inte under budgetprocessen varför det ännu inte beretts på sätt att beslut kan fattas. Ärendet beräknades behandlas av kommunfullmäktige 2018.</p>	Anna-Karin Sandberg (MP), Marika Isetorp (MP), Per Sjödahl (MP) och Gunnel Dirsäter (MP)
2016/348	2016-09-22	<p>Motion om kommunala bidrag gällande marknadsföring, evenemang och sponsring Kommunfullmäktige beslutade 2016-09-28, § 149, att remittera motionen till kommunstyrelsen samt kultur- och fritidsnämnden. Vid kommunstyrelsens behandling 2016-10-12, § 177, beslutades att återremittera motionen till kultur- och fritidsnämnden, och kommunstyrelseförvaltningen. Kommunstyrelsen beslutade vidare remittera motionen till näringslivsrådet. Motionen besvarades av kommunfullmäktige 2018-03-28, § 29.</p>	Jonathan Axelsson (M) Stefan Kärvling (V)
2016/373	2016-10-07	<p>Motion om att vidga uppdraget för kvarteret Läroverket Kommunfullmäktige beslutade 2016-10-26, § 164, att remittera motionen till Kommunstyrelsen. Motionen har sedermera i delegeringsbeslut remitterats även till samhällsbyggnadsnämnden samt kultur- och fritidsnämnden. Motionen besvarades av kommunfullmäktige 2018-03-28, § 26.</p>	Dan Åberg (M) Henrik Josten (M)
2017/256	2017-05-12	<p>Motion om rimliga villkor för förtroendevalda i alla partier Kommunfullmäktige beslutade 2017-05-23, § 78, att remittera motionen till kommunstyrelsen. Ärendet beräknas behandlas av kommunfullmäktige hösten 2018.</p>	Stefan Kärvling (V), Marianne Ramm (V) och Lutz Rininsland (V)
2017/273	2017-05-19	<p>Motion om högre kvalitet på skolmaten Kommunfullmäktige beslutade 2017-05-23, § 85, att remittera</p>	Cecilia Skenhall (SD)

		<p>motionen till kommunstyrelsen, barn- och utbildningsnämnden samt samhällsbyggnadsnämnden. Motionen besvarades av kommunfullmäktige genom beslut 2018-03-28, § 27.</p>	
2017/274	2017-05-19	<p>Motion om att göra Vänersborgs gator säkrare Kommunfullmäktige beslutade 2017-05-23, § 84, att remittera motionen till kommunstyrelsen och samhällsbyggnadsnämnden. Motionen besvarades av kommunfullmäktige genom beslut 2018-03-28, § 28.</p>	Cecilia Skenhall (SD)
2017/276	2017-05-23	<p>Motion om att bygga parkeringshus i centrum Kommunfullmäktige beslutade 2017-05-23, § 88, att remittera motionen till kommunstyrelsen och samhällsbyggnadsnämnden. Samhällsbyggnadsnämnden har yttrat sig i ärendet genom beslut 2018-02-02, § 5. Motionen besvarades av kommunfullmäktige genom beslut 2018-04-25, § 49.</p>	Ola Wesley (SD)
2017/371	2017-09-20	<p>Motion om - Polisanmäl åldersuppskrivna migranter som fått eller försökt få bidrag på falska grunder för brott mot bidragsbrottslagen Kommunfullmäktige beslutade 2017-09-20, § 137, att remittera motionen till kommunstyrelsen och socialnämnden. Socialnämnden har yttrat sig i ärendet genom beslut 2018-02-22, § 15. Motionen besvarades av kommunfullmäktige genom beslut 2018-04-25, § 50.</p>	Anders Strand (SD)
2017/389	2017-09-20	<p>Motion om dialog inför beslut om sammanträdesdagar Kommunfullmäktige beslutade 2017-10-25, § 156, att remittera motionen till kommunstyrelsen. Motionen besvarades av kommunfullmäktige genom beslut 2018-05-23, § 69.</p>	Ola Wesley (SD)
2017/408	2017-10-09	<p>Motion om Ung omsorg - En guldkant på tillvaron för våra äldre Kommunfullmäktige beslutade 2017-10-25, § 157, att remittera motionen till socialnämnden och kommunstyrelsen. Socialnämnden har yttrat sig i ärendet genom beslut 2018-02-22, § 16. Motionen besvarades av kommunfullmäktige genom beslut 2018-05-23, § 68.</p>	Marie-Louise Bäckman (KD)
2017/468	2017-11-09	<p>Motion om halkskydd till personer över 65 år Kommunfullmäktige beslutade 2017-11-22, § 184, att remittera motionen till socialnämnden, samhällsbyggnadsnämnden och kommunstyrelsen. Samhällsbyggnadsnämnden har yttrat sig i ärendet genom beslut 2018-02-02, § 11. Motionen besvarades av kommunfullmäktige genom beslut 2018-06-20, § 90.</p>	Anders Strand (SD)
2017/481	2017-11-10	<p>Motion om Stoppa Neovison Vison från att ödelägga naturreservatet Nygårdsängen Kommunfullmäktige beslutade 2017-11-22, § 189, att remittera motionen till miljö- och hälsoskydds-nämnden,</p>	Kurt Karlsson (SD)

		samhällsbyggnadsnämnden och kommunstyrelsen. Motionen beräknas bli besvarad på kommunfullmäktiges sammanträde 2018-10-10.	
2018/107	2018-03-14	Motion om att prioritera vägar och järnvägar Kommunfullmäktige beslutade 2018-03-28, § 30, att remittera motionen till kommunstyrelsen. Motionen beräknas bli besvarad på kommunfullmäktiges sammanträde 2018-11-21.	Dan Åberg (M)
2018/110	2018-03-15	Motion om allmänhetens frågestund i fullmäktige Kommunfullmäktige beslutade 2018-03-28, § 31, att remittera motionen till kommunstyrelsen. Motionen beräknas bli behandlad av kommunfullmäktige under hösten 2018.	Ola Wesley (SD)
2018/167	2018-04-25	Motion om införande av äldreombudsman i Vänersborgs kommun Kommunfullmäktige beslutade 2018-04-25, § 63, att remittera motionen till kommunstyrelsen och socialnämnden.	Morgan Larsson (MBP)
2018/199	2018-05-21	Motion om Svenska språket i tal och skrift inom Vänersborg kommuns förvaltningar Kommunfullmäktige beslutade 2018-05-23, § 74, att remittera motionen till kommunstyrelsen och kultur- och fritidsnämnden.	Kurt Karlsson (SD)
2018/266	2018-08-22	Motion om att ompröva hanteringen av ärenden där handlingarna är mycket omfattningsrika Kommunfullmäktige beslutade 2018-09-05, § 100, att remittera motionen till kommunstyrelsen.	Lutz Rininsland (V)
2018/269	2018-08-22	Motion om bangolf i Skräckleparken Kommunfullmäktige beslutade 2018-09-05, § 101, att remittera motionen till kommunstyrelsen, kultur- och fritidsnämnden och samhällsbyggnadsnämnden.	Adam Frändelid (V)
2018/271	2018-08-27	Motion om att inrätta ett naturreservat längs Göta Älv och Lillån till Restad Gård Kommunfullmäktige beslutade 2018-09-05, § 104, att remittera motionen till kommunstyrelsen, kultur- och fritidsnämnden, miljö- och hälsoskyddsnämnden, byggnadsnämnden och samhällsbyggnadsnämnden.	Marika Isetorp (MP), Per Sjödahl (MP), Anna-Karin Sandberg (MP), Anders Wiklund (MP)

2018-09-24

§ 109

Redovisning av medborgarförslag hösten 2018

KS 2018/16

Beslut

Kommunfullmäktige noterar informationen och lägger redovisningen av medborgarförslag hösten år 2018 till handlingarna.

Sammanfattning av ärendet

Kommunfullmäktige beslutade 2013-09-25, § 99, om rutiner för hantering av medborgarförslag. Av dessa framgår bland annat att kommunstyrelsen, för kommunfullmäktige, två gånger per år ska redovisa de medborgarförslag som inte har beretts färdigt. Redovisningen ska göras på kommunfullmäktiges ordinarie sammanträden i april och oktober.

I bifogad förteckning redovisas de medborgarförslag som lämnats in till kommunfullmäktige samt vilka medborgarförslag som ännu inte behandlas eller avgjorts. Av förteckningen framgår också de medborgarförslag där kommunfullmäktige, sedan redovisningen våren 2018, har fattat beslut.

Beslutsunderlag

Rapport - Redovisning av medborgarförslag hösten år 2018

Ordförandes sign	Justerandes sign	Justerandes sign	Utdragsbestyrkande
------------------	------------------	------------------	--------------------

2018-09-23

Dnr: KS 2018/16

Handläggare

Kristin Lindblom
kristin.lindblom@vanersborg.se
0521-72 26 05

Mottagare

Kommunfullmäktige

Redovisning av medborgarförslag hösten 2018

Förslag till beslut

Kommunfullmäktige noterar informationen och lägger redovisningen av medborgarförslag hösten år 2018 till handlingarna.

Sammanfattning av ärendet

Kommunfullmäktige beslutade 2013-09-25, § 99, om rutiner för hantering av medborgarförslag. Av dessa framgår bland annat att kommunstyrelsen, för kommunfullmäktige, två gånger per år ska redovisa de medborgarförslag som inte har beretts färdigt. Redovisningen ska göras på kommunfullmäktiges ordinarie sammanträden i april och oktober.

I bifogad förteckning redovisas de medborgarförslag som lämnats in till kommunfullmäktige samt vilka medborgarförslag som ännu inte behandlas eller avgjorts. Av förteckningen framgår också de medborgarförslag där kommunfullmäktige, sedan redovisningen våren 2018, har fattat beslut.

Underlag

Rapport - Redovisning av medborgarförslag hösten år 2018

Katrin Siverby
Kanslichef

Kristin Lindblom
Kommunsekreterare

Redovisning av medborgarförslag hösten år 2018

Öppna ärenden i kommunfullmäktige - ej behandlade medborgarförslag		
Dnr	Inkom	Ärendebeskrivning och lägesinformation
		Inga öppna men icke behandlade ärenden att rapportera.
Av kommunfullmäktige beslutade medborgarförslag		
Dnr	Inkom	Ärendebeskrivning och lägesinformation
2017/457	2017-10-30	<p>Medborgarförslag om information om parkeringsplatser för funktionshindrade</p> <p>Kommunfullmäktige beslutade 2017-11-22, § 185, att överlåta till samhällsbyggnadsnämnden att besluta i ärendet, och att ärendet därmed avslutas för kommunfullmäktiges del. Ärendet ska avgöras inom ett år och redovisas på kommunfullmäktiges meddelandelista.</p>
2017/465	2017-11-03	<p>Medborgarförslag om rondellen i Vargön (vid tappen)</p> <p>Kommunfullmäktige beslutade 2017-11-22, § 185, att överlåta till samhällsbyggnadsnämnden att besluta i ärendet, och att ärendet därmed avslutas för kommunfullmäktiges del. Ärendet ska avgöras inom ett år och redovisas på kommunfullmäktiges meddelandelista.</p>
2017/422	2017-10-13	<p>Medborgarförslag om kommundelsnämnd i Vargön på försök</p> <p>Kommunfullmäktige beslutade 2017-10-25, § 162, att remittera ärendet till kommunstyrelsen. Ärendet avslutades av kommunfullmäktige genom beslut 2018-03-28, § 25.</p>
Ej beslutade eller avslutade medborgarförslag - öppna ärenden i styrelse och nämnd		
Dnr	Inkom	Ärendebeskrivning och lägesinformation
2017/457	2017-10-30	<p>Medborgarförslag om information om parkeringsplatser för funktionshindrade</p> <p>Kommunfullmäktige beslutade 2017-11-22, § 185, att överlåta till samhällsbyggnadsnämnden att besluta i ärendet, och att ärendet därmed avslutas för kommunfullmäktiges del. Ärendet ska avgöras inom ett år och redovisas på kommunfullmäktiges meddelandelista.</p>
2018/132	2018-04-04	<p>Medborgarförslag om att montera upp en liten rastgård för hundar i närheten av gymmet</p>

		Kommunfullmäktige beslutade 2018-04-25, § 51, att överlåta till samhällsbyggnadsnämnden att besluta i ärendet, och att ärendet därmed avslutas för kommunfullmäktiges del. Ärendet ska avgöras inom ett år och redovisas på kommunfullmäktiges meddelandelista.
		Av styrelse och nämnd beslutade medborgarförslag
Dnr	Inkom	Lägesinformation
2018/65	2018-01-30	Medborgarförslag om cykelväg på Rössebovägen Kommunfullmäktige beslutade 2018-01-31, § 14, att överlåta till samhällsbyggnadsnämnden att besluta i ärendet, och att ärendet därmed avslutas för kommunfullmäktiges del. Samhällsbyggnadsnämnden har beslutat i ärendet 2018-04-19, § 33.
		Övrigt inkomna men ej behandlade medborgarförslag
Dnr	Inkom	Lägesinformation
		Inga övriga medborgarförslag att rapportera.

2018-09-25

Vänersborgs Kommun
Kommunfullmäktige
462 85 VÄNERSBORG

**Begäran om entledigande från uppdrag som ledamot av
Kommunfullmäktige i Vänersborgs kommun**

Mot bakgrund av att jag har bytt bostadsort begär jag att få bli entledigad från mitt uppdrag som ledamot av kommunfullmäktige i Vänersborgs kommun.

Vänersborg som ovan

Jonathan Axelsson (M)

§ 102

Interpellation till kommunstyrelsens ordförande gällande långsiktig strategi för kommunens simhallar

KS 2018/232

Beslut

Kommunfullmäktige bereder kommunstyrelsens ordförande Marie Dahlin (S) tillfälle att besvara interpellationen vid kommunfullmäktiges sammanträde 2018-10-10.

Sammanfattning av ärendet

Gunnar Lidell (M) har ställt en interpellation till kommunstyrelsens ordförande Marie Dahlin (S) gällande långsiktig strategi för kommunens simhallar.

Kommunfullmäktige medgav att interpellationen fick ställas.

Kommunfullmäktige noterar att kommunstyrelsens ordförande inte är närvarande vid dagens sammanträde och därmed inte muntligen kunde besvara interpellationen.

Beslutsunderlag

Gunnar Lidells (M) interpellation inkommen 2018-06-20

Marie Dahlins (S) interpellationssvar 2018-08-29

Ordförandes sign

Justerandes sign

Justerandes sign

Utdragsbestyrkande

2018 -06- 20

Dnr: 2018/232

Vänersborg 2018-06-20

Interpellation till kommunstyrelsens ordförande Marie Dahlin (S)

S-C-MP, badanläggningar och strategiskt tänk?

TTELA arrangerade en politisk debatt på Sanden söndag 3 juni. Ett av 3 ämnen var Hallevisbadet, och Moderaterna efterlyste en strategisk diskussion angående framtidens bad och lokalisering mm. Kommunstyrelsens ordf. påstod då att: ”det är alltid lätt med facit i hand, men vi har inte sett något från M”.

Fakta: 19 feb 2015 lämnade Jonathan Axelsson (M) och Tor Wendel (M) in en motion angående ”framtagande av en långsiktig strategi för kommunens simhallar”, denna motion bifölls av ett enigt kommunfullmäktige redan 9 dec 2015. Beslutet löd: ”uppdrar åt Kommunstyrelsen, i samverkan med berörda nämnder, att ta fram en långsiktig strategi för kommunens simhallar i enlighet med motionens intentioner. Strategin ska fastställas av Kommunfullmäktige under innevarande mandatperiod”. Du, Marie Dahlin är ordförande i Kommunstyrelsen under innevarande mandatperiod och hittills verkar inget ha hänt gällande strategiskt arbete med simhallar vare sig på kort eller lång sikt.

Vad har du som kommunstyrelsen ordförande gjort för att uppfylla kommunfullmäktiges beslut daterat 9 dec 2015, gällande långsiktiga strategi för kommunens simhallar?

Dag som ovan

Gunnar Lidell (M)

Svar på interpellation från Gunnar Lidell

Jag skulle tro att jag har gjort lika mycket eller lika lite som du.

När kommunfullmäktige har tagit beslut om att bifalla en motion, så är det enligt mitt sätt att se det inte KS ordförandes sak att hålla koll på motionen.

Det är då upp till våra tjänstepersoner att verkställa det beslut som kommunfullmäktige har tagit.

Kommunfullmäktige beslutar mellan 200 – 300 ärenden per år, visserligen är inte alla beslut motioner – men det är omöjligt att begära att en person ska ha det ansvaret.

Men det är inte bara motioner våra tjänstepersoner jobbar med, utan en mängd andra saker, plus de frågor som våra nämnder tar beslut om, allt ska verkställas och genomföras.

Så någon slags prioritering måste de göra.

Lämnar man in en motion så utgår jag ifrån att motionären eller motionärerna vill förändra/genomföra något, och då utgår jag ifrån att motionären/motionärerna själva har ett intresse av att efterfråga hur det går eller vad som händer med motionen som bifölls.

(S) har själv en motion som bifölls i kommunfullmäktige, 30-01-13, då du styrde, om rätten till heltid och möjlighet till deltid, där alla som är tillsvidareanställda kan få välja sin tjänstgöringsgrad, om du vill ha heltid, eller gå ner i arbetstid, den är inte heller genomförd. Men där ligger vi, (S), hela tiden på i PFU och efterhör hur det går, och kallar in förvaltningschefer för att fråga hur långt de har kommit och hur de jobbar för genomföra motionen.

Det är så vi måste jobba tycker jag.

18-08-29

Marie Dahlin (S)
Kommunstyrelsens ordförande

§ 103

Interpellation - Ansvar för dröjsmål att behandla en motion

KS 2018/267

Beslut

Kommunfullmäktige bereder kommunstyrelsens ordförande Marie Dahlin (S) tillfälle att besvara interpellationen vid kommunfullmäktiges sammanträde 2018-10-10.

Sammanfattning av ärendet

Lutz Rininsland (V) har ställt en interpellation till kommunstyrelsens ordförande om ansvar för dröjsmål att behandla en motion.

Kommunfullmäktige medgav att interpellationen fick ställas.

Kommunfullmäktige noterar att kommunstyrelsens ordförande inte var närvarande vid dagens sammanträde och därmed inte kunde besvara interpellationen.

Beslutsunderlag

Lutz Rininslands (V) interpellation inkommen 2018-08-22

Ordförandes sign	Justerandes sign	Justerandes sign	Utdragsbestyrkande
------------------	------------------	------------------	--------------------

Vänersborgs kommun
2018 -08- 21
Kommunkansliet

Vänersborgs kommun
Kommunstyrelsen
2018 -08- 21 22
Dnr. 2018/267

Interpellation

till kommunstyrelsens ordförande

Ansvar för dröjsmål att behandla en motion

Kommunfullmäktige beslutade 2017-05-23 att remittera "Motion om rimliga villkor för förtroendevalda i alla partier" till kommunstyrelsen.

Vid två tillfällen därefter efterlystes svar på frågan när motionen skulle återkomma till kommunfullmäktige för beslut.

Kommunstyrelsens ordförande gav senast i december 2017 beskedet att så skulle ske "under våren".

Våren gick och sommaren kom med besked. Det kan ingen ha missat. Däremot saknas fortfarande tecken på att motionen behandlas under denna mandatperiod.

Kommunstyrelsens ordförande leder kommunstyrelsens arbete.

Min fråga är:

Vilket ansvar faller på kommunstyrelsens ordförande att bemöta rimliga önskemål från politiker i andra partier att kunna få arbeta under villkor som är någorlunda lika för alla?

Lutz Rininsland

2018-08-21

Vänsterpartiet